

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno MCCCCXXXVIII. ad annum MCCCCXL.

Parisiis, 1644

Collatio Vigestimasecvnda. Die XXIV. Martii. Probatur auctoritatibus sanctorum patrum Graecorum, Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio: & respondetur in contrarium allatis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-15490

ANNO
CHRISTE
1439.

COLLATIO VIGESIMASECVNDA.

DIE XXIV. MARTII.

Probatur auctoritatibus sanctorum patrum Græcorum, Spiritum sanctum procedere a Patre & Filio: & respondetur in contrarium allatis.

AND. DIE vigesimaquarta Martii facta est conuentio Num. I.
alia publica, inchoavit prouincialis.

PROV. Sequentes ordinem primo institutum, transimus ad auctoritates sanctorum Græcorum, vt ex illis testimoniis innotescat concordia sanctorum Latinorum & Græcorum. Post auctoritates allegatas magni Basilii sunt & alia eiusdem magni Basilii, quibus ostendit, quod idem est ordo Spiritus ad Filium, qui est Filii ad Patrem. nam in libro dicto de ¹ antirrhesis: Quod participant de creatore, dicit, quod imago Dei est Filius, & quod imago Filii est Spiritus, & qui participes illius sunt, Filii conformes fiunt, iuxta illud Apostoli: *Quos prædestinauit fieri conformes imaginis Filii Dei.* Ex hoc habetur, quod sicut Filius dicitur imago Patris, ita Spiritus Filii. Imago autem iuxta doctrinam omnium sanctorum patrum, importat processionem in similitudinem alterius. Et hoc constat ex textu diuinæ scripturæ, vbi sapientia, vel scriptura loquens de sapientia diuina, ita dicit: *Emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei, & imago bonitatis illius.* Emanatio importat processionem: ergo impossibile est aliquid esse ad imaginem, quin procedat ad eius similitudinem. Id a quo procedit imago, vocatur exemplar. Non potest esse Filii imago in diuinis nisi naturalis: ergo accipit per hoc naturam a Patre: ergo quia accipit naturam, dicitur imago eius. Cum ergo Spiritus etiam naturaliter procedat, quia natura diuina sibi communicatur & datur, & dicitur imago Filii: ergo oportet, quod accipiat naturam & esse a Filio. Et cum Basilius hic nullam ponat conditionem, sequitur manifeste, quod nec in primo libro debuit poni ² conditio. Item Basilius in iisdem antirrhesis sic dicit ³. Sed legatur in Græco auctoritas primo.

¹ Lib. 5. ad Euanoniam cap. 4. quod incipit, Propterea.

AND. Lecta fuit in Græco.
Concil. Tom. 33.

Hh h

^a Antecedenti
collat.

Heb. 1.

PROV. Capitulum est, de quo proxime ^a dicebam, quod ut Filius se habet ad Patrem, ita Spiritus ad Filium: idcirco sequitur statim, & Filius dicitur verbum Patris, & Spiritus verbum Filii, iuxta illud Apostoli: *Portans omnia verbo virtutis suæ.* Cum autem verbum Patris procedat ab ipso, & accipiat esse ab eo, ut a causa & principio suo: eodem modo verbum Filii ab ipso Filio, scilicet Spiritus, qui est verbum Filii, ut ipse probat, nec ponit hic aliquam suppositionem. Si hoc ¹ concedamus, ergo concedit, quod Spiritus sanctus a Filio procedat, & quod Filius sit causa.

AND. Fuit lecta auctoritas hæc in Græco.

PROV. Multa alia essent testimonia Basilii magni, sed quia alii multi sunt, sufficiant hæc de Basilio. Et quia in principio nos fecimus mentionem de illo sancto patre Epiphonio, & duo adduximus testimonia, restat ut adducamus duo alia eiusdem testimonia in opere anchorato, quod alias allegauimus. Post illa testimonia hæc infert: Itaque & Pater erat semper, & Filius erat semper, & Spiritus sanctus ex Patre & Filio spiratus. Modo cum spiratio Spiritus in diuinis non sit aliud quam processio Spiritus, imo est actus notionalis respectu Spiritus, & hic dicat, quod spiratur a Patre & Filio, sequitur, quod procedat ex Patre & Filio.

AND. Fuit lecta in Græco hæc auctoritas.

^b Adversus
hæreses lib. 3.
hæresi 54. alias
74. num. 7. 8.
9. & 10.

PROV. Item iste pater Epiphanius in quodam libro qui intitulum contra hæreticos ^b, ita inquit: Si autem Christus ex Patre creditur Deus ex Deo, & Spiritus ex Christo, siue ab utroque, quia Christus ait: *De meo accipiet*: ex hoc apparet clara similitudo ad dicta Basilii sine vlla conditione penitus, ut nil clarius esse possit. dicit: Quod sicut Christus dicitur ex Patre Deus ex Deo, ita dicit: Oportet ut credamus Spiritum ex ipso, ita ut Deus ex Deo siue ab utroque, quia idem est dicere apud eum, quod Spiritus sit ex ipso Filio, Deus ex Deo, & quod sit ab utroque. Et quod hoc sit, probat duabus auctoritatibus sacræ scripturæ. Prima, quod sit ex Patre Deus ex Deo, per illud, *Qui ex Patre procedit.* Secundo quod sit Spiritus ex ipso Christo Deus ex Deo, probat ex illo, *De meo accipiet*; & ponit sine conditione. Et hic sanctus pater bene debuisset

ANNO
CHRISTI
1419.

ANNO
CHRISTI
1459

vidisse magnum Basilium, aut si præcessit Basilium, Basilium debuit eum vidisse. Ergo de necessitate oportet dicere, quod illa conditio non potest stare in libro illo.

AND. Fuit lecta in Græco.

PROV. Vt nos procedamus secundum ordinem temporum, cum multæ aliæ possent adduci auctoritates ex sancto Epiphanio, credimus hæc sufficere de eo, & transeamus ad alios. Habemus apud Latinos translatum per beatum Hieronymum librum magni Didymi de Spiritu sancto. Hic Didymus fuit præceptor Hieronymi, & ipsemet Hieronymus de se dicit in epistola^a, quod iam canis eius spargebatur caput, & magistrum magis decebat esse, quam discipulum; tamen perrexit Alexandriam, ut Didymum audiret: & vestri historici, videlicet Theodoretus & Socrates immensam laudem de scientia sua dicunt. Iste sic dicit: Spiritus quoque sanctus cum sit Spiritus veritatis, Spiritusque sapientiæ, non potest Filio loquente audire quæ nescit, cum hoc sit quod profertur a Filio. & modicum infra dicit ita: Neque aliud quid est Filius, exceptis his quæ ei dantur a Patre: neque alia substantia est Spiritus sanctus, præter id quod ei datur a Filio. Ex hac auctoritate primo apparet, quod talis est habitudo Spiritus ad Filium, qualis Filii ad Patrem, quia dicit, quod Filius nil aliud est, exceptis his quæ dantur sibi a Patre: nil modo datur Filio a Patre, nisi æternum, quia alias daretur ex tempore, & esset mutabile. Et hoc habetur in sancto Ioanne euangelista, declarans quid est, quod datur Filio a Patre, dicit in capite 10. *Oves meæ vocem meam audiunt, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu Patris mei. Ego & Pater unum sumus.* Id autem quod est maius omnibus, ratione cuius nullus potest rapere oves suas, neque a se, neque a Patre, & secundum quod unum sunt Pater & Filius, non est aliud quam substantia & essentia diuina, ut omnes sancti doctores exponunt. Dicit hic Didymus, quod Filius non est aliud quam quod datur sibi a Patre, & Spiritus non est alia substantia præter id quod datur sibi a Filio. Hic ergo nulla est conditio; & credendum est Basilium etiam vidisse hoc opus de Spiritu san-

^a Epist. 64. ad Pachomium & Oceanum.

Ioan. 10.

Concil. Tom. 33.

H h h ij

* In dictis Ba-
silijs, de qualia-
tis supra.

Ioan. 16.

cto: ergo non debuit poni illa conditio dubitativa. In prima auctoritate dicit, quod non potest audire Filio loquente quæ nescit, cum ex hoc subsistat Spiritus, quod profertur a Filio. Ex quo apparet quod audientia Spiritus ab intra nil aliud est, quam acceptio scientiæ: & cum scientia in Deo & essentia sint vnum, hæc audientia & essentia erunt vnum. Et ideo Christus dicebat in euangelio: *Non enim loquetur a se*: quia scilicet non est a se. Ergo oportet, vt capiat esse ab illo, a quo audit: ab illo audit, a quo procedit, secundum Augustinum qui dicit: Audire illius est scire, & scire idem est quod esse. Ex quo sequitur, quod ab illo, a quo audit, ab illo habeat esse: sed a Filio audit, vt concessum fuit per vos: ergo a Filio accipit esse. Quia tempore Didymi floruit Athanasius, ideo veniam ad testimonia magni & beatissimi Athanasii. Dicit in 3. libro contra Arianos^b de Filio loquens: Ipse, vt dictum est, Spiritum dat, & quæcumque habet Spiritus, hoc a Verbo habet. Et cum non habeat nisi æternum, & istud habet Spiritus a Filio: ergo sequitur necessario, quod procedit a Filio.

AND. Fuit lecta auctoritas Athanasii.

PROV. Hic doctor Athanasius in 2. libro contra Arianos ita dicit: Nam alia quidem omnia Spiritus participantia sunt, ipse autem Filius, secundum vos, cuius erit particeps? (loquitur Arianis) Spiritusne? Sed Spiritus a Filio potius accipit, & irrationabile est dicere, hunc ab illo sanctificari. Hæc Athanasius. Ergo apparet, quod Spiritus accipit a Filio, & quod nullo modo Filius potest sanctificari a Spiritu, quia ipse Filius est Deus, & producit Spiritum sanctum: & quidquid Spiritus sanctus operatur, operatur vt productus a Filio: & hoc est quod dicit. Legatis.

AND. Fuit lecta hæc auctoritas in Græco.

PROV. Item hic doctor Athanasius in quadam epistola^c, in qua exponit illa verba: Quicumque dixerit verbum contra Spiritum sanctum, ita dicit: Docuit enim, quod omnia quæ habet Pater, Filii sunt, & quod non Spiritus daret Filium, sed Filius Spiritum discipulis præberet. Ex hac auctoritate colligitur, quomodo debet intelligi, Ex Filio accipiet. Legatis,

AND. Fuit in Græco lectum.

^c Ad Serapionem tom. 3. in edit. Parisien. anno 1771.

ANNO
CHRISTI
1439.

ANNO
CHRISTI
1439.

PROV. Item iste doctor in epistola ad Serapionem, cuius initium est ^a, Versatus sum, ita dicit: Filii est Spiritus, & a Filio accipit omnia, vt ipse ait; & insufflans dedit eum discipulis. Dicit primo, quod est Spiritus Filii, & ex illa habitudine dicit, quod accipit omnia a Filio per processionem æternam, quia alio modo nil potest accipere. Secundo dicit, quod temporaliter dat eum discipulis: ergo omnis processio temporalis præsupponit processionem æternam. Legatis.

* End. edit.
tom. 4.

AND. Lecta fuit in Græco.

PROV. Item in epistola ad Serapionem circa principium, cuius initium est: Miraberis fortasse: ita dicit: *Quia, vt dicit Dominus, non loquetur a se Paracletus, sed quæcumque audierit loquetur, quia de meo accipiet & annuntiabit vobis.* & insufflans dedit eum discipulis. Sic illum effudit Pater super omnem carnem iuxta scripturam: & idcirco igitur prius de ipso Filio Dei merito mihi tum dictum, tum scriptum est, vt ex cognitione Filii agnitionem quoque ipsius Spiritus recte habere possimus. In hoc videtis qualiter Basilius imitatur formam Athanasii, quia Athanasius dicit his verbis, quod prius tractandum erat de Filio propter causas dictas, vt ex veritate eorum quæ de Filio essent dicta, clarescerent quæ dicenda essent de Spiritu. Ita fecit Basilius contra Eunomium, & ponit comparisonem valde nobilem. Quantam enim nouimus habitudinem Filii ad Patrem, hanc habere Spiritum ad Filium inuenimus. Et declarat quomodo debent intelligi hæc habitudines, dicens: *Quemadmodum Filius dicit, Omnia quæ habet Pater, mea sunt:* ita inuenimus hæc omnia esse per Filium. Ecce comparisonem acceptionis, ostendens, Filium omnia capere a Patre, quia secundus est ordine & dignitate. Hæc omnia non possunt esse in Spiritu, nisi per Filium, quia apud eum ex Filio vel per Filium accipere idem est, licet sit varius modus loquendi. Ponit aliam comparisonem, sicut Pater ostendit Filium, dicens: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Ita Spiritus Filii est, vt ait Apostolus: *Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra clamantem, Abba Pater.* Vnde omnes doctores Latini, vt audistis, dicunt, quod ex quo dicitur Spiritus Filii, habetur habitudo Spiritus naturalis, sicut per

Hhh iij

hoc quod dicitur Filius Patris, importatur habitudo originis naturalis a Patre; & hoc idem dicit hic Athanasius. Legatis.

AND. Lecta est in Græco auctoritas.

PROV. Hic beatus Athanasius in alia epistola ad Serapionem, cuius initium est; ^a Literæ sacræ dilectionis tuæ; ita dicit: Spiritus autem a Filio accipit. ait enim; *De meo accipiet*: & Filius in nomine Patris venit. De Spiritu vero sancto inquit: *Quem mittet Pater in nomine meo*. In his auctoritatibus fundat ordinem sequentem, & subdit ibi tria. Primum est, quod accipit Spiritus a Filio: postea dicit, quod Filius non venit in nomine suo. Hoc est verum, quia Filius dicit in scriptura, *Non enim a meipso veni*. Deinde dicit: Spiritus Dei in nomine Filii mittitur. Hæc est modo similitudo in hoc, venire, quia sicut Filius venit in nomine Patris, ita Spiritus in nomine Filii: & sicut Filius veniendo in nomine Patris accipit a Patre, ita Spiritus veniendo in nomine Filii accipit a Filio. Modo ex hoc ordine scripturæ infert Athanasius, & dicit: Cum igitur talem ordinem & naturam habeat Filius ad Patrem, qualem Spiritus ad Filium, quomodo qui hunc creaturam dicat, non idem de Filio necessario sentiat? Ergo tota ratio ordinis & naturæ pendet ex illis auctoritatibus scripturæ, & ita debent intelligi, & non aliter, cum dicitur, talem ordinem habet & naturam, quia Spiritus venit in nomine Filii, & accipit a Filio, qualem habet Filius ad Patrem, quia etiam Filius venit in nomine Patris, & accipit a Patre. Modo vnam personam accipere ab alia nil aliud est, quam vnam personam habere ordinem originis naturalis ab alia, quia per hoc quod originatur ab alia, datur sibi natura diuina, & communicatur, & illa accipit: nec possumus dicere aliter in diuinis, quia ponendo originem secundum relationes, habemus dicere his terminis, dare & recipere; quia Christus in euangelio dedit nobis formam, quia non communicatur, vel datur, nisi eadem natura: ideo oportet vt accipiatur & detur. Ergo ex hoc videtur, quod talis est ordo Spiritus ad Filium, qualis Filii ad Patrem. Legatis.

AND. Fuit lecta in Græco.

PROV. Athanasius paulo ante hanc auctoritatem in ea-

^a *Alias, Literæ
vni sanctissimi
affectus, ead.
edit. tom. 3.
Ioan. 16.*

Ioan. 14.

ANNO
CHRISTI
1439.

dem epistola dicit: Vnus enim cum sit Filius viuens verbum, vnam esse oportet perfectam & plenam sanctificationem illuminatiuamque vitam, quæ est operatio ipsius & donum quod etiam procedere a Patre dicitur, quoniam a verbo, quod ex Patre fatemur, fulget, mittitur & datur. Ecce ex hac auctoritate dicit nobis aperte, quod ex Filio est ipsa operatio & donum; ex hoc capite & ratione, quia effulget & mittitur ab illo verbo quod habet esse a Patre. Ergo apparet, quod non potest esse a Patre, nisi a verbo. Legatis.

AND. Fuit lecta auctoritas in Græco.

PROV. Item Athanasius in eadem epistola sic ait: Cum dicit Paulus, *Testificor coram Deo in Christo Iesu*, sentiebat, 2. Tim. 4. non esse diuisum a Filio Spiritum, sed in Christo erat ipse, vt Filius in Patre. sic Athanasius. Modo Filius est in Patre vt in principio & causa sui: ergo Spiritus est in Christo, vt in principio & causa sui. Legatis.

AND. Lecta fuit in Græco.

PROV. Item iste doctor in libro de incarnatione^a Verbi ita dicit: Idcirco Dauid psallens canebat: *Quoniam apud te fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen*. Sciebat apud Patrem esse Filium Spiritus sancti fontem. Itaque vult Athanasius, quod sicut fluuius procedit a fonte, ita Spiritus sanctus a Filio. Legatur primo auctoritas in Græco.

^a De incarnatione, seu de humana natura Christi, in editione Parisiensi 1572. tom. 3. initio. Psalm. 35.

AND. Lecta fuit in Græco.

PROV. Item dicit in dialogo habito in Nicæa contra Arium: Si enim non est de substantia Patris & Filii Spiritus, cuius gratia connumeravit eum Filius in symbolo sanctificationis, dicens: *Euntes baptizate in nomine Patris & Filii & Spiritus sancti*? Ergo ex hac auctoritate habetur manifeste, & ex his quæ diffuse sequuntur, quod Spiritus est de substantia Patris & Filii. Et pridem dominus Ephesinus ita respondebat^b, Est de substantia Patris & Filii, id est vnus substantiæ cum Patre & Filio: & sic volebat excludere ordinem originis naturalis, & solum in verbis ponere ordinem. Hæc expositio nullo modo potest stare, quia si dicimus quod Spiritus sanctus est de substantia Patris & Filii, quia est vnus in substantia, pariformiter possemus dicere, quod Filius est de substantia Spiritus sancti, quia est

Math. 28.

^b Supra collat. 18. non longe ab initio.

vnus substantiæ cum Spiritu. Modo hoc esset absurdissimum, & omnes doctores abhorrerent, nec vnquam fuit repertum, quod quis diceret, Patrem esse de substantia Spiritus, aut Filium. Hæc propositio, de, importat principium & consubstantialitatem, & tantum est dicere de substantia Filii, quantum est de Filio substantialiter, vel quod Filius substantialiter producit eum. Legatis auctoritatem.

AND. Fuit in Græco lecta.

PROV. Multa alia testimonia possent induci de beato Athanasio, & ex his libris antiquissimis & vetustis. Sed vt alii doctores locum habeant, succedat beatus Cyrillus, qui, meo iudicio, fuit valde eleuatus in Græco: & inchoemus a sua epistola, quam fecit in Synodo Alexandrina, & postea in Synodo Ephesina fuit approbata. Ira etiam in Calchedonenfi fuit recepta, cuius initium est*: Cum Saluator noster. Hæc epistola tota est contra Nestorium, qui in duobus maxime peccabat. Primo circa incarnationem Filii, quia non dicebat vnã personam diuinã in duabus naturis. Secundo in Spiritum peccabat, quia, vt apparet in symbolo transformato, dicebat, quod Spiritus non esset Filii, nec acciperet essentiam a Filio: & cogebatur ad sic dicendum, quia id per quod apparet in mundo, quod Christus esset Deus, fuerunt magna miracula supra omnem potentiam naturalem: & ideo isti Nestoriani, qui dicebant purum hominem, dicebant, quod faciebat aliena virtute, & per consequens, quod Spiritus non caperet essentiam a Filio, quia si cepisset essentiam a Filio, tunc Filius non fuisset operatus per virtutem alienam, sed per suammet, quæ ex ipso procedebat, iuxta quod dicit euangelium: *Virtus ex illo exibat, & sanabat omnes.* Hic Cyrillus nedum fecit vnum capitulum ex illis duodecim contra opinionem Nestorii de Spiritu, vt apparebit in solutionibus vltimæ rationis Ephesini: sed in epistola, Cum Saluator noster, multum fortiter arguit contra Nestorium, & inchoat de Spiritu, & dicit, quod recte intelligentes non debemus intelligere glorificatum a Spiritu, vt aliena virtute, quia nec Spiritus potior Filio est, nec vltra quam erat essentia sua. Postea declarat, quomodo debeat intelligi, confutans opinionem Nestorii, dicens, quod ad

* In act. Conc. Ephes. part. 1. c. 16. num. 10.

Luc. 6.

demon-

ANNO
CHRISTI
1459

demonstrationem suæ diuinitatis utebatur suo Spiritu in magnis, vt si quis nostrum de sua fortitudine, aut cuiusuis rei scientia dicat: Mea me virtus, aut scientia glorificabit. Ita debemus intelligere, quod Spiritus erat virtus insita naturaliter ipsi Filio, & ab eo naturaliter exiens, secundum quam glorificabatur Christus faciendo miracula: & dicit, quod quamuis in sua subsistentia sit Spiritus, & intelligatur prout Spiritus, non Filius; non tamen est alienus ab eo. Et notandum est, quod in alia epistola quam scripsit Ioanni Antiocheno, cuius initium est, Exultent cæli, ita dicit^a: Est a Filio non alienus secundum vnus essentia rationem. Modo beatus Cyrillus non intendit solum hoc dicere, quod non sit alienus, per hoc quod est vnus essentia cum eo, prout Ephesinus visus est exponere, sed annectit statim, quo modo est principium Spiritus, assignans causam quare non est alienus ab eo, dicens ex apostolo Paulo, Spiritum sanctum esse Spiritum Christi. Et clarius in epistola^b ad Nestorium dicit, quod Spiritus sanctus Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & quod ex hoc dicitur non alienus, quia dicitur Spiritus veritatis; & intelligit habitudinem genitiui casus pro origine naturali a Patre, & statim subdit: Et profluit ab eo, prout ex Deo Patre, quia non alia causa est Spiritus veritatis, nisi quia ab eo profluit vt a Patre. Et hoc est ita clarum testimonium, sicut posset esse in mundo, quia profluit a Christo, vt a Patre. Et sic quemadmodum procedit a Patre naturaliter, imo mittitur temporaliter: ita a Filio mittitur temporaliter, & illo modo necessario procedit ab eo Spiritus æternaliter. Et si quis dicat, quod^c profluere non est idem quod procedere, non debetis vlli magis credere quam Cyrillo, quia ipsemet declarat, quod profluere idem est quod procedere, Et hoc ipse ostendit in quodam^d opere super symbolo Concilii Nicæni, vbi in verbo, Et in Spiritum, sic dicit: Peracto de Christo sermone, beatissimi patres de Spiritu meminerunt, credere in ipsum dixerunt, vt in Patrem & in Filium: consubstantialis est enim, & profluit quidem^e, videlicet procedit veluti ex fonte Deo & Patre. Declarat ergo, procedere & profluere idem esse. Et cum dicat in hac epistola, Cum Saluator noster, profluere a Filio, necessario oportet dicere

^aIn actis Concilii Ephes. part. 3. c. 34. in fine. Incipit ibi, Exultent cæli, & exultet terra.

^bQue incipit, Cum saluator, in act. Conc. Ephes. part. 1. cap. 26. c. 10. vbi sic ait: Nō est tamen alienus a Filio nam Spiritus veritatis nominatur, & Christus est veritas, & perinde quoque ab illo atque a Deo Patre profluit.

^cGræce enim in ea epist. legitur πηγὴν ἔχει, & Latinus interpres vertit, Procedit: quam veritatem probat hic pronome.

^dIn actis Concilii Ephes. part. 3. cap. 43. circa finem.

^eGræce ibid. πηγὴν ἔχει ἵνα φέροι τὸν ἀκρωτήρα.

secundum eius opinionem (quæ fuit in tertia Synodo recepta, & in Calchedonenſi) quod Spiritus ita procedat a Filio, ſicut a Patre. Legatis.

AND. Fuit lecta in Græco.

PROV. Modo facio hanc concluſionem. Patres ita concluſerunt contra hæreſim Neſtorii, qui dicebat, quod Spiritus non capiebat eſſentiam a Filio. Modo in Calchedonenſi Concilio ^a habetis teſtimonium patrum illorum, quod magnus Leo papa per omnia fuit inſtructus doctrinis veritatis, & in illa columna fidei contra Priſcillianiſtas dicit: Alius qui genuit, alius qui generatus, alius qui ab utroque procedit: & totum Concilium Calchedonenſe approbavit doctrinam Leonis; approbavit & hanc epiſtolam Cyrilli, Cum ſaluator noſter, &c. contra errorem Neſtorii. Ergo poſſumus concludere, vt verum, per duas Synodos œcumenicas fuiſſe ſtabilitum & firmatum, quod Spiritus accipiat eſſentiam a Filio, & quod procedat ab utroque, quia idem eſt procedere & capere eſſentiam a Filio, vt dixi ſæpius. Item Cyrillus in opere ad Hermiam ^b, vbi oſtendit proceſſionem diuinarum perſonarum adintra, ſic dicit: Supremam denique radicem, vltra quam nemo, Patrem intelligas: eum vero qui ex ſuprema radice procedit, Filium accipies, qui in omnibus pari meſura præpolleat, præter gignere: ſolum enim hoc eſt proprium & particulare ipſius Dei Patris. Spiritum ſanctum dices eum qui ex Patre per Filium naturaliter profluit, ac velut in figura ſpirationis ex ore, propriam ſubſtentionem nobis inſinuat. Legatis.

AND. Lectum eſt in Græco.

PROV. Modo in hac nobili auctoritate cum ponit productionem Filii, dicit, quod in omnibus quibuſcumque pari meſura præpolleat, præter gignere ſolummodo: in Patre vero ſunt duo. Eſt ſpiratio quæ ſpirat Spiritum, & eſt generatio. Modo dicit Cyrillus, quod in omnibus eſt æqualis Patri, & in eadem meſura reſpectu cuiuſcumque, excepto hoc, quod eſt generare. Cum ergo ſit aliud relatio proceſſus & generationis, ergo neceſſario tenet, quod ſpiratio communicatur Filio, & quod ſit omnino æqualis Patri in ſpiratione Spiritus. Item ſecundo dicit, quod hic Spiritus ſanctus profluit naturaliter a Patre per

^a Conc. Calched. act. 5.

^b Lib. 1. ante med.

ANNO
CHRISTI
1439.

Filium, & iam dudum monstratum est, quod impossibi-
le sit procedere per Filium, quin procedat ex Filio. Imo
omnes nostri doctores rarissime, vel nunquam dicunt
per Filium, sed semper ex Filio: & est ratio, quia licet sit
idem in significatione, est differentia in modo significan-
di, & ne aliquis vnquam posset ex hoc credere, quod Fi-
lius est organum, per quod Pater produceret Spiritum,
vt Ariani dicebant. Ideo cauent doctores, ne occurrat
aliqua declarationis necessitas, vt tunc temporis contra
Arianos erat necesse. Modo profluxus hic est naturalis,
sed secundum viam omnium sapientum & theologorum,
id quod procedit naturaliter ab aliquo, procedit in simi-
litudinem naturæ ab eo, & accipit ab eo naturam: & sic
hic terminus, Profluit, sumitur pro æterna processione,
secundum quam Spiritus accipit naturam a Filio & a Pa-
tre. Et Cyrillus ad Hermiam^a volens ostendere, quod o-
pera diuinitatis ad extra sunt indiuisa, & quod opera Spi-
ritus in creatura, operantur & Filius & Pater, inducens
auctoritatem: *Omne datum optimum*: & aliam Christi, cum
dixit discipulis: *Sanate infirmos, mortuos resuscitate*: ita in-
quit: Confessus est Ioannes: *De plenitudine eius nos omnes*
accepimus. Subdit interrogans Hermiam: Datum opti-
mum, & donum perfectum erit aliud quidquam, iuxta
quod tibi videtur, quam participatio Spiritus? Respondit
Hermias: Nequaquam. Cyrillus subdit: Inspice amice Fi-
lium ex plenitudine sua producentem proprium ipsius, &
immobiliter insitum Spiritum sanctum, per quem omne
datum optimum. Legatis.

^a Lib. 3. vita
med.

Jacob. 1.

Matth. 10.

Ioan. 1.

AND. Lecta est in Græco per generalem Camaldulen-
sem, qui has omnes auctoritates hoc die in Græco legit.

PROV. Modo si producit Filius Spiritum, nescio quæ
auctoritas possit esse magis, quod Spiritus procedat ab
eo. Item Cyrillus in thesauris suis per multa testimonia
approbat hanc rem, ex quibus pauca dicam propter tem-
poris breuitatem. Dicit quodam loco^b sic: Dixit Spi-
ritus sanctus: *Segregate mihi Paulum & Barnabam ad*
opus, ad quod assumpsi eos. Si ergo a Spiritu sancto ad
apostolatum vocatus, a Iesu Christo vocatus dicitur, hic
aperte docetur, Spiritum non esse alienum a substan-
tia Filii, sed esse in ipso Filio, & ex ipso, sicut operatio

^b Theaur.
lib. 1. cap. 1. in
fine.
Act. 13.

quædam naturalis in propria hypostasi, omnia implere va-
lens quæ ipse vult, sicut & Filius. Ex hac auctoritate ha-
betis vnum singulare contra expositionem domini Ephe-
fini, quia Cyrillus dicit: Spiritus non est alienus a sub-
stantia Filii. & infert, quod Filius est principium, cum di-
cit: Et in ipso, & ex ipso manifestum est ipsum esse. Et sic
cum Cyrillus ponit, quod Spiritus non est alienus a Filio
in substantia, semper intelligit sic, quia est ex ipso Filio
substantialiter: & hoc dictum est in multis supra, & hoc
apparet. Legatis.

AND. Legit in Græco.

* Lib. 11. cap. 1.
in fine.

PROV. Idem sanctus dicit in eodem opere in thesauris:
Quoniam igitur vita secundum naturam est Filius & Spi-
ritus etiam sanctus, quam ipse largitur, viuificat, necesse
est fateri ipsum de substantia Patris & Filii esse, ac omnem
ipsius virtutem & operationem habere, sicut cum ex aqua
vapor ascendit. Legatis.

AND. Fuit lecta in Græco.

PROV. Ex hac auctoritate duo sunt singulariter notan-
da, quod per hoc, quod Spiritus largitur a Filio, necesse
est fateri, ipsum esse de substantia Filii, eo modo, quo
declaratum est supra: & ponit vnum notabile exem-
plum, quod in scriptura ponitur. Nam diuina scriptura
volens ostendere processionem æternam sapientiæ diui-
næ æternaliter a Patre, vtitur hoc verbo, *vapor*, dicens:
Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam claritatis.
Dicit quod est vapor, ad ostendendum esse naturaliter,
quia vapor qui ascendit, est eiusdem naturæ aquæ, a qua
procedit: & ideo hic magnus doctor notabiliter facit hanc
comparationem, quod vt Filius est vapor virtutis Dei, ita
fit Spiritus vapor Filii, & ex ipso procedat. Item idem do-
ctor in eisdem thesauris^b volens ostendere, quod geniti-
uus Filii importat habitudinem originis naturalis, ita di-
cit: Bene in euangelio saluator dicit de se: *Ego sum veritas.*
Deinde docens, ex Patris & ex Filii substantia Spiritum esse,
Spiritum, inquit, *veritatis, qui a Patre procedit.* In epi-
stola vero Ioannes ait: *Spiritus ipse est veritas.* Itaque di-
cit Spiritum esse de substantia Patris, & quia Christus di-
cit Spiritum veritatis, colligit Spiritum de substantia
Filii. Legatis.

Sap. 7.

* Lib. 13. cap. 3.
circa med.

Ioan. 14.

Ioan. 15.

1. Ioan. 5.

AND. Lecta est auctoritas in Græco.

PROV. In eisdem thesauris dicit sic^a: Quod Spiritus sanctus Deus sit, ostendit Apostolus dicens: *Lex spiritus vitæ* ^{Lib. 14. cap. 1.} & quod hæc vita non est nisi Christus, qui ait: *Ego sum* ^{Ioan. 14.} *veritas & vita*. Christo igitur legem ponente, Spiritus ipse, ut in ipso & ex ipso naturaliter existens, legem ponit. Legatis.

AND. Lecta est in Græco.

PROV. Hæc auctoritas est multum clara de illa habitudine, quia ex eo quod dicitur Spiritus vitæ & Spiritus veritatis, concludit necessario habitudinem originis naturalis. Ideo subdit: Spiritus ipse ut in ipso & ex ipso. Et hoc est verissimum, quod id quod est naturaliter ab aliquo, necessario accipit naturam & esse ab illo. Item in thesauris ^b dicit sic: Filium quidem Dei ex ipso & in ipso Patre naturaliter esse intelligimus, ex Filio autem naturaliter Spiritum sanctum, sicut ex Patre, prodire credimus, per quem Filius omnia sanctificat. Legatis. ^{Lib. 13. cap. 1.}

AND. Lecta est in Græco.

PROV. Modo quod prodire sit idem quod procedere, probatur ex diuina scriptura de sapientia æterna quæ procedit a Patre, & dicit: *Ego ex ore Altissimi prodiui primogenita*. ^{Ecclef. 14.} Vltimo dicit Cyrillus in iis thesauris ^b: Quoniam ^{Lib. 14. cap. 1.} igitur renouare Spiritus dicitur, dicitur iuxta illud quod in psalmis tangitur: *Emitte Spiritum tuum, & creabuntur, & renouabis faciem terræ*. ^{Psal. 103.} Neesse est fateri, ipsum esse de substantia Filii, & ex ipso naturaliter existere, & quod ab ipso ad creaturam missus, renouationem operatur, complementum sanctæ Trinitatis existens. Legatis.

AND. Legit in Græco.

PROV. Ex hac auctoritate sunt aliqua multum notanda. Primo quod cum dicit, quod Spiritus mittitur ad renouationem creaturæ, infert neesse esse fateri, ipsum esse de substantia Filii: quasi velit dicere, quod non mitteretur ad renouationem creaturæ, nisi haberet procedere. Et hoc declarat de processione a Filio, quia mittitur, ait, ex ipso naturaliter existens. & subdit: Oportet intelligere, quod naturaliter existat a Filio in hac missione temporali, quia mittitur ad renouationem a Filio: & in hoc existere naturaliter a Filio, dicit quod est comple-

* Hic respon-
det pronun-
tialis omnibus
auctoritatibus
adductis ab
Ephesino su-
pra collat. 20.

Matth. II.

Iuan. 17.

mentum sanctæ Trinitatis. Ergo apparet, quod substantiam habet a Filio. Expletis testimoniis Latinis & Græcis, & omissis multis rationibus, quæ possent necessario induci, concludentibus hoc quod sancti patres dixere, veniam ad solutionem domini Ephesini*. Tria dixit. Nam primo videbatur dubitare ex hac propositione, *Qui a Patre procedit*; & dicebat se habere a beato Gregorio Theologo in fermone de Pentecoste, quod hæc processio erat sibi propria, quod nullo modo poterat competere nisi Patri: & si fuisset communis Filio, non tacuisset. Ad id quod dicit, Filius non fecit mentionem de se, ita respondemus, quod propter vnitatem naturæ in tribus personis iuxta regulam omnium theologorum, quidquid de vna persona dicitur, necessario habet intelligi de alia, vbi non obuiat oppositio relatiui, quia nostri & vestri doctores dicunt, quod substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat, etiam si ponatur ad vnam personam dictio exclusiua, vt apparet in scriptura, vbi dicitur: *Nemo nouit Patrem, nisi Filius*: sequitur quod Spiritus non noscat Patrem, nec Pater seipsum? certe non. Et cum dicit, *Nemo nouit Filium, nisi Pater*, numquid Spiritus non nouit Filium, aut Filius non nouit se? certe nouit. Ita de Spiritu sancto in prima ad Corinthios, capite 2. cum dicitur: *Nemo nouit quæ sunt Dei, nisi Spiritus Dei*. Et patet quod loquitur de Spiritu sancto, vt statim dicit, Spiritus qui ex Deo est. Ergo concludit, quod nemo nouit nisi Spiritus? Volumus dicere, quod Pater & Filius non cognoscant quæ Dei sunt? Ita cum dicit, *A Patre procedit*, & non ponitur dictio exclusiua (quod est magis) non potest inferri: Igitur non procedit a Filio. & multa alia exempla sunt. Dicit Christus Patri suo: *Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum Deum*. Numquid Filius & Spiritus non est verus Deus? certe sic. Hæc est regula, quod propter vnitatem substantiæ, quidquid dicitur de vna persona etiam cum dictione exclusiua, oportet quod non exclusæ videantur aliæ personæ, nisi sit oppositio relatiua: sicut dicimus, quod Pater generat, hoc non potest communicari Filio, quia solus generans Pater est, & Filius generatus. Modo actiua spiratio nullo modo repugnat Filio, quia Pater & Filius sunt vnum principium. Sic non sequitur, quod hæc spira-

ANNO
CHRISTI
1439.

tio non communicetur Filio, vt textus declarat, cum dicit: *Cum venerit Paracletus, quem mittam vobis a Patre* Ioan. 15.
Spiritum veritatis, qui a Patre procedit: dixit se principium, cum dixit Spiritum veritatis^a: & cum dixit, *mittam*, expressit processionem a Patre, vt etiam ostenderet se habere a Patre esse principium Spiritus sancti. Dicit, *quem mittam vobis a Patre*, sicut semper consuevit Patri referre omnia, quia omnia habet a Patre, vt ibi: *Doctrina mea non est mea*: vt dicit ibi Augustinus. Si ergo in his verbis, licet dicat doctrinam non suam, sua intelligitur, quanto magis per illa verba, *procedit a Patre*, intelligetur procedere a Filio, cum non dicat, Non procedit a Filio? Ad id quod dicebat de proprietate, nescio vbi ipse inuenerit in sermone Gregorii, quia semper facit consequentiam quando documque reperit, *procedit a Patre*; ipse infert: Ergo non procedit a Filio. Quantum valeat ista consequentia, quilibet patrum potest iudicare: quinimo nullus nec Græcus, nec Latinus ausus est dicere, quod non procedat a Filio, & tamen Ephesus semper intulit: Ergo non a Filio. Cum beatus Gregorius tradit notitiam proprietatum, ita dicit in dicto sermone Pentecostes: Omnia quæcumque Pater habet, sunt Filii: omnia quæcumque Filii, Spiritus sancti sunt, si generationem exceperis. Nonne videtis quomodo bene ordinat has proprietates? Si Spiritus non haberet ordinem ad Filium, postquam dixit: Omnia quæ Pater est, hoc est Filius; statim dixisset: Omnia quæ Pater est, hoc est Spiritus tamquam accipiens a Patre, & non a Filio. Modo quia abhorruit hunc ordinem, posuit ordinem conformem aliis doctoribus, & eo modo comparauit Spiritum ad Filium, vt Filium ad Patrem, sine vlla ambiguitate. Modo de proprietate nunquam dixit, quod esset ita proprium Spiritus sancti, quod non procederet nisi a Patre: imo apparet quod proprium est Spiritus procedere a Patre & Filio, & hoc proprium proprie est Spiritus sancti, quod procedat a Patre & Filio: sed illa proprietas quæ est in Patre & Filio respectu Spiritus, quæ dicitur spiratio, vel virtus spiratiua, illa non est ita proprie proprium Patris, quin conueniat Filio: & si bene studuisset in theologia, dixisset sic, quod est^b differentia inter proprietates personales, & proprietates personarum, quia

^a Supra enim ex auctoritate Cynili probant illud, veritatis, intelligi, id est Christi.

Ioan. 7.

^b De qua S. Thomasi par. q. 31. art. 3.

proprietates personales sunt quibus constituuntur personæ; non est autem proprietas qua constituatur Pater, vis spiratiua: tamen dicitur proprium largo modo, & hoc oportet ponere in diuinis, quia omnes doctores dicunt, quod esse ab alio competit Filio & Spiritui sancto, & nullo modo competit Patri. Ita dicimus quod vis spiratiua competit Patri & Filio, & non Spiritui sancto, & est proprietas quædam. Introducit secundo Ephesinus aliam auctoritatem, vbi adducit, quod Spiritus dicitur ex Deo, iuxta Paulum, & quod nullo modo est a Filio, cum dicit: *Nos accepimus spiritum, non qui ex mundo, sed qui ex Deo est.* Et ad probandum hoc induxit auctoritatem Dionysii & Athanasii, quod Pater est fons deitatis. Sed si bene considerasset intentionem auctoritatis Apostoli, inuenisset solutionem. Nam primo dicit Apostolus, quod est Spiritus Dei: & volens hoc ostendere, dixit, quod ex Deo est. Ita omnes doctores per hoc, quod dicitur Spiritus Filii, semper concludunt secundum modum Apostoli, quod est ex Filio. Certe non sequitur, quod non sit a Filio, per rationes iam dictas, nec secundum Athanasium & Gregorium tenendo Patrem fontem deitatis, sequitur quod dicit Ephesinus. Et quidem prima radix, nempe Pater, non est ab alio, & est principium, sed non producit Spiritum in quantum est Pater, sed in quantum habet vim spiratiuam, & hanc communicat Filio: & secundum hoc ita est fons Spiritus sancti Filius, sicut Pater: nec sunt duo fontes, sed vnus, quia fons secundum quod est fons Spiritus sancti, communicatur Filio: & hoc dicit Athanasius, quod Filius est fons Spiritus: sed ideo dicitur prima radix Pater, quia hoc, quod Filius sit fons Spiritus, habet a Patre. Postea intrauit materiam Concilii Nicæni, & dicit, quod ibi fuit quidam episcopus, qui respondit cuidam philosopho, quod Spiritus procedit a Patre, & est proprius Filii. Quid sequitur ex isto? Concedimus, quod procedit a Patre, & est proprius Filii: & omnes doctores concludunt, quod procedat a Filio, quia est Spiritus Filii: & si produxisset librum originale, diffusius fuisset responsum. Quidquid sit in facto, ego relinquo, quia non vidi originalia. Legatis in Græco.

AND. Legit in Græco.

PROV.

ANNO
CHRISTI
1439.

PROV. Deinde adducit auctoritatem Cyrilli in epistola quæ incipit, ^a Exultent; ad ostendendum, quod non sit ex Filio, cum dicit, Meminimus dicentis: *Noli transgredi terminos*, &c. Postea dicit, quod illi patres, scilicet Nicæni, loquebantur de Spiritu sancto qui ex Patre procedit, & non est alienus a Filio secundum vnius essentia rationem. Et per hoc volebat dicere, quod Cyrillus intendebat hoc, quod esset solum vnius essentia cum Filio, & quod nullo modo esset ab eo. Sed patenter supra ostendi, quod vbiicumque dicitur, Non est alienus secundum vnius essentia rationem, semper subdit, quod Filius est principium Spiritus sancti: & patet, quia subdit duas auctoritates Pauli apostoli ^b. Postea adducit Ephesinus auctoritatem Basilii dicentis, Spiritum accommodatum Filio secundum naturam. De hac accommodatione non potui reperire ^c, quia idem est dicere, esse accommodatum, quod datum Filio, quia Pater producendo naturaliter Filium, dedit ei vt ex eo procederet Spiritus sanctus. Postea adducit auctoritatem Basilii contra Sabellianos, vbi dicebat, Proprietatem familiaritatis Spiritus ad Patrem intelligo, cum ait, *Ex Patre procedit*. proprietatem Spiritus ad Filium, cum audio, *Si quis Spiritum Christi non habet, hic non est eius*. Hæc auctoritas de qua fecit festum, clarissimum est fundamentum opinionis nostræ. Hæc enim est proprietas vna, per quam Filius est secundus a Patre: & quoniam voluit intelligere proprietatem Spiritus ad Filium, secundum quam originatur, fundavit se in isto, in quo omnes sancti doctores fundant, quia dicitur Spiritus Christi. Ita dicunt omnes doctores vestri, ita quod hæc auctoritas facit pro nobis: & do illi gratias, quia ex ore suo protulit veritatem huius rei. Postea introducit Concilium Constantinopolitanum, dicens ibi dictum ^d, quod ex Patre procedit, & quod Gregorius sanctus Theologus ibi fuit, & quod dixerunt processionem a Patre, & non a Filio: & non adducit aliquam probationem, & ea facilitate qua dixit, eadem facilitate contemnitur, quia non valet consequentia ^e, vt probavi multis auctoritatibus. Adducit demum tertium Concilium, & dicit, quod patres huius Concilii postquam fecerunt diffinitionem, nulli alii licere aliam fidem proferre, & dixerunt etiam in

Concil. Tom. 33.

Kkk

^a *Alii*, Exultentur caeli, & exultet terra. in act. Conc. Ephes. par. 1. cap. 34. in fine.

^b Vocatis Spiritum sanctum, Spiritum Iesu, & Spiritum Christi. Sed auctoritatem aliam evidentem sancti Cyrilli de processione a Filio vide supra ex eiusdem epist. Cum Saluator noster: hac eadem collat. ^c Quid scilicet voluerit velle inferre Ephesinus, qui hac auctoritatem supra collatione 20. retulerat. Rom. 8.

^d In simbolo Concilii.

^e Scilicet, dicitur esse a Patre, ergo non est a Filio.

^a Conc. Ephes.
par. 2. act. 6.

^b Scilicet Charisius exposuerat, & denuntiauerat Synodo hereses Nestorii, eumque acculaerat.
^c pro, id est.

^d In actis eiusdem Concil. Ephes. par. 2. act. 6. in symbolo deprauato.

^e Supra hac eadem collat. Cyrilli scilicet, in actis Conc. Ephes. par. 1. cap. 26.
^f Quae scilicet sunt in eadem Cyrilli epist.

^g In actis Concil. Ephes. par. 1. cap. 1. anathematismo 9. in eius declaratione.

fine^a symboli hoc modo: Si qui deprehensi fuerint aut episcopi, aut clerici, aut laici credentes, vel dicentes quae scripta sunt in expositione quam protulit Charisius^b presbyter de incarnatione filii Dei, siue scelerata & peruersa Nestorii dogmata quae subscripta sunt, sententiae huius sanctae Synodi subiaceat. Modo ipse fecit mirabilem intelligentiam, & dixit, quod hic non fit mentio nisi de iis quae ibi scripta sunt in symbolo transformato de incarnatione Filii Dei, & non fit mentio de illa particula quae erat in eodem symbolo, quae dicit^d, quod Spiritus non est Filius, neque a Filio essentiam habens. Inde intulit, quod propter hoc illi patres non reprobauerunt illam particulam. Si bene legisset epistolam illam, Cum Saluator noster, quam ego allegaui^e, bene intellexisset, quomodo illa particula fuit reprobata. Item si intellexisset nonum capitulum de duodecim^f, quod est contra illam particulam, cum dixit: Si quis autem Christum, quasi ex aliena virtute glorificatum a Spiritu, & ab ipso accipere, posse operari contra immundos Spiritus, & adimplere in homines miracula, & non magis proprium eius Spiritum dicit, per quem operatus est, anathema sit. Hoc dicebat Cyrillus contra illud symboli Nestoriani, quod Spiritus sanctus non habebat essentiam a Filio; quia dicebat, quod aliena virtute operabatur: & hoc ponitur in decimatertia blasphemia & decimasexta, & propter hoc sic apertissime damnatur talis opinio. Et hoc declarat ipsemet Cyrillus in apologia contra Theodoretum & contra orientales, qui impugnabant sua capitula; & in ipsamet Synodo Ephesina, vbi fuit dictum, vt declaret quomodo intelligebat, ita dixit^g, in breui exponens nonum caput: Homo factus vnigenitus Dei Filius permansit & Deus. & subdit: Omnia existens quae & Pater, praeter solum Patrem esse, & proprium habens Spiritum qui ex ipso est, & substantialiter sibi innatus operabatur diuina miracula. Declaratque omnia quae Patris sunt, in Filio esse, & quod habet proprium Spiritum qui ex ipso est, & substantialiter sibi innatus. & subdit: Qui autem dicunt illum tamquam vnum hominem Spiritus operatione clarificatum, eaque non vt diuina & propria, sed tamquam aliena vtentem, nec non quasi Spiritus gratia in caelum esse assumptum, anathemati subiaceant. Legatis.

ANNO
CHRISTO
1439.

AND. Fuit lecta auctoritas in Græco.

PROV. Modo quia hic pater Ephesinus allegavit, quod sanctus Cyrillus fecerat quamdam reuocationem, allegans epistolam Theodoret: dico, quod magis debemus credere Cyrillo, qui dicit, quod hoc illi opponebatur, in epistola quam scribit ad Acacium^a in fine, vbi sic ait: Si qua vero epistola a quibusdam circumferatur, tamquam a me de iis quæ Ephesi acta sunt, iam dolente & poenitentiam agente perscripta, id quoque contemnatur: nam per gratiam Saluatoris nostri sana mente sumus, neque vsu rationis excidimus. Et sic remansit pura veritas Cyrilli, prout ipse exposuerat, & prout illa sancta œcumenica Synodus^b approbauerat. Modo nil plus pridie produxit Ephesinus, & sic non habeo aliis satisfacere, ex quo satis aperte & manifeste ex testimoniis scripturæ primo, deinde ex testimoniis tantorum patrum Latinorum & Græcorum qui fuerunt eodem tempore, & vno & eodem Spiritu illuminati; & quod mirandum est in hoc negotio, quod illamet fundamenta quæ habuerunt doctores Latini, illamet patres Græci acceperunt, ad probandum quod Spiritus esset a Filio, vt a Patre, & quod sunt vnum principium: alias poneretur distinctio in natura inter Patrem & Filium, vt Ariani volebant. Et quia quantum Spiritus sanctus concessit, & vt ab hominibus quales sumus, apertissime declarata sunt omnia, in quibus Ephesinus dubitabat, non restat aliud, nisi quod dixit Marcianus imperator in Calchedonenſi Concilio, vbi visa & declarata veritate per Leonem papam & totum Concilium Calchedonenſe, quod eam suscepit, ita dixit: ^cExtremæ dementiæ est, in medio & perspicuo die commentitium lumen quærere. Quisquis post veritatem repertam aliquid vltius discutit, mendacium quærit. Nobis videtur, quod hæc testimonia rem claram faciant, & si vellemus cum facibus diem clarificare, esset ridiculosum. Ita videtur, vltra hanc tantam lucem & tam clarum sensum doctorum allegatorum, nil aliud sit quam mendacium quærere. Quidquid tamen sit, pro mea satisfactione functus officio meo in hac responsione, si quid restat apud aliquem ex vobis, quod sit dubitatum, & velitis declarari, offero me & omnes patres meos

^a In act. Conc. Ephes. par. 1. cap. 15.

^b In supra citata declaratione in actis Conc. Ephes. par. 1. cap. 1. anathemat. 9.

^c In suo edicto ad fauorem eiusdē Conc. in actis Conc. par. 1. cap. 1.

paratos ad satisfaciendum de ea veritate quam tenemus.

AND. His expositis, silentium maximum perceptum est locutione finita: fuerat namque, loquente magistro, ad eius verba quisque intentus. Deinde his verbis expositis, metropolitanus Ruffiæ hæc inquit.

R V S S. Quoniam reuerendus pater in his duabus congregationibus multa dixit & diuersa, & a diuersis patribus orientalibus Græcis & Latinis, ac amplificando potius: nam vestra paternitas vere locuta est in iis congregationibus per octo horas, & plus, ex quibus omnibus partim erant auctoritates sanctorum, quæ pro nobis faciebant, partim occidentalium communium: quoniam anima nostra accipit per sensus, præsertim ea quæ dicuntur, per auditum; ea autem quæ prolixè dicuntur, adducunt satietatem ad aures, quia infesta est auribus satietas verborum, quia sensus auditus læditur, nec potest omnia transmittere ad animum, quæ prolixè dicuntur. Propterea volumus, quæ per vestram paternitatem dicta sunt, vt in scriptis etiam detis nobis eas auctoritates allegatas in iis libris qui fuerunt Latinorum, vt partim nos possimus conferre cum auctoritatibus quæ apud nos reperiuntur, partim vt legamus in iis libris, vt melius intelligamus. Postea circa ista omnia diligenter considerabimus.

CARD. Non currit solus in stadio, tamquam velit currere sine disputante: imo desiderauissemus, vt Ephesinus principaliter adfuisset, & nescimus qua de causa abfuerit. Iustum fuisset, sicut prouincialis eum audiuit, ita ipse audisset: & licet dominus Ephesinus non fuerit, fuerunt alii socii, & dominus prouincialis dixit se paratum satisfacere, & rogauit imperatorem, vt venire faceret Ephesinum. Quantum ad exhibitionem scripturarum, vestri scriptores scripserunt, & nostri: cum dominus Ephesinus dixit, prouincialis non distulit responsionem propter habendas copias. Ita rogamus, vt responsio non differatur: & si scriptores non plene recollegerunt omnia quæ nolumus occultare, sed dicere super tecta, sumus contenti, vt nostri scriptores & vestri conueniant in sancto Francisco, & portabimus libros, & faciemus fieri copiam de libris nostris: & rogamus vt ipsi veniant, & die Iouis vos expectamus.

ANNO
CHRISTI
1439.

ANNO
CHRISTI
1439.

Omissis disputationibus, exhortante summo pontifice, dogma processionis Spiritus sancti a Patre & Filio describitur in cedula. Interim patriarcha Græcorum moritur. Et cum sint potius tractatus de modo terminandi & perficiendi unionem, quam disputationes publicæ, ideo non amplius in collationes diuiduntur.

AND. His dissoluta est diei illius conuentio. Superue- Num. II.
nerunt festa paschalia, visumque est sancto illo tempore disciplinis solennitatibusve vacandum. In octauis paschalibus cum per Latinos fieret instantia, vt ad proposita responderent, instatum est per Græcos, vt media tractarentur concordia: si hoc responsionum defectu actum sit, cogitet qui intelligit. Cœpit imperator singulis quasi diebus cum papa & certis aliis conuenire, multaue adinuicem tractata sunt, quæ quia publice gesta non fuerunt, non aliter referenda duxi. Audio ab his qui interfuere, multa quæ fuisse media, vt absque eorum rubore componeretur conclusio processus Spiritus sancti, vt non viderentur a veritate absque colore alieni fuisse. Sic per totum Aprilis & Maii menses decursum est. Spe igitur concludendæ rei, diffidentibus Latinis patribus, summus pontifex vt Latinorum honori consulere, vt cunctis innotesceret, Græcorum causa a veritatis cognitione discessum, separatim ab imperatore, metropolitans aliosve Græcorum patres conuocauit prima Iunii, patribusve Latinis & Græcis præsentibus, his verbis allocutus est.

PAPA. Venerabiles fratres, & dilecti filii, tot animi corporisve angustiis, terræ marisve per vestrum quemlibet laboribus superatis, non consideratis sumptibus, pro veritatis indagine, dimissa ciuitate nostra Bononiensi, ad Ferrariensè Concilium personaliter me contuli, ne quid deficeret; solennibusque ibidem disputationibus habitis, necessitate suadente, transalpinas ad has Tusciæ partes media hieme, vt sanctum hoc vnionis opus complementum suscipere, venimus, ætatis, temporis, intemperiei, viarum discrimini minime parcentes, hoc demum in loco de processione Spiritus sancti grauibus piisve disputationibus auditis, miramur, quod res hæc conclusionem non capiat. Adducta est statera de scripturis sanctis, vt iusto libramine, priuatis seclusis affectibus, veritatem inda-

garemus, & sanctis auctoritatibus auditis, nulla per vos orientales patres respondebantur; nec veritatem sole clarius apparentem profiteremini? Oro per misericordiam Dei nostri, ut veritatem amplectamini, & si facere desistitis, ut causas detis, quare hoc non intenditis facere. Requiro vos presentibus & specialiter requisitis notariis nostris, offerentes nos, ut si quid responsionum offertis, illas benignissime audire, & eisdem clarissima per nos dare responsa.

AND. Aderant specialiter accersiti die illa protonotariorum plurimi, tantaque verbis iis Græcorum astantium mentibus reuerentia allata extitit, ut ad lacrymas plurimos deuotione venisse conspectum sit: Russiæque metropolita respondit vice orientalium patrum hoc modo.

R v s s. Beatissime pater, audiuius quæ sanctitas vestra protulit: cogitabimus, ut veritati locus sit, & sanctitati vestræ responsum dabimus.

AND. De proximo irrepit fama, quod plurimi ex Græcorum patribus, qui hæcenus nil expresserant, ad imperatorem Græcorum & patriarcham accesserunt, asserentes quod postquam Deus veritatem eisdem patefecerat, illam sequi intendebant, & quod patriarcha gratissime eisdem hoc optasse professus est. Erat namque pater venerabilis ad hanc sanctam vñionem summe intentus. Dietim in publicum prodibant patrum sententiæ, sicque imperatore id pariter asserente, omnium orientalium consensu (Ephesino quodam, quem disputantem adduximus, excepto) accersitis Latinorum patribus in hanc cedula pariter conuenere.

Q VONIAM in hoc sacro œcumenico Concilio, omnipotentis Dei gratia, nos Latini Græcique conuenimus pro sancta vñione inter nos assumenda, & studiose inuicem curauimus, ut articulus ille de processione Spiritus sancti magna cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur; prolatis vero testimoniis de diuinis scripturis, plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium & occidentalium, aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere di-

ANNO
CHRISTI
1459.

centibus Spiritum sanctum, & eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub vocabulis variis: Nos Græci affirmavimus, hoc quod dicimus, Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente dicere, ut excludamus Filium; sed quoniam opinati sumus Latinos dicere Spiritum sanctum ex Patre & Filio, tamquam a duobus principiis & duabus spirationibus, abstinuimus a dicendo, quod Spiritus sanctus procedat ex Patre & Filio. Nos autem Latini asserimus, quod id quod dicimus, Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, non hac mente dicimus, ut excludamus Patrem, ut non sit principium totius deitatis, Filii scilicet, & Spiritus sancti; aut quod id quod Spiritus sanctus procedit a Filio, Filius a Patre non habeat; siue quod duo asseramus esse principia, siue duas spirationes, sed quod vnum tantum asserimus esse principium, vnicamque spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruimus.

IN nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti, in hac demum sancta ac Deo cara vnione eodem sensu, eadem anima, eademque mente nos Latini & Græci consentimus & concordamus, ut ab omnibus Christianis hæc fidei veritas credatur & suscipiatur: & ita profiteamur, quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & ex utroque æternaliter tamquam ab vno principio & vnica spiratione procedit. Declarantes, quod id quod sacri doctores & patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem; & quoniam omnia quæ patris sunt, Pater ipse vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse patrem: hoc ipsum quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est. Lætata sunt illico omnium mentes, rem iam desperatam & naufragam ad salutarem veritatis portum deductam, de miraculo peruenisse prædicantes. Et vere non hominis opus extitit, sed veritatis ipsius. Anhelabat pater ille antiquus aspectu venerabilis, infirmitate grauatus, Constantinopo-

litanus patriarcha, vt fessio fieret; sed aderant ex nostris plures, qui asserebant, & primatus papæ, & consecrationis, & purgatorii dogmata esse primitus profitenda per orientales patres, antequam ad ecclesiæ Romanæ vnionem accederent. Sicque hac difficultate stante, decima Iunii post solis occasum dolor maximus patriarcham inuasit, quo demum ea nocte decessit: sed ante obitum cedula præmissæ processionis Spiritus sancti propria manu subscripta, ac regulæ sanctæ matris ecclesiæ se humiliter submittens, interiit. Tot tantaque visa sunt totalis reductionis signa, quod summus pontifex, sacro Latinorum approbante cœtu, ad ecclesiæ communionem admissum iniunxerit, magnoque cum prælatorum comitatu, astantibus singulis reuerendissimis cardinalibus, Græcis eorum more sacris indutis vestibus funeralibus, decantantibus in ecclesia sanctæ Mariæ Nouellæ, vbi palatium apostolicum est, sepultura conditus est, vbi & hi versus tumulo adscripti sunt.

*Ecclesiæ antistes fueram qui magnus Eoæ,
Hic iaceo magnus religione Ioseph.
Hoc unum optaram, miro inflammatus amore,
Vnus ut Europæ cultus & vna fides.
Italiam petii, sædus percussimus unum;
Iunctaque Romanæ est me duce Graia fides.
Nec mora; decubui, nunc me Florentia seruat,
Qua nunc Concilium floruit vrbe sacrum.
Felix, qui tanto donarer munere viuens,
Qui morerer voti compos & ipse mei.*

Dogma de purgatorio, quod etiam auctoritatibus sanctorum patrum comprobatur, describitur in cedula.

Num. III. Mors hæc rem longius protulit, volentibus Latinis patribus dubia cuncta discuti: vtque purgatorii doctrinam reciperent, 1º repetierunt eisdem cedulam quamdam Ferrariæ eisdem deductam, purgatorii normas continentem.

LVD. Quis erat tenor cedula?

AND. Continebat sanctorum dicta, quibus purgatorium esse probabatur. Cedula continentia hæc extitit.

Deputa-

ANNO
CHRISTI
1439.

Deputatorum cedula de purgatorio.

QVIA circa purgatorii veritatem Romanae ecclesiae fidei exprimi postulastis, in his scriptis breuiter respondemus, quod si vere poenitentes^a in caritate decesserint antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint & omisissis, eorum animae post mortem purgantur, & ad poenas huiusmodi releuandas profunt eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes, eleemosynae, & alia pietatis officia. Illorum autem animae, quae post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt; illae etiam quae post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eidem exuta, prout superius dictum est, sunt purgatae, in caelum mox recipiuntur. Illorum autem animae, qui in mortali actuali peccato, vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendunt, poenis tamen disparibus puniendae: & nihilo minus in die iudicii omnes homines ante tribunal Christi cum suis corporibus comparebunt reddituri de factis propriis rationem.

^a In hanc cedula, vt dicit Andreas, conuenerant Ferrariae, postmodum fuit firmata Florentiae, vt istum hic subdit, & tandem inserta diffinitioni, vt suo loco.

DICENTIBVS autem illis nobis hoc non esse dogma orientalis ecclesiae, & audire cupientibus, quibus auctoritatibus sacrae scripturae ac sanctorum patrum, quae ratione hoc esset fundatum: nos deputati^b iuxta doctrinam beati Petri, parati reddere rationem omni petenti de ea quae in nobis est fide, vestrae postulationi quae principaliter de purgatorio esse videtur, hac satisfactionis responsione pro nunc satisfaciendum duximus: si autem de reliquis per nos modo dictis rationem poposceritis, illis etiam, Spiritu sancto nos instruente, cum caritate fraterna satisfacere curabimus. Declaratur primo ex veteri testamento in libro Machabaeorum, vbi dicitur: *Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur.* Sed pro defunctis qui sunt in paradiso, non opus est orare, quia nullo indigent; nec pro illis qui sunt in inferno, quia a peccatis solui aut purgari non possunt. Sunt igitur aliqui, qui post hanc vitam mundanam a peccatis solui aut purgari possunt. Declaratur per id quod in nouo testamento Saluator inquit Marci tertio: Si quis

^b Dixit collat. I. Andreas fuisse deputatos sexdecim ex Latinis, & alios ex Graecis, qui de his dogmatibus disputarent. In quibus igitur conuenerant, vt tunc fuerat descriptum in cedula, modo recenset Andreas.

^{2.} Mach. 6. 12.

blasphemauerit in Spiritum sanctum, non remittetur ei nec in hoc sæculo, neque in futuro. Et per Apostolum Paulum in prima epistola ad Corinthios capite 3. vbi tractat de ædificante supra fundamentum, quod est Christus, aurum & argentum, lapides preciosos, lignum, fenum, stipulam; & tunc subdit: *Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur; & vniuscuiusque opus quale fuerit, ignis probabit. Si cuius opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem saluus erit, sic tamen quasi per ignem.* Hæc verba de igne purgante in futuro sæculo intelligi, seipsa declarant. Nam verbum illud, *saluus erit, sic tamen quasi per ignem*, de damnatis intelligi non potest, quia salui non erunt, sed in æternum peribunt. Neque de illis intelligitur, qui sine peccato decedunt, quia de his proxime dixerat, *Si cuius opus manserit*: qui autem sine peccato moriuntur, nihil est, propter quod eos igne purgari oporteat. Restat, vt de aliis purgandis in alia vita, qui tamen saluabuntur, intelligatur. Declaratur etiam consuetudine vniuersalis ecclesiæ, tam Latinæ quam Græcæ, quæ pro defunctis orat, & orare semper consueuit: cuius oratio profecto inutilis est, si purgatorium post mortem non ponatur: frustra enim oraret pro his qui iam sunt in gloria cælesti, vel in inferno. Auctoritate * sacræ Romanæ ecclesiæ doctæ & instructæ a beatis apostolis Petro & Paulo, & ab aliis sanctis pontificibus, qui innumeris fulserunt miraculis, quosque tam Græci quam Latini vt sanctos venerantur: ipsa sic semper tenuit, sic semper prædicauit, etiam tempore vnionis, & continue ante præsens exortum dissidium. Declaratur huius fidei nostræ veritas auctoritate sanctorum patrum Græcorum & Latinorum, & præsertim illorum, quos tam Latini quam Græci in vniuersali Concilio^b receperunt, cuius verba sunt hæc: Sequimur per omnia sanctos patres & doctores ecclesiæ Athanasium, Hilarium, Basilium, Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Ioannem Constantinopolitanum, Cyrillum, Leonem, Proculum; & suscipimus omnia quæ de recta fide & condemnatione hæreticorum exposuerunt. Ex aliquibus ipsorum doctorum, & quibusdam aliis pauca quidem breuitatis cau-

1. Cor. 3.

* Scilicet declaratur auctoritate.

^b In Concil. Lateran. sub Martino papa I. consultatione 5. Concil. no. 2. par. 2. edit. Colonien. & in 5. Synod. act. 1. eodem tomo.

ANNO
CHRISTO
1497.

ANNO
CHRISTI
1419.

sa referemus. In primis beatus Augustinus in homilia de igne purgatorio exponens verba illa Apostoli; *Fundamentum nemo aliud potest ponere, quam id quod positum est, quod est Christus Iesus*; ita ait: Multi sunt qui lectionem istam male intelligentes, falsa securitate se decipiunt, dum credunt, quod etsi super fundamentum Christi crimina capitalia ædificant, peccata ipsa per ignem transitorium possint purgari, & ipsi postea ad perpetuam gloriam peruenire. Intellectus iste, fratres carissimi, corrigendus est, quia ipsi se seducunt, qui sic de talibus blandiuntur. Illo enim transitorio igne, de quo dicit Apostolus; *Ipsæ autem saluus erit; sic tamen quasi per ignem*; non capitalia, sed minuta peccata purgantur. Idem Augustinus in vigesimoprimo libro de ciuitate Dei, capite decimotertio: Temporarias pœnas alii in hac vita tantum, alii post mortem, alii & nunc, & tunc, verumtamen ante iudicium illud seuerissimum nouissimumque patiuntur. Et in vigesimo capite inquit: Non enim de quibusdam veraciter diceretur, quod non eis remitteretur neque in hoc sæculo, neque in futuro, nisi essent, quibus etsi non in isto, tamen remitteretur in futuro. Idem Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda: *Cap. 2.* In Machabæorum libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium, sed etsi nusquam in scripturis veteribus omnino legeretur, non parua est vniuersæ ecclesiæ, quæ in hac consuetudine claret, auctoritas, vbi in precibus sacerdotum, quæ Domino Deo ad eius altare funduntur, locum suum habet commendatio mortuorum. Idem Augustinus in eodem libro: Non sunt prætermittendæ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas faciendas pro omnibus in Christiana & catholica societate defunctis, etiam tacitis nominibus eorum sub generali commemoratione suscipit ecclesia: vt quibus ad ista desunt parentes aut filii, aut quicumque cognati vel amici, ab vna his exhibeantur pia matre communi. Idem Augustinus in libro de pœnitentia dicit: Purgandus est igne purgatorio ille, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: hic autem ignis etsi æternus non sit, miro tamen modo est grauis. Idem Augustinus in quodam sermone de mortuis, qui incipit, Omnium Christianorum spes: Itaque, inquit, orationibus ecclesiæ, & sacrificio salutari, & eleemosynis quæ pro eo-

rum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, vt cum eis misericorditer agatur a Domino. Hoc enim a patribus traditum vniuersa obseruat ecclesia, vt pro eis qui in corporis & sanguinis Christi communione defuncti sunt, cum ad ipsum sacrificium loco suo commemorantur, oretur. (Et infra) Non enim ambigendum est ista prodesse defunctis, qui ita vixerint ante mortem, vt possint hæc eis esse vtilia post mortem. Sanctus quoque Ambrosius exponens verbum illud, *Ipse autem erit saluus*: per hoc enim dicit illum saluum futurum, sed penas ignis passurum, vt per ignem purgatus fiat saluus. Beatus Gregorius summus pontifex in quarto libro dialogi sui plurima exempla ac reuelationes adducit, probans esse purgatorium, & inter alia inquit: Qualis hic quisque egreditur, talis in iudicio præsentatur; sed tamen de quibusdam culpis esse ante iudicium purgationis ignem, credendum est, pro eo quod veritas dicit: *Quia si quis in Spiritum sanctum blasphemias dixerit, neque in hoc sæculo, neque in futuro remittetur ei.* In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in futuro posse relaxari. Quod enim de vno negatur, continenter intellectu patet, quia de quibusdam conceditur. Magnus etiam sanctus Basilius in orationibus, quæ in vigilia Pentecostes genu flexo dici solent, in vna earum, cuius principium est, *Æternaliter fluens, &c.* sic pro mortuis orat: Exaudi nos deprecantes, & da requiem animabus seruorum tuorum prædormientium patrum nostrorum ac fratrum, ceterorumque cognatorum, omniumque in fide nobis coniunctorum. In sequenti vero oratione, cuius principium illud est, *Domine omnipotens Deus pater misericordiæ*, sic ait: Exaudi nos humiles supplicantes, & supplices tuos deprecantes, & da requiem animabus seruorum tuorum prædormientium in loco lucido, in loco viuenti, in loco refectiois, vnde dolor, gemitus & mœstitia longe depulsa sunt, & statue spiritus eorum in tabernaculis iustorum pacis atque remissionis. In exequiis vero mortuorum ^b sic vice defuncti Saluatorem alloquitur: Imago sum tuæ ineffabilis gloriæ, quamuis feram stigmata peccatorum figmenti tui, Domine miserere, & pietate tua me purga, patriamque desideratam largire, & iterum paradisi curiæ restitue. Gregorius

* 1. Cor. cap. 3.

Matth. 12.

* Habentur
a Eucl.

ANNO
CHRISTI
1439.

Nyssenius in dialogo ^a de consolatione & statu animarum post mortem, introducit loquentem & dicentem Marcinam sororem beati Basilii & suam, post ipsius Basilii mortem. Neque enim odio aut vindictæ studio dolores infert Deus his qui male viuendo peccauerunt. (& infra) Et quemadmodum immixtam auro materiam expurgantes per ignem, non solum quod adulterinum est, igne liquefaciunt, sed purum quoque aurum necessario vna cum mixto liquatur, & remanet quod purum est, adulterino consumpto: ita cum vitiositas purgatorio igne assumitur, necesse est vt anima quæ cum vitiositate est vnita, in igne sit, donec insita omnis adulterina materia atque commixtio auferatur igne consumpta. Idem Gregorius in libro quem de his qui dormiunt, scripsit, sic inquit: " Donec igitur potestas manet in natura, vt euitetur malum, hoc adinuenit diuina sapientia consilium, vt hominem sineret in his quæ vellet, vt gustatis quæ concupierat malis, expertusque ex quibus commutasset, sponte ad priorem beatitudinem ac desideranter accurreret, vitiosum atque omne irrationabile veluti graue pondus excutiens, siue in vita præsentis summa intentione ac sapientia expurgatus, siue post huius vitæ per ignis purgatorii expiationem. Huius etiam purgatorii, de quo nunc nobis est sermo, testis est etiam beatus Dionysius in capite 7. ecclesiasticæ hierarchiæ, vbi de oratione loquens, quam hierarcha super eo qui dormit, facit, ita dicit: Postea procedens diuinus hierarcha orationem sanctam facit super eo qui dormit. (& infra) Oratione quidem precatur hierarcha diuinam bonitatem, vt dimittat ei qui dormit, omnia quæ per humanam fragilitatem peccauit, & deducat ipsum in lucem & regionem viuentium, in sinus Abraham, Isaac & Iacob, vnde aufugit dolor, tristitia & gemitus. Accedat & sanctus Epiphanius. Contra Arium blasphemantem ^b, ac inter cetera dicentem, non prodesse defunctorum recitamus nomina, quid eo vtilius potuit fieri, quid eo opportunius & mirabilius, quam si credamus, qui hic stamus, eos qui hinc defuncti sunt, viuere, neque eorum interiisse substantiam, sed esse eos & apud Dominum viuere, vt religiosum dogma prædicetur, quo qui pro

^a Alias, de anima & resurrectione, ultra medium.

^b Adversus hæres. lib. 1. hæres. 77. alias 77. num. 7.

fratribus precantur, bene de illis sperare constat, quasi peregre profectis. Nam & iustorum memoriam facimus, & peccatorum: peccatorum quidem, vt iis a Domino misericordiam imploremus. Consonat prædictis Damascenus in quodam sermone de suffragiis mortuorum dicens: Mysteriorum conscii discipuli Saluatoris & sacri apostoli, in tremendis & viuificis mysteriis memoriam fieri eorum qui fideliter dormierunt, sanxerunt. Quem refert beatus

^a Quæst. 1.

Thomas in 4. sentent. dist. 45. ^a in primo art. Septimo declaratur præfata veritas ratione diuinæ iustitiæ, quæ nihil inordinate factum impunitum relinquit, & quæ iuxta mensuram delicti, vt inquit scriptura, ^b constituit plagarum modum. Cum ergo pro quolibet peccato homo certam mereatur pœnam, si hanc in isto sæculo non soluit, exigit diuinæ iustitiæ ordo, vt in futuro satisfaciatur; alioquin impunitus remaneret: sed si quis contritus decedat, huiusmodi pœnam non satisfaciet in inferno, iuxta illud:

^b Deuteron. 25.

^c Ezechiel 33. Sic a doctoribus passim citatur hic locus, & intelligitur de gemitu contritionis. Ceterum iuxta vulgaram & lxx. legitur, In quacumque die conuersus fuerit ab impietate sua.

Peccator in quacumque hora ingemuerit, vita viuet, & non morietur. quod de vita æternali intelligere oportet. In cælo autem pœnam peccatorum non soluet, quia repugnat munditiæ cælesti: domus enim est gaudii, non luctus. Restat igitur, vt præter paradysum & infernum aliquis alius assignetur locus, in quo huiusmodi exerceatur purgatio: qua facta cum desinit esse pollutus & inquinatus, mundusque efficiatur, ad Deum videndum & fruendum confestim euolat.

AND. Hæc fuere quæ de purgatorio prodita sunt, diebus certis adinuicem discussa, & Græci cum Latinis patribus in hanc cedula conuenere.

Si vere pœnitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint & de omnis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari, & ad pœnas huiusmodi releuandas prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, & alia pietatis officia, quæ a fidelibus fieri consueuerunt, secundum ecclesiæ instituta; illorumque animas, qui post sacrum baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurserunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam,

ANNO
CHRISTI
1459.

vel in suis corporibus, vel eisdem exuta, prout superius dictum est, sunt purgata, in calum mox recipi, & intruere clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, licet alius alio perfectius: illorum autem animas, qui in mortali actuali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas.

Describitur in cedulis, licitam fuisse additionem, Filioque; & corpus Christi siue in azymo, siue in fermentato pane triticeo veraciter confici. Item summum pontificem esse totius ecclesie caput, & de ordine patriarcharum.

AND. **E**T quia circa primatum & consecrationem sanctissimi corporis Domini nostri Iesu Christi supererant dubia; & quia quaestio, an licuerit Romanae ecclesiae addere symbolo, in suspenso remanserat, Latini patres cedulas has Graecis exhibuere. Prima huius continentia fuerat. Num. IV.

Diffinimus insuper, explanationem verborum illorum, Filioque, veritatis declarandae gratia, imminente tunc temporis necessitate, licite & rationabiliter symbolo fuisse appositam. Alia vero hoc modo erat.

Item in azymo, siue fermentato pane triticeo corpus Domini veraciter confici; sacerdotes quoque in altero ipsum Domini corpus conficere debere, iuxta suae Latinae vel orientalis ecclesiae consuetudinem.

Item diffinimus, sanctam apostolicam sedem, & Romanum pontificem successorem esse beati Petri verticis apostolorum, & verum Christi vicarium, & totius ecclesiae caput, & omnium Christianorum patrem & doctorem existere, & in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi & gubernandi vniuersalem ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Renouando insuper etiam ordinem traditum a Canonibus ceterorum venerabilium patriarcharum^a, vt pa-

^a Hae & alia omnia contenta in cedula probantur infra.

triarcha Constantinopolitanus secundus sit post summum papam Romanum; tertius vero Alexandrinus, quartus vero Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, saluis videlicet priuilegiis & iuribus eorum.

ANNO
CHRISTI
1459.

Quibus exhibitis, quia Græci nondum aliqua super his vltimis conclusionibus a nostris senserant, petiere, vt aliqua super his audirent: deputataque extitit dies, quo die summo pontifice, imperatore Græcorum, ceterisque orientalis occidentalisque ecclesiæ patribus præsentibus, deputati fuere duo, qui super his Romanæ ecclesiæ præcepta breui sermone differerent, prouincialis videlicet, & dominus de Turrecremata, ambo Prædicatores fratres.

AND. Venit prouincialis, & dominus de Turrecremata; & incepit prouincialis hoc modo.

PROV. De mandato sanctitatis vestræ, pater beatissime, & benedictione, quia iubet sanctitas vestra circa materiam articuli primatus vt dicam aliqua propter terminos & verba propofita in cedula nostra, vt veritas domino imperatori pateat, & alii patres ecclesiæ orientalis manifeste intelligant, quod omnia illa verba sunt bene fundata in sanctis doctoribus ab ecclesia approbatis, secundum ordinem illorum verborum, breuibus pertransibo. Sic in fine cedulæ dicebatur: Item similiter diffinimus sanctam sedem apostolicam, & Romanum pontificem successorem Petri. Ista est prima conditio quæ attribuitur Romano pontifici, quia est successor Petri: & quod sibi succedat eadem auctoritate & potestate, sic ostendimus. Nam in septima Synodo œcumenica, prout recitatur in 2. act. illius Synodi, sanctissimus^{us} Hadrianus papa scribens Constantino & Irenæ, & toti Concilio^o, in ea decretali epistola, vbi inducit plures auctoritates pro veneratione imaginum, inter cetera de beato Petro sic ait: Nam ipse princeps apostolorum beatus Petrus, qui primitus apostolicæ sedi præfedit, sui apostolatus principatum, ac pastoralis curæ, successoribus suis qui in sua sanctissima sede perenniter sessuri sunt, dereliquit, quibus auctoritatis potestatem, quemadmodum a Salvatore nostro Domino Deo ei concessa est, ipse quoque contulit, ac tradidit diuino iussu successoribus suis. Ex quibus verbis euidentissime constat

Roma-

* In quo fuit
lecta & appro-
bata, vt infra
dicit etiam
cardinalis.

ANNO
CHRISTI
1439.

Romanum pontificem in eadem potestate Petro succedere, quam & Petrus a Salvatore nostro habuit: & quia multæ aliæ auctoritates circa hoc possent adduci, & in probandis reliquis particulis adducentur, venio ad aliam partem. Sequitur in cedula, Et vicarium Iesu Christi. Hæc particula in se non habet difficultatem, quia clarum est, quod ille dicitur vicarius alterius, qui super aliqua recipit vices eius. Quod Petrus remanserit vice Christi in terris, patet ex euangeliiis. Nam Christus fundavit ecclesiam super Petrum, quæ super se fundata erat, eique contulit claves vniuersaliter & generaliter, cum dixit: *Tibi dabo* Matth. 16. *claves regni cælorum*: neminem exceptit de toto mundo. Ex quo sequitur, quod ipse potest omnes ligare, & a nemine ligari. Cum ergo vices Christi habeat in terris, sequitur quod est vicarius: & cum Romanus pontifex succedat in eadem potestate, vt probatum est, sequitur quod est vicarius Christi. Ideo dicunt sancti doctores, quod Christus Petrum principem apostolorum constituit, vt ecclesia ipsa vnum principalem Christi haberet vicarium, ad quem vniuersa membra recurrerent, si forte inter se dissentirent. Quod si diuersa capita essent, vnitatis vinculum rumperetur. Sequitur in cedula, totius ecclesiæ caput, omnium Christianorum patrem & magistrum existere. Quod sit caput, ita ostenditur, & primo ex ipsa vniuersali Synodo, ^a vbi dicitur in epistola Hadriani ad ipsum Tarasium, quod ipse omnium ecclesiarum caput existit. Et probatur ex quarta Synodo Calchedonenſi in principio Synodi, cum Paschasius ^b & Lucentius aperirent mandatum eorum, dixerunt: Leo episcopus omnium ecclesiarum. Item in epistola orbiculari, quam totum Concilium Calchedonenſe misit ad papam Leonem, in qua petebant confirmationem eorum quæ facta fuerant in Concilio Calchedonenſi, inter cetera de beato Leone ita ^c dicunt: Dominicam agnitionem, quam nobis Dominus Saluator contulit ad salutem, vt catenam auream venientem vsque ad nos conseruasti, vocis beati Petri omnibus interpretis constitutus, quibus tu vt caput membris præpositus præeras, per eos qui tuam continebant vicem, rectum ^d consilium demonstrans. Item circa finem ipsius epistolæ ita dicunt: Rogamus igitur, & tuis decretis honora no-

^a A. B. 1.

^b Alias Paschasius.

^c Concil. Calched. par. 1. c. 1.

strum iudicium, & vt nos consensum bonum capiti contulimus, ita & caput filiis, quod decet, adimpleat. Multæ sunt aliæ auctoritates & plura testimonia sanctorum, quibus hoc idem probari potest: sed breuitatis causa, cum hæc probatio concludat, ad alia venio: ex qua auctoritate etiam probatum constat manifeste, quod vniuersalis ecclesia quomodocumque consideretur, siue sit congregata, vel non, habet rationem membrorum respectu Romani pontificis, & semper Romanus pontifex præponitur vt caput membris. Quod sit omnium Christianorum pater, patet ex Calchedonensi Concilio. Nam circa finem quinti actus, cum debebat diffinitio concludi, cum magnificentissimi iudices instarent pro parte Marciani imperatoris, vt additio^a fieret secundum sententiam Leonis papæ, omnes episcopi Synodi clamarunt, acceptare quod dixerant iudices^b, & quod iuxta omnium nostrum patris Leonis sententiam terminatam hoc tenemus, & credimus, quod patris omnium Leonis confessio habet. Et sic habetur, quod si erat pater omnium existentium in Calchedonensi Concilio, quod sit pater omnium, quia ibidem omnes Christiani repræsentabantur. Sequitur in cedula, Atque eidem^c.

^a Duae scilicet naturas esse in Christo inconfuse & inseparabiliter.
^b Iudicium verba hæc fuere: Ergo addite diffinitioni secundum iudicium patris nostri Leonis.

^c Præcipue transibat ad probationem verborum cedulæ & ipsi in beato Petro pascendi, &c. & omittit probationem verborum Christianorum doctorum, &c. Ideo cardin. supplet.
^d Act. 4.

AND. Interposuit cardinalis sancti Angeli, quod Chrysostomus super Ioannem 29. capite, super verbo, *Sequere me*, dicit sic: Si autem quis dicat, quomodo Iacobus accepit solus Hierosolymam, dicam quod istum Petrum orbis ordinauit doctorem. Et in epistola Agathonis synodica recitata in sexto Concilio^d dicitur, quod præcepto Dei habet papa imbuere & instruere populum Christianum: & in eadem auctoritate Ioannis Chrysostomi sequitur, quod magna prædixit Dominus, & orbem Petro commisit, & martyrium prædixit.

PROV. Quod ipse sit doctor totius fidei Christianæ, ostenditur ex epistola beatissimi Athanasii synodica, quam scripsit beatissimo Felici papæ, dicens sic inter cetera: Tu profanarum hæresum atque omnium imperitorum depositor, vt princeps & doctor & caput omnis orthodoxæ doctrinæ & immaculatæ fidei existis. Cum omnes Christiani in fide conueniant & conuenire debeant, ipse ponitur doctor immaculatæ fidei propter priuilegium

ANNO
CHRISTI
1439.

concessum Petro. Sequitur in cedula: Atque ipsi in beato Petro principe apostolorum.

CARD. Omisit, in orbemque omnem tenere primatum.

PROV. Verum est, & hoc ostenditur. Nam in epistola Hadriani ad Tarasium patriarcham Constantinopolitanum inter cetera, vt patet in septimæ Synodi actione secunda, sic dicitur: Sedes beati Petri in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, & caput omnium ecclesiarum Christi existit. Item sanctus Anacletus papa ordinatus presbyter a sancto Petro, in tertia sua decretali epistola, quam omnibus episcopis scripsit, inter cetera sic dicit: Sacrosancta Romana ecclesia non ab apostolis, sed ab ipso Domino Salvatore nostro primatum obtinuit, sicut ipse Petro dixit: *Tu es Petrus, & super hanc petram, &c.* *Matth. 16.* Ex quo patet, quod sedes Petri & Romana ecclesia dicitur habere primatum ratione Petri, quia per hoc quod dixit, *Tu es Petrus, &c.* omnis potestas deriuatur in sedem apostolicam per successionem sedentium in ea. Hoc idem sanctus Iulius papa scribens omnibus orientalibus episcopis, ita inter cetera dicit^a: Dudum a sanctis apostolis successoribusque eorum in antiquis decretis statutum est, & sancta apostolica ecclesia tenet (& loquitur de Synodo Nicæna, cum ipse fuerit secundus a Siluestro^b papa) non deberi Concilia celebrari absque sententia Romani pontificis, neque episcopos damnari, quoniam sanctam Romanam ecclesiam omnium ecclesiarum primatum habere voluerunt, vt Dominus ait: vnde omnibus ecclesiis prelata est. Multæ alia sunt auctoritates, sed causa breuitatis hæc sufficiant. Sequitur in cedula (atque eidem sedi, & Romano pontifici in beato principe apostolorum, pascendi, regendi & gubernandi vniuersalem ecclesiam, plenariam traditam esse potestatem.) Et quia primus punctus est, pascendi, hoc probatur verbis euangelii ita clare, vt non egeat probatione. Nam cum actus pascendi sit actus pastoris, cum Petro fuit dictum, *Pasce* *Ioan. 21* *oues meas*, absolute factus est pastor omnium ouium: & non distinguens has oues & alias, intelligitur vniuersas ei esse commissas. Cum ergo & apostoli sint oues Christi, nullus est, qui insignitus nomine Christiano possit di-

Concil. Tom. 33.

Mmm ij

^a Epist. 1. tom. 1. Concil. Coloni. impress. in Iulio, quam iterum refert infra prouinc.

^b Cuius tempore celebrata fuit Synod. Nic. & sic Iulius habebat plenam notitiam Canonum Synod. Nic. de quibus supra diximus.

cere, quod non sit constitutus sub prælatura Romani pontificis: & vt sequamur formam, volo probare duobus testimoniis. Beatus Hadrianus in epistola^a ad Tarasium sic ait: Vnde & idem beatus Petrus voce Domini pascens ecclesiam, nil dissolutum reliquit, sed tenuit semper & retinet principatum. Cum dicat, Nil dissolutum^b reliquit, sequitur, quod sub eius cura omnes includere voluit. Item in sexta Synodo in epistola Agathonis papæ, quam Constantinopolim destinavit^c, in qua tomum fidei scripsit contra errorem eorum qui dicebant vnã voluntatem & operationem in Christo, in ea ponit multa dicta sanctorum, quæ extensis manibus a tota Synodo cum multa veneratione suscepta est; inter cetera sic dicit: Adnitate præsidio beati Petri apostoli, qui spirituales oues ecclesiæ ab ipso redemptore omnium æterna dispositione pascendas suscepit, hæc apostolica eius ecclesia nunquam ad aliquam erroris partem deuiavit, cuius auctoritatis sanctionem, vtpote apostolorum omnium principis, semper catholica Christi ecclesia, & omnes vniuersales Synodi amplexæ sunt, omnesque venerabiles patres apostolicam eius doctrinam amplexi. (& infra.) Hæc est spiritualis mater vestri imperii apostolica ecclesia, quæ per Dei omnipotentis gratiam a tramite apostolicæ veritatis nunquam errabunda succubuit, sed vt a principio Christianæ fidei percepit ab apostolorum Christi principibus, illibata sine tenus manet, secundum ipsius Saluatoris pollicitationem, quam suorum apostolorum principi in sacris euangeliiis factus est, dicens: *Petre, Petre, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te, vt non deficiat fides tua; & tu conuersus confirma fratres tuos.* Consideret tua clementia, quod ipse Dominus, cuius fides est, qui fidem Petri non defecturam promisit, confirmare eum fratres suos admonuit: quod apostolicos pontifices meæ exiguitatis prædecessores confidenter fecisse semper, cunctis est cognitum. Et in hac auctoritate tria manifeste asseruntur. Primo, quod pascere omnes oues sit commissum Petro & successoribus suis. Secundo, quod sedes apostolica nunquam in aliqua erroris parte depressa est, sed semper mansit immaculata in fide. Tertio, quod tanta est eius auctoritas, quod

^a Paulo supra citata.

^b Id est nullam omnem liberam abire permisit, sed omnes sub eius cura inclusit.

^c Sexta Synodus act. 4. Constantin. Heracl. & Tiberio Augustis incipit, Consideranti.

Luc. 22.

ANNO
CHRISTI
1459.

vniuersalis ecclesia & vniuersa Synodi semper fideliter
secuta sunt, & patres catholici semper susceperunt eius
apostolicam doctrinam, & quod illa verba (vt non defi-
ciat fides tua) intelliguntur de sede apostolica, & quod sit
immunis ab hæresi, atque confirmationem omnium fra-
trum titubantium in fide ad ipsam sedem & Romanum
pontificem pertinere. Sequitur in particula, pascendi,
conuocandi. Quod actus hic spectet ad Romanum pon-
tificem, probatur etiam ex illa epistola orbiculari, quam
patres Calchedonensis^a Concilii scripserunt ad Leonem
papam, in qua sic dicunt, loquentes de Dioscoro & de
malis per eum factis: Super hæc omnia, & furorem suum
contra eum qui custodiam vineæ suscepit, dicimus de san-
ctitate vestra, excommunicationem excogitauit, qui cor-
pus ecclesiæ adunare festinauit. Si ergo Leo, qui erat suc-
cessor Petri, habebat adunare corpus ecclesiæ, ergo con-
uenienter ponitur, conuocandi. Sequitur verbum, regen-
di. Ista particula satis constat ex dictis, quia si est princeps,
si est caput, si est rector; ergo habet regere, quia ad pasto-
rem spectat regere oues. Et breuitatis causa vnum testi-
monium deduco Anacleti papæ, qui^b in epistola sic dicit: ^b Epist. 3.
Apostolica sedes caput ecclesiæ, vt præfatum est, a Domi-
no & non ab alio instituta: & sicut cardine ostium regitur,
sic huius sanctæ sedis apostolicæ auctoritate omnes eccle-
siæ, Domino disponente, reguntur. Et Leo papa in ser-
mone suæ consecrationis^c sic dicit de hoc regimine: ^c Serm. 4.
De toto mundo vnus Petrus eligitur, qui & vniuersarum gen-
tium vocationi, & omnibus apostolis, cunctisque eccle-
siæ patribus præponatur, vt quamuis in Christi ecclesia
multi sacerdotes sint, multique pastores, omnes tamen Pe-
trus regat, quos principaliter regit Christus. Magnum &
mirabile, dilectissimi, huic viro consortium potentia suæ
tribuit diuina dignatio, & si quid cum eo commune cete-
ris voluit esse principibus, nunquam nisi per ipsum dedit,
quidquid aliis non negauit. Sequitur particula, guber-
nandi. Quod hoc spectet ad Romanum pontificem, pro-
bo testimonio Leonis in alio sermone^d, vbi sic dicit: ^d Serm. 1.
Soliditas illius fidei quæ in apostolorum principe est laudata,
perpetua est: & sicut permanet quod in Christo Petrus
credidit, ita manet quod in Petro Christus instituit. Et in-

^a In act. Conc.
Calched. part.
3. cap. 1. de hoc
iterum infra
num. 7.

^b Epist. 3.

^c Serm. 4.

^d Serm. 1.

fra. Manet ergo dispositio veritatis, & beatus Petrus in accepta fortitudine perseuerans, suscepta ecclesie gubernacula non reliquit. Et sic accepto gubernaculo per Petrum, & Romano pontifici eius successori actus gubernationis verissime competit. Sequitur (plenam potestatem traditam) quod hoc sit, apparet verbo Saluatoris Matth. 16. quoad omnes casus indiffinite & vniuersaliter, cum dixit: *Tibi dabo clauis; & quodcumque ligaueris.* Quod etiam sit plena quoad territoria & omnia supposita, apparet ex illo: *Pasce oues meas.* Ex quo nullum suppositum excipitur, & vno testimonio deduco. Nam beatissimus Leo in sermone allegato ita sequitur^a: Sic enim praeter ceteris Petrus ordinatus est, vt dum petra dicitur, dum fundamentum pronuntiatur, dum regni caelorum ianitor constituitur, dum ligandorum soluendorumque arbiter, mansura etiam in caelis iudiciorum suorum defunctione praeficitur, qualis ipsi cum Christo esset societas per ipsa appellationum eius mysteria nosceremus, qui nunc plenius & potentius ea quae sibi commissa sunt, peragit, & omnes partes officiorum atque curarum in ipso, per quem est glorificatus, exequitur. Si quid ergo a nobis recte agitur recteque discernitur, illius est operum atque meritorum, cuius in sede sua viuit potestas, & excellit auctoritas. Si ergo in sede apostolica sedet potestas, apparet quod est super omnes ecclesias. Et haec sufficiant quoad declarationem verborum.

Ioan. 21.

* Serm. 1.

^b Scilicet in 7. Synodo act. 1. ex versione Anastasii. Nam intentio card. est ostendere quod epistola Hadriani papae & Agathonis, e quibus supra desumpterat auctoritates prouinc. fuerant approbatae in Synodo orientali-bus.

CARD. Lectis epistolis Hadriani, legati sedis apostolicae in Synodo^b dixerunt: Dicat Synodus, si admittit epistolas patris senioris Romani pontificis. Responderunt: Sequimur, & admittimus literas. Deinde nominati 330. episcopi, qui in Synodo erant, approbant dictas epistolas Hadriani papae, quae non fuerunt solum Hadriani, sed synodicae orientalium, quoniam in illis est diffinitio vniuersalis Concilii: & ita de epistolis Agathonis, quae fuerunt approbatae in sexta Synodo.

PAPA. Dicatis.

AND. Incepit dominus de Turrecremata, qui secundus erat dispositus ad loquendum, hoc modo.

ANNO
CHRISTI
1459.

Ioannes de Turrecremata demonstrat confici eucharistiæ sacramentum, siue in azymo, siue in fermentato; affirmans verius esse, Christum Dominum consecrasset in azymo. Item verbis Saluatoris tamquam forma, & non aliis fieri transubstantiationem.

TURRECR. **I**VSSV & ordinatione sanctitatis vestræ, pa- Num. V.

ter beatissime, dicam aliqua cum benedictione sanctitatis vestræ. De duabus particulis locuturus, quæ respiciunt sacramentum sacratissimæ eucharistiæ, paucissimis agam, quia omnia quæ dicturus sum, ita puto clarissima omnibus catholicis Christianis, vt non expediat abundare sermone. Prima particula est, quod in azymo conficitur sacramentum, & in fermentato. In eucharistia duo sunt consideranda. Primum est materia, secundum est forma consecrationis: & de istis duobus duæ sunt particulae situatæ in præsentî cedula. Prima particula respicit materiam, cum dicit in azymo pane, siue in fermentato. In hac particula duo sunt consideranda. Primum id quod est necessarium. Secundum quod est conueniens, siue rationabile: quoniam est necessarium in materia huius sacramenti, quod panis sit de frumento. Quod autem sit azymus vel fermentatus, non est de necessitate sacramenti, sed in vtroque potest consecrari: & ideo dicitur in cedula, Siue in azymo, siue in fermentato. Ideo beatus Gregorius loquitur in regesto, quod Romana ecclesia offert azymos, quia corpus sumpsit purissimum ex virgine: aliquæ autem ecclesiæ offerunt fermentatum, quia verbum carne indutum sicut fermentum vnitur farinæ. Et circa primum considerandum, quod de necessitate sacramenti non est, quod sit in azymo, vel in fermentato. Secundo consideranda est conuenientia, siue rationabilitas: & secundum hoc dicimus, quod maiori conuenientia, siue rationabilitate conficitur in azymo, quam in fermentato: & ideo hanc consuetudinem tenuit & obseruauit sancta Romana ecclesia. Hæc conuenientia colligitur ex tribus. Primo ex institutione vel practica Christi, quia Christus legitur in azymo confecisse: quod ex quatuor ostendam. Ista quatuor sunt quatuor auctoritates sacri euangelii. Prima est, quam habet Matthæus 16. capite, vbi dicitur. *Prima die*

*azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis pare-
mus tibi paſcha? Sed in die azymorum non fiebat fermentum
in domibus Hebræorum. Ita habet lex Exodi 12. capite,
vbi dicitur, quod in die azymorum non fit fermentum in
domibus. Secunda auctoritas eſt Marci euangeliftæ capite 14.
vbi dicitur ſic: Prima autem die azymorum, cum Iudæi paſcha
immolabant, dicunt diſcipuli ad Ieſum: Vbi vis paremus tibi,
vt manduces paſcha? Ex hac inferitur prout ex prima. Tertia
auctoritas eſt Lucæ 22. vbi pariter loquitur: Venit autem dies
azymorum, in quo neceſſe erat occidi paſcha: & miſit duos,
ſcilicet Petrum & Ioannem, dicens: Euntes parate, vt manduce-
mus paſcha. Sed dies in qua erat neceſſe occidi paſcha, erat
luna 14. in qua cum azymis panibus agnus erat manducandus.
Ergo manifeſte ſequitur, quod Chriſtus in ſua cœna pane
azymo uſus eſt, & in eodem confecit quem comedit. Ergo
ſequitur, quod in pane azymo confecit hoc ſanctiſſimum ſacra-
mentum. Quarta auctoritas eſt Matthæi 5. Non veni ſoluere
legem, ſed adimplere. Sed lex ſingulariſſima veteris legis
fuit, quod agnus paſchalis comederetur cum pane azymo, vt
clare apparet capite 12. libri Exodi. Ergo ſequitur, quod
Chriſtus qui legem impleuit uſque ad mortem, in azymis
confecerit. Nec dicendum, nec a quocumque fideli credendum,
quod beatus euangelifta Ioannes ſit contrarius tribus euangeliftis:
abſit hoc ab omni corde Chriſtiano, quod in ſacra ſcriptura
ponatur falſum: & inconuenientiſſimum eſſet dicere, quod
diſcipuli Chriſti, quibus ait; *Non vos eſtis qui loquimini,
ſed Spiritus ſanctus qui loquitur in vobis*; inueniantur
contraria dixiſſe in materia Saluatoris. Eſt ergo dicendum,
quod in eodem ſenſu & ſententia euangeliftæ loquuntur,
& ſolum ad aliquam vocis differentiam referendum ſit,
ſi aliqua videatur differentia, quæ tamen nulla eſt, cum
ex intelligentia dicentis ſumenda ſit virtus ſermonis.
Eſt ergo ſciendum pro concordia euangeliftarum, quod dies
feſtus, quem beatus Ioannes dixit, erat luna 15. & eſt
notandum, quod conſuetudo erat legis antiquæ, quod in
ſolennitatibus computabatur a vefpera ad vefperas diei
feſti. Igitur vefpera decimæ quartæ lunæ, in qua Chriſtus
comedit agnum & confecit ſacramentum, computabatur
cum die feſto. Quando ergo dicit,*

Math. 10.

ANNO
CHRISTI
1457.

ANNO
CHRISTI
1439.

cit, *Ante diem festum*, hoc modo intelligenda est intelligentia Ioannis cum aliis; quod beatus Ioannes vesperam, in qua fiebat coena, dixit quod erat ante diem festum, propter distinctionem dierum naturalium. Alii vero euangelistae eandem vesperam vocant primam diem azymorum, propter ritum Iudaicae solennitatis, qui diem festum a vesperis sumunt: & ita patet, quod nulla est diuersitas, nulla contrarietas inter hos doctores ecclesiae & organa Spiritus sancti. Haec videntur mihi sufficere, nisi quis aliqua diceret contraria, quibus paratus sum respondere: ego enim, vt dixi, paucis contentus sum. Consequenter venio ad particulam, vbi tangitur forma consecrationis, vbi dicitur sic in cedula, quod verba Saluatoris in confectione ¹⁶ prolata, &c. Pauca dicam, quia neminem credo virum sapientem, qui non debeat suscipere haec verba plena fide. Tangam auctoritatem ad probandum, quod per sola verba Saluatoris conficiatur corpus Christi. Prima auctoritas est beatissimi Chrysostomi in sermone de prodicione, post multa verba sic dicit ^a: Non est homo, qui proposita munera facit corpus, sed qui pro nobis crucifixus est Christus, figuram adimplens: adstat sacerdos verba proferens, sed virtus & gratia est Christus. *Hoc est corpus meum*, inquit. Hoc verbum proposita munera transmutat: & sicut vox illa quae dixit, *Crescite & multiplicamini, & replete terram*, &c. semel quidem dicta per omne tempus fit, opere nostram naturam corroborans ad procreationem filiorum: ita & vox, *Hoc est corpus meum*: gratia vero & potentia Dei est, quae omnia operatur. Secunda est auctoritas Damasceni Graeci sapientis viri, qui in quarto sententiarum suarum dicit, quod sola operatione Spiritus sancti ex pane fit caro Christi. Si ergo sola operatione Spiritus formae sacramentales sunt operatiuae, ergo solius Dei verbum potest hoc facere. Item ad hoc videtur facere, quod Dionysius Graecus ponit in fine ecclesiasticae hierarchiae, qui dicit, in consummativis formis sacramentorum virtutes operatiuas esse ex Deo. Quarta est auctoritas beatissimi Ambrosii in vtraque ecclesia clarissimi, qui in libro de sacramentis ^b ita loquitur: Panis in altari visitatus est ante verba sacramentorum; vbi accedit consecratio, ex pane fit caro Christi.

^a Homilia de prodicione Iudei, quem locum vide etiam apud Arcudium in concordia ecclesiarum orientalis & occidentalis lib. 3. cap. 31. Luc. 22.

Gen. 1.

^b Lib. 4. de sacram. cap. 4. tom. 4.

Et infra quærens cuius verbis & sermonibus fit consecratio, respondet, quod Domini nostri Iesu Christi. Nam, inquit, per reliqua verba quæ dicuntur, laus Deo offertur. Oratione petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris: vbi autem sacramentum conficitur, non sermonibus suis vtitur sacerdos, sed sermonibus Iesu Christi. Hæc Ambrosius. Item beatissimus Augustinus in libro de Trinitate sic inquit: Non omnis panis, sed qui accipit benedictionem Christi, corpus Christi efficitur. Nunc venio ad aliquas rationes, quæ videntur dare conuenientiam cedulæ nostræ. Illius verbis sacramentum conficitur, cuius virtute panis transubstantiatur in corpus Christi. Ista propositio est manifesta verbis beatissimi Dionysii, qui, vt supra iam tetigi, dicit quod in verbis sacramentorum sunt virtutes operatiuæ: sed impossibile est, quod virtute cuiuscumque creaturæ fiat transubstantiatio de pane in corpus Christi: igitur impossibile est, quod ex aliis verbis quam Saluatoris fiat transubstantiatio. Secundo arguo sic. Christus instituit hoc sacramentum aut perfectum, aut imperfectum: non est autem dicendum, quod imperfectum fecerit, Deuteronomii 32. *Dei perfecta sunt opera*: perfectio autem consistit in materia & forma: ergo Christus conficiendo sacramentum dedit perfectam materiam & perfectam formam. Vterius forma verborum perficit sacramentum, sicut dicimus in naturalibus, quod forma perficit materiam: ita forma sacramentalis cadens super debita materia, perficit sacramentum. Vnde beatus Augustinus dicit, quod forma verborum accedit ad elementum, & perficitur sacramentum: sed verba nullius sancti possunt hoc facere, sed Christi solum: ergo sequitur de necessitate, quod in solius verbis Saluatoris perficiatur sacramentum. Quarto ita arguo. Christus & apostoli qua forma vsi sunt in hoc sacramento? Clarum est quod non verbis in orationibus Basilii, sed verbis Christi, qui hanc imitationem & exemplum reliquit. Ergo solius Saluatoris verbis nos debemus vti. Item quinto sic arguo. Vnitas ecclesiæ necessario fundatur in vnitæte fidei & vnitæte sacramentorum, in iis quæ sunt de substantia sacramenti. Hanc non potest mutare ecclesia, nec totus mundus, nisi Dominus mandaret: ergo necesse est,

ANNO
CHRISTI
1459.

vt omnes fideles conueniant in hoc sacramento, quod est consummatiuum omnium sacramentorum, vt dicit Dionysius. Ergo necessarium est, quod eadem verba substantialia sint apud omnes, quoniam addens aliqua ad verba Christi tamquam de substantia consecrationis, iam mutat speciem formæ ecclesiæ: & sicut vnitas addita numero mutat speciem numeri, ita quælibet additio, si dicatur quod est de substantia formæ, facit mutationem formæ; & sic non erit vnitas in sacramento. Notanter dico de substantia, quia varietas in aliquibus verbis, quæ non creduntur de substantia, non diceretur scindere vnitatem sacramentorum. Sic est de forma baptismi inter nos & vos, quia quidquid est de substantia baptismi, vos & nos habemus. Ita necesse est, vt in nostra cedula, si debeat dari doctrina omnibus fidelibus, & maxime simplicibus qui possent dubitare, an alia verba sanctorum quæ apponuntur, sint verba de substantia consecrationis, vel non, quod ponatur hoc, quod verbis Saluatoris fit consecratio: nec aliquis debet moueri per hoc, quod quis dicit, quod missale est scriptum manu magni sancti. Aliud est dicere, hoc missale est vnus sancti; & aliud, quod sanctus dicit, quod omnibus contentis in hoc missali conficiatur corpus Christi. Non est credendum beatum Basilium, nec alium doctorem dixisse, quod aliis verbis quam Christi conficiatur corpus, quantumcumque sunt multæ orationes & preces ibi. Hoc pro nunc sufficiat.

AND. His dictis, papa his verbis vsus est.

Summus pontifex hortatur Græcos ad unionem.

PAPA. **A**VDIVISTIS quæ dicta sunt ad complacenciam vestram, vobis morem gerendo, non autem vt credamus, vos omnes non ea tenere, vt nos, specialiter in consecratione corporis Domini nostri Iesu Christi, quod perficitur verbis Christi. Nec est credendum, quod aliquis doctor possit dare formam ex verbis suis consecrationi corporis Christi. Viri sanctissimi ^a non aliter crediderunt quam alii, qui omnes tenuerunt, quod solis verbis Domini conficeretur: nec propter hoc ponitur in illa cedula, vt credamus, id vos non credere, sed propter rusticos. Materiam azymorum audistis, sicut dictum

^a Qui scilicet composuerit orationes precedentes & subsequentes consecrationis verba.

Concil. Tom. 33.

Nnn ij

est: non negamus etiam in fermentato posse confici; & quamvis multi orientales faciant in fermentato, & aliqui in azymis, ecclesia Romana facit in azymis: nec dubitamus, quod Dominus noster Iesus Christus sicut nos concordavit in materia processione, quod convenimus etiam in ista. Ad perfectionem igitur huius operis videtur necessarium, ut super illis quatuor articulis fiat diffinitio, scilicet de processione Spiritus sancti, de azymo & fermentato, de primatu Romani pontificis, de materia purgatorii: & quia inducta est materia additionis, licet suffecisset solum discuti veritatem, & diu in Ferraria de hoc disputatum est, an illa verba, Filioque, essent ^a addita, & si licuerit. In omnibus disputationibus introductis excommunicationem super ecclesiam Romanam propter additionem: & licet multa fuerunt clare responsa, & ultimo per cardinalem sanctae Sabinæ; visum est, quod illa verba fuerint per viam declarationis adiecta, & iustum propter hoc ad perfectionem sanctae unionis videtur, ut fiat diffinitio, quod licite fuerit factum, & servatur honor per hoc Romanae ecclesiae, & servatur honor vester. Et ideo rogamus caritates vestras, ut hanc cedulam cum omni caritate factam placeat acceptare, quia in his non debet attendi nisi honor Christi; & causabit gratiam & concordiam & salutem omnium animarum Christianorum, & speramus per ista, quod Dominus noster Iesus Christus dabit voluntatem Christianis, ut relevent illos Christianos qui diu ab infidelibus fuerunt oppressi. Ex hac cedula fiet sessio, & postea cum Dei gratia possumus suam excellentiam ^b expedire. Dedimus cedulam Russiae, Nicæno & Mitylenensi, qui eam retinuerunt: si est publicata omnibus, placet: si non, faciemus omnibus publicari: & ea visa, speramus quod omnes erunt contentissimi & in eadem opinione nobiscum; & intendimus in omnibus conservare honorem vestrum, sicut nostrum.

^a id est, An essent additio, vel solum declaratio eius quod implicite continebatur, & verum hoc fuerit licitum Romanae ecclesiae.

^b Alloquitur imperatorem.

AND. Imperator annuit praelatis & nobilibus, ut ad eum accederent, & adinvicem collocuti sunt diu: deinde imperator.

IMPER. Beatissime pater, audiimus quae dicta sunt ab illis patribus, quae ipsi nimis prolixè dixerunt, quibus

ANNO
CHRISTI
1439.

ANNO
CHRISTI
1459.

respondere necessarium non videtur, nec in præsentī, nec in futurum.

PAPA. Nec fuit dictum, vt responderetur.

IMPER. Quia si vellemus particulariter respondere, egeremus tanto tempore, sicut in præterito: & tempus non permittit mihi stare hic, quia statui recedere cum istis galeis, quia videtur tempus meæ absentiā satis sufficiens, etiam cum credam, quod Deus dederit mihi gratiam fecisse id propter quod veni. Ideo patres sciunt, quomodo reuerendissimus dominus cardinalis vna cum certis ad me venerunt, satisque conuenienter respondi: nihilo minus hoc quod requisitum est a sanctitate vestra, potero cum meis consulere; licet non videatur aliter posse deliberari, quam quod dixerim. Hæc pro nunc videntur sufficere; considerabimus deinde cum nostris. Quod autem tradatur illa cedula mihi, non videtur mihi necesse tradi aliam cedulam, quia sum bene de illa informatus, de quibus contentis in illa cedula locuti sumus cum cardinalibus, & habuimus informationem a nostris metropolitānis.

PAPA. Illa dicta sunt, non vt fiat responsio, & placet mihi vt non respondeatur. Quod festinetis ad recessum cum galeis, etiam placet mihi, expedita materia vnionis ecclesiā: & ipse^a bene dicit, quod multum stetit, imo nimis. Et sciatis, & omnes sciunt, quod ita voluistis. Ante recessum galearum est mensis cum dimidio, & sunt tresdecim menses, quod potuissent se expediuisse vt nunc; & nos desideramus vt reuertatur cum pace & gloria: & placet vt consideret cum suis super illa cedula, & si quid vouerint dicere, respondebitur, & compatior sibi & aliis antiquis^b.

^a Conuertit sermonē modo ad imperatorem, modo ad alios præsentēs.

^b id est, senioribus.

IMPER. Video quædam mutata a dictis nunc, & per reuerendissimos dominos cardinales: & miror, quod credatis nos velle suscipere illam cedulam sine discussione: & quoniam sanctitas vestra dixit, quod vsque ad recessum galearum est terminus vnus mensis cum dimidio, si videtur quod fieret aliqua prouisio mei recessus ad Venetias, satis esset: sed si non fiat hæc prouisio, omnino videtur aliter prouidendum.

PAPA. Etiam non facta vnione, nisi nobilem de domo

Nnn iij

mea ad parandas galeas : & dixit metropolitus , sperans omnia parata , & cum gloria & honore posse redire. Po-
testis dare operam ad cedula[m] , exinde nil deficiet.

IMPER. Tempus est nimium breue , cum prouiso facta per sanctitatem vestram non videatur sufficiens , quia forte ille nobilis non iuit plene munitus : tamen hæc sufficiant.

Prouincialis primatum & potestatem papæ doctissime demonstrat : agitur de conuocandis Conciliis , & de priuilegio Constantinopolitanæ ecclesiæ post Romanam.

Num. VII. AND. **D**IE vigesima Iunii facta est præcedenti more conuentio , vbi cunctis conuentis , imperatore dempto , cœpit dominus cardinalis.

CARD. Sanctissimus dominus noster dixit , vt exponerem causam huius congregationis. Pridie , reuerendissimi domini mei , dominus Firmanus & Venetiarum , & alii patres fuerunt ad dominum imperatorem , & inter alia sua serenitas dixit , & per se , & verbo domini Nicæni , quod volebat informari de quibusdam facientibus ad potestatem Romani pontificis : quia hora erat tarda , & oportebat habere consilium sanctissimi domini nostri ; ideo respondimus , quod oportebat papæ referri. Sanctissimus dominus noster habito consilio cardinalium & Concilii , deliberauit , vt hoc mane imperator & alii audirent ; & ideo prouincialis incipiet dicere.

PROV. Multum carum haberet sanctissimus dominus noster , vt imperator adesset : ex quo non est , rogamus vt patienter audiatis , & audita referatis eidem , quia re vera omnia dicuntur cum magna caritate & ad optimum finem. De mandato & benedictione sanctissimi domini nostri , quia pridem cum reuerendissimi domini cardinales & alii deputati coram domino imperatore essent , super terminis positis in materia primatus sedis apostolicæ , petiit serenitas sua habere declarationem : & vt declaratio possit esse amplior , commisit domino Nicæno , vt quædam moueret in contrarium , quibus responderemus. Et quia more disputantium res hæc est introducta , iuxta propositionem , respondebo ad motiua paternitatis suæ , ex quibus apparebit declaratio eorum quæ imperator pete-

ANNO
CHRISTI
1439.

bat : & si post mea verba paternitas sua quid voluerit replicare, semper nostra ecclesia & ego paratus ero declarare. Sed antequam incipiam responsum primi motiui, oportet inter paternitatem suam & me vnum firmare fundamentum, ex quo patebit solutio ad vnum suum quaesitum : & quia hoc est principaliter ponendum, ideo primo pono. Pridie declarando particulas positas in illo capitulo^a, ego adduxi testimonia ex certis epistolis quae fuerunt directae a sede apostolica, & fuerunt susceptae cum magna veneratione ab illis oecumenicis Conciliis : inter quas tres singulariter epistolae fuerunt adductae, epistola Calchedonenensis Synodi ad papam Leonem, & epistola Hadriani papae directae illis imperatoribus, quae fuit recitata in Concilio ; & alia beatissimi Agathonis papae : & quoad has epistolas ita dicebatur^b, quod illa quae nos inducebamus ex his epistolis, videbantur verba per modum honoris posita, & videbantur, vt non facerent auctoritatem quam voluissent ; sed voluissent videre Canones aut capitula Conciliorum, ex quibus ea possent colligi quae ponuntur in cedula & capitulo primatus. Ad hanc objectionem sic respondeo, quod epistolae illae decretales, cum omnes essent epistolae synodicae, non minorem habent auctoritatem quam ipsi Canones : imo videntur habere maiorem auctoritatem, quia bene nouit paternitas tua, quod in omnibus oecumenicis Synodis, in quibus factae sunt definitiones fidei, antequam definitiones promulgarentur, oportebat adducere testimonia & epistolas sanctorum, ex quibus patres Conciliorum promulgabant definitiones & Canones ; ita quod id definitionum sumebatur ex virtute testimoniorum. Et scitis, quod in tertia Synodo pro soliditate definitionis, in epistolis Cyrilli, & illorum duodecim capitulorum, inter alios sanctos ibi adductos, adducitur epistola beati Iulii papae missa orientalibus, & Felicis papae epistola : & si non fuissent auctoritatis vt Canones, non fuissent adductae : & cum essent epistolae synodicae^c, erant maioris auctoritatis quam Canones qui fiebant in Synodis, quia Spiritus sanctus operatur in ecclesia Romana, vt in aliis Conciliis. Epistola Agathonis papae fuit magnae auctoritatis, & fuit necesse, vt ipse declararet auctoritate sedis apostolicae, vt daret au-

^a Scilicet cedula, de quibus epistolis etiam paulo ante dictum est.

^b Scilicet a Graecis.

^c Scilicet Romanae Synodi, vt statim infra.

toritatem confirmationis fidei quam fecerant: imo tantæ fuit auctoritatis, quod Synodus sexta œcumenica non fuit ausa addere ad diffinitionem factam in Synodo Romana. Et hoc apparet ex epistola^a, quam vos Ferrariæ sapius allegastis, vbi dans potestatem suis apocrifariis dicit: Licentiam dedimus & auctoritatem apud tranquillissimum vestrum imperium, dum iusserit tua clementia, simpliciter satisfaciendi in quantum dumtaxat eis iniunctum est, vt nil præsumant augere, mutare, vel minuere; sed traditionem apostolicæ sedis, vt a prædecessoribus pontificibus instituta est, simpliciter enarrare. Modo hanc commissionem dedit: ergo apparet, quod diffinitio facta in sexta Synodo fuit primo diffinita in Synodo Romana, vt habetis in epistola Agathonis, quæ nomine suo & totius Synodi scribebatur. Apparet etiam quod Martinus papa^b in sua Synodo præcedenti, quam integram habemus, primo damnauerat, qui tenerent vnâ voluntatem in Christo. Cum ergo hæc epistola sit tantæ auctoritatis, quod habeat diffinitionem contentam, nullo modo dicendum est, quod sit minoris auctoritatis quam Canones: imo ex hac epistola multa colliguntur testimonia. Dicit tota Synodus Constantinopolitana^c: Summus concertabat nobiscum apostolorum princeps; ipsius enim imitatore & sedis successorem habuimus fautorem, & diuini sacramenti mysterium per literas illustrantem. Confessionem tibi a Deo scriptam illa antiqua Romana ciuitas obtulit, & dogmatum diem a vespertinis partibus extulit: charta & atramentum videbatur, & per Agathonem Petrus loquebatur. Ergo dicendum est, quod decretales epistolæ hæc quæ in tantis negotiis fidei missæ sunt, veritatem contineant, & quod nil contineant falsitatis, & sint magnæ auctoritatis. Et vt finem faciam, quia paternitas tua est mecum concors, vt quæ dicimus ex testimonio sanctorum magnorum patrum confirmemus, duo testimonia magna adduco ad ostendendum quod decretales epistolæ quæ a summis pontificibus diuersis temporibus scriptæ sunt, venerabiliter susceptæ sunt, & quod a principio nascentis ecclesiæ vsque ad Nicænum Concilium, & Clementis & Anacleti, & vsque ad illa tempora fuerunt, quorum auctoritas tanta est, vt cuiuslibet sancti doctoris.

^a Relata in 6. Synodo act. 4.

^b Conc. Lateran. sub Martino I. Concilior. tom. 2. par. 2. edition. Coloniens.

^c Sexta Synodo act. 18. in sermone reclamationis ad Cōstant. imp. post melium.

ANNO
CHRISTI
1439.

doctoris; & ideo Augustinus in libro de doctrina Christiana sic dicit: In canonicis scripturis, catholicarum ecclesiarum quamplurimum diuinarum scripturarum solertissimus indagator auctoritatem sequatur, inter quas sane illæ epistolæ sunt, quas sedes apostolica habere, & ab ea alii meruerunt accipere. Ita quod hæc epistolæ secundum Augustinum inter catholicas ponuntur scripturas. Imo plus dicitur, quod contra auctoritatem harum epistolarum nec Augustinus, nec Ambrosius, nec alius doctor suam sententiam defendunt. Hæc volui dicere vt fundamenta dicendorum, vt cognoscatis, quod ecclesia Romana fundata in Petro per Christum, magna cum grauitate semper processit, & ex solidis fundamentis suas declarationes firmavit. Hoc quoad illud obiectum. Modo in tuo primo motiuo sic respondeo. Cum dicitis quod sedes apostolica, & Romanus pontifex dicitur successor Petri, & vicarius Christi, & pater, & doctor, & magister Christianorum, prout deductum est in præcedenti disputatione, quod hæc verba reperiuntur in epistolis, & non expedit amplius declarare, sed solum vim vocabulorum dicere, dicebat imperator verbo Nicæni: Dicitis quod est pater & doctor & magister Christianorum; vellemus intelligere, an per hæc verba denotetur quædam reuerentia, quia sit primus inter omnes patriarchas, vt nos vni magno domino exhibeamus honorem: vel inducatur aliqua potestas vltra reuerentiam, quia dicitur in cedula, Caput ecclesiæ. Respondeo cum correctione sanctissimi domini nostri & aliorum, quod hæc præeminentia non solum denotat reuerentiam, sed potestatem quamdam cuiusdam obedientiæ: & demonstratur per scripturam diuinam, & per textus vestros. Quicumque enim præficitur alicui multitudini, siue vocetur caput, siue magister, siue doctor, dummodo prælatus multitudini fiat, semper datur potestas quædam: & quod Petrus fuerit positus super omnes apostolos, clarum est. Primo auctoritate ipsius gloriosissimi viri^b, qui exponens auctoritatem Ioannis; *Pasce oues meas* (& habemus originale Græcum) ita dicit: Præteriens alios, Petro de talibus loquebatur: eximius enim apostolorum erat Petrus, & os discipulorum, & vertex collegii: & negatione deleta, committit ei

^a Lib. 1. cap. 8. relar. c. in canonicis, distin. 19.

^b B. Chryso-
stomum intel-
ligit.

Concil. Tom. 33.

O o o

Ioan. 21.

prælationem fratrum, dicens: *Pasce oves meas*. Si ergo committit prælationem apostolorum, & facit eum præfidentem omnium; ex hoc fundamento sequitur ut sit obedientia ad eum, ut ad prælatum. Item quantæ auctoritatis sit beatissimus Leo papa & apud ecclesiam orientalem & occidentalem, satis constat, de quo dicit Concilium Calchedonense^a: Nobis enim impenetrabilem omnis erroris propugnatorem Deus providit Romanæ ecclesiæ præfulem, & ad victoriam præparavit doctrinis veritatis, ei per omnia assistens. Hic in primo sermone a-

* In allocutione ad imp. par. 3. cap. 1.* Serm. 1. c. 1.

scensionis^b, cuius initium est, Post beatam resurrectionem, dicit: Dies qui inter resurrectionem ascensionemque fluxerunt, non otioso transiere decursu, sed magna in eis confirmata sunt sacramenta: in his omnibus apostolis per insufflationem Domini infunditur Spiritus sanctus, & beato Petro apostolo super ceteros, post regni claves, ovilis dominici cura mandatur. Ecce quomodo Petrus factus est prælatus omnium apostolorum, & super omnes, in

Matth. 16.

illis verbis, *Tibi dabo claves*: & illis, *Pasce oves meas*. Ita dicunt hi doctores. Et quod per hoc quod dicitur caput, denotet superioritatem respectu aliorum membrorum, volo deducere ex vestris libris. Reperio in sexta Synodo, quod beatus Agatho papa in suggestionem suam^c postquam adduxit testimonia multorum patrum, ultimum testimonium est Iustiniani imperatoris, qui multas leges edidit in fauorem fidei, & illas leges posuit in voluminibus suis, & fecit aliquos titulos de ecclesia & contra hæreticos & Manichæos, qui sunt positi in libris suis. Ex illis habetis, quod Iustinianus intelligebat pontificem Romanum caput omnium ecclesiarum. Nam in libro de summa Trinitate^d sic ait: Omnes sacerdotes vniuersi orientalis tra-

* Est epist. Iustiniani ad Ioan. papam l. Nos reddentes, C. de sum. Trinit.* Ioannes papa. l. Inter claras, C. de sum. Trinit.

ctus subiicere & vnire sedi vestræ sanctitatis properauimus. & subdit: Vestræ sanctitati, quæ caput est omnium ecclesiarum. Si ergo Iustinianus ita dicit; ergo hac ratione quia dicitur caput, denotatur prælatio in eo, & obedientia in aliis. Ideo in eodem titulo scribit Ioannes Iustiniano, dicens^e: Inter claras sapientiæ mansuetudinis vestræ laudes, clariore luce tamquam aliquod sidus irradiat, quod amore fidei, quod caritatis studio, edocti ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reuerentiam conferua-

ANNO
CHRISTI
1439.

ANNO
CHRISTI
1439.

tis, & ei cuncta subiicitis, & ad eius deducitis vnitatem, ad cuius auctorem, hoc est, apostolorum primum, Domino loquente, præceptum est, *Pasce oves meas*: quem esse omnium ecclesiarum caput, & patrum regulæ & principum statuta declarant, & vestræ pietatis beatissimi testantur affatus. Diffinitum est itaque, quod est caput. Qualis autem sit hæc potestas, Paulus dicit: *Obedite præ-* Ioan. 21.
positis vestris, & subiaccete illis: ipsi enim peruigilant, tam- Heb. 13.
quam rationem reddituri pro animabus vestris. Vnde hæc potestas quæ est in Petro & successoribus, vocatur potestas spiritualis iurisdictionis, quæ est ordinata in salutem animarum omnium Christianorum. Et circa hanc potestatem & clerici & laici sunt subiecti: laici in his quæ concernunt salutem animæ, puta, si peccauerint, ad pastorem spiritualem maxime spectat eos corrigere & retrahere, vt patet. Et sic si facerent contra fidem, & sicut aliqui imperatores fuerunt, qui persecuti sunt metropolitans, & oportuit habere recursum ad apostolicam sedem; & in similibus casibus; cum finis apostolicæ sedis sit pax ecclesiastici status, vt per hanc pacem perueniatur ad supernam gloriam. Propter hoc dicit Christus: *Tibi dabo claues*: Matth. 16.
& eum pastorem fecit, vt ducat oves ad pascua supernæ vitæ. Et huiusmodi exemplis omnes Synodi sunt plenæ. Scitis quantas persecutiones habuit Athanasius cum suis a Constantio imperatore, qui fuit Arianus: habuit recursum ad sanctum Felicem & Iulium papam, qui cum omni caritate & solitudine, vt capita ecclesiæ, defenderunt eum. Item Ioannes Chrysostomus persecutionem habuit, & semper protectus fuit a sede apostolica. Flauianus in secunda Synodo Ephesina ⁷ appellauit. Et sic apparet, quod hoc non præiudicat potestati imperatoris, quia illa est in ciuilibus & temporalibus, hæc est ecclesiastica & spiritualis: & propter hoc iura imperatoris vocantur ciuilia, & ecclesiasticorum canonica: & hæc sunt duæ potestates, quarum vna iuuat aliam, & ideo Leo ita dicit: Tutæ res esse non possunt, nisi ea quæ ad diuinam cognitionem pertinent, & regia & sacerdotalis defendat auctoritas: & ideo dicitur, quod Deus fecit duo luminaria magna, & quia potestas spiritualis est nobilior propter finem cæli: ideo hæc potestas assimilatur Soli, alia Lunæ,

Concil. Tom. 33.

O o o ij

propter finem terrenum. Hæc pro nunc sufficiant, quod propter illa verba, Pater, caput & doctor, intelligimus non tantum reuerentiam, sed & potestatem: & sic dicitur, Pascendi & regendi, propter hanc potestatem. Alia difficultas quam tangebatur imperator, hæc erat: An ad hanc potestatem spectet conuocare ecclesiam, vel ne. Et quia putabam hanc partem indubitabilem, ideo pauca circa hanc dixi. Solum deduxi testimonium patrum Calchedonenſis Concilii, ſcribentium epiſtolam ^a orbiculari, cui omnes ſubſcripſerunt: & narrantes Leoni papæ quæ Dioſcorus geſſerat, dixerunt, quod inter alia mala ad excommunicationem proceſſit contra eum qui corpus eccleſiæ adunare feſtinat. Si ergo dicunt, Leonem coadunaſſe, videtur hoc ſufficere. Sed duco aliud irrefutabile teſtimonium, & poſtea declarabo quid ſit coadunare. Beatus Iulius papa, cuius auctoritas allegatur in tertia Synodo œcumenica, ſcribens omnibus orientalibus ^b ita dicit: Ipſi primæ ſedi eccleſiæ conuocandarum generalium Synodorum iura & iudicia epiſcoporum ſingulari priuilegio euangelicis, apoſtolicis & canonicis conceſſa ſunt inſtitutis. & ſubdit: Ipſa prælata eſt omnibus eccleſiis, quæ non ſolum Canonum & ſanctorum patrum decretis, ſed Domini noſtri ſaluatoris voce ſingulari obtinuit principatum: *Tu es*, inquit, *Petrus, & ſuper hanc petram*, &c. hæc Iulius. Certe ſi ſedes apoſtolica, & Romanus pontifex eſt paſtor, & debet paſcere vniuerſalem eccleſiam, oportet quod habeat poteſtatem conuocandi, ſi expediat. Numquid paſtor materialis ſi vult oues ducere, nonne conuocat in vnum, & dirigit eas? Sic eſſe paſtorem ſpiritualem non poſſet competere ſummo pontifici, niſi poſſet, occurrente neceſſitate, de omnibus mundi partibus conuocare: & hæc conuocationes non fiunt niſi in maximis neceſſitatibus totius eccleſiæ, puta quando magnæ hæreſes emergunt: cum ad papam ſpectet, qui habet auctoritatem ſuper terram & ſuper eccleſiam, & alii patriarchæ, non niſi ſuper certa parte. Hinc eſt quod expediit, vt ſuo aſſenſu hæc conuocationes fiant: & iſtud eſt paſcere & confirmare fratres, ne deficiant in fide. Igitur habet ius conuocandi. Duo ſunt obiecta, primum de imperatoribus, & aliud

^a Supra citati
num. 4. huius
collat. ex actis
Conc. Cal-
ched. par. 3.
cap. 2.

^b Epiſt. 1. ad
orient. Conc.
tom. 1. in Iu-
lio, cuius me-
minerunt So-
zomenus, So-
crates, Nice-
phorus, quos
citat Bellarm.
de Concil. lib.
1. cap. 2. penes
quem plura de
hac materia.
Vide & Cano-
nem 3. Hadria-
ni papæ I. cum
notis Antonii
Auguſtini
tom. 18. Con-
ciliorum pag.
177.
Matth. 16.

ANNO
CHRISTI
1459.

ANNO
CHRISTI
1439.

de aliis patriarchis: putantes ecclesiam constitutam in quinque patriarchis. Ad primum respondeo, quod etsi imperatores congregarent Concilia, cum haberent monarchiam mundi, hoc dicimus factum; sed exequentes, consentiente & mandante papa. Hoc probo auctoritate Leonis papæ. Nam ipse instituit, vt congregaretur Calchedonenſis Synodus, & multas epistolâs scripsit imperatori Theodosio, quod ecclesia erat vulnerata in ſecunda Synodo Ephesine quam ^a improbauit, & fecit diffinitionem, quæ fuit obtenta in Calchedonenſi Synodo: & eo mortuo, & facti imperatores Valentinianus & Marcianus, statim scripserunt Leoni, ^b si erat de voluntate ſua, & dicunt ſic: Sanctitatem tuam principatum in episcopatu diuinæ fidei poſſidentem, iuſtum credimus in principio ſacris literis alloquendam, inuitantes atque rogantes, vt pro firmitate noſtri imperii æternam diuinitatem tua ſanctitas deprecetur, vt tale propoſitum & deſiderium habeamus, quatenus omni impio errore depulſo, per celebrandam Synodum, te auctore, maxima pax inter episcopos eccleſiæ fiat, ab omni ſcelere pura & intemerata conſiſtens. Sed & Leo papa poſt celebrationem Concilii reſpondens ^c epistolæ, qua petebatur, vt confirmaret geſta Concilii, dicit ^d: Vniuerſitas fraternâ & omnium fidelium corda cognoscant, me non ſolum per præſidentes qui vices meas executi ſunt, ſed etiam per approbationem geſtorum ſynodalium propriam vobiscum habuiſſe ſententiam, in ſola videlicet fidei ^e cauſa (quod ſæpe dicendum eſt) propter quam ſolum generale Concilium ex præcepto Chriſtianorum principum, & ex conſenſu apoſtolicæ ſedis placuit congregari. Hæc ſanctus Leo. Itaque prima cauſa agens prouenit a ſede apoſtolica, ſed pro executione requiritur brachium ſæculare: & ſic ille imperator præcepit, petente Leone, & principalis cauſa conuocationis in materia eccleſiaſtica attribuitur auctoritati ſedis apoſtolicæ. Et eodem modo nunc facit ſedes apoſtolica, & ſeruat, quia facta conuocatione, ſcribit regibus & principibus, vt illi mandent, ſeu hortentur, & veniant episcopos: & ipſi ſunt executores mandatorum ſedis apoſtolicæ, & ſic dicuntur executores poteſtatis eccleſiaſticæ: & ſuper hoc habet multum ſuperintendere ſedes apoſtolica, ne ^f temporalis

^a Ipſe ſcilicet papa. Vide acta Concilii Ephesine.

^b In act. Conc. Calched. part. 1. c. 33. & apud Baron. tom. 6. anno 450. nu. 22. Vide & initium notarum Bini ad idem Concil.

^c In actis eiusdem Concil. part. 1. cap. 1.
^d Ibid. cap. 14.

potestas quomodolibet se immisceat in spiritualibus. Quo-
ad alios patriarchas nunquam legi nec in scriptis, nec in
Conciliis, quod regimen sit super tribus vel quinque pa-
triarchis: hæc potestas non esset bene ordinata, quia Chri-
stus bene ordinavit ecclesiam, & quia regimen monar-
chicum est melius: ex quo vnum præfecit apostolis, non
quatuor vel quinque, voluit ut per vnum exerceretur. Et
adduco testimonium beatissimi Anacleti ^a papæ, qui fuit
ordinatus sacerdos a sancto Petro, qui fuit Græcus natio-
ne & successor Clementis, scripsit sic de ordinatione
Christi, postquam dixit, ut pridie dixi, quod hæc ecclesia
Romana non ab apostolis, sed a Christo habuit primatum,
dicit: Inter beatissimos apostolos quædam fuit potestatis
discretio, licet omnes essent apostoli, Petro tamen fuit a
Domino concessum, ut omnibus præfesset apostolis, &
Cephas, id est, caput & principium teneret apostolatus:
qui & eandem formam suis successoribus, & reliqui apo-
stoli episcopis tenendam tradiderunt. Et sic dicit, quod
ratione potestatis concessæ Petro, Romana ecclesia est
cardo & caput omnium ecclesiarum, & dicit ibi etiam:
Secunda ecclesia est Alexandrina, quæ fuit a Petro institu-
ta, quia discipulum suum Marcum misit, qui Petri aucto-
ritate illam fundavit. Ergo illa est prima filia ecclesiæ Ro-
manæ, quia Petrus illam instituit. Et subdit: Tertia est
Antiochena, solum propter Petri reuerentiam, quia cer-
to tempore ibi præfedit; postea instinctu Spiritus sancti
motus recessit, & constituit ibi sanctum Ignatium ¹⁰ epi-
scopum. Istæ sunt filie ecclesiæ Romanæ, & Petrus est tu-
tor, caput & defensor illarum ecclesiarum. In processu
temporis facta est patriarchalis Hierosolymitana & Con-
stantinopolitana, quia a principio hæ duæ non fuerunt, &
in quarta Synodo inceperunt tractare ut esset secunda,
& abstulerunt potestatem ab Alexandrina, quæ erat se-
cunda: & allegabant, quod hæc materia fuerat mota in se-
cunda Synodo; & tamen multa tempora fluxerunt, quia
Damascus papa nunquam voluit confirmare, nec succes-
sores, quia nolebant turbare Canones Nicænos, quibus
dicebatur, ut obseruarentur priuilegia ecclesiarum: nec
potuit dici patriarchalis, quia papa non consentiebat, nec
postea ¹¹ Leo consensit: & Iustinianus imperator fecit ¹² le-

^a Epist. 4. tom.
1. Conc. in A-
naclet. pag. 176.

ANNO
CHRISTI
1439.

gem, quod Constantinopolitana esset secunda. Ergo secundum iura antiqua etiam illa ecclesia est filia ecclesie Romanæ, & honorata multis priuilegiis: nec ecclesia Romana vult turbare eius priuilegia, imo & sibi & aliis ecclesiis vult seruare priuilegia. Vnde idem Iustinianus sic dicit*: Legum originem antiqua Roma sortita est, & summi pontificatus apicem, & sacerdotii fontem apud eam esse nemo dubitat. Si ergo est fons sacerdotii, ergo sicut ex fonte deriuantur riuuli, ita alie ecclesie vt filie vocantur in partem sollicitudinis ad conseruandam ecclesie vnitatem, & ex ea habuerunt suam originem. Dicebatur deinde per dominum Nicænum: Hæc potestas quæ datur capiti, estne talis, vt ea quæ datur vni metropolitano in sua metropoli, & vni patriarchæ in suo patriarchatu? Respondeo, quod non est talis, quia potestates metropolitaram & patriarcharum sunt limitatae in certis partibus, ita quod vnus patriarcha non habet potestatem in territorio alterius patriarchæ, nec econtra; sed successor Petri habet immediatam potestatem superioris in omnes: sed ita habet, vt cum ordine hæc omnia fiant, & maiores causæ & difficiliore, quæ non fiunt per metropolitam, & quomodocumque subiecti grauantur vltra rationem, est facta ordinatio secundum diuinam institutionem, vt semper possit haberi recursus ad sedem apostolicam, & capere doctrinam & declarationem & iudicium, quia ordo potestatis habet respectum ad vnum primum: & sic regulantur potestates, & quia per se non potest supplere omnibus, disposuit potestates ordinatas. Et sic erat in veteri lege, quia Moyses erat super omnes Iudæos: quia tamen non poterat omnibus supplere, constituit certos alios. Vnde dicitur in quadam epistola, quam scribit Leo papa Thessalonicensi episcopo: Vices nostras ita credimus tibi, vt in partem sollicitudinis, non in plenitudinem potestatis. Anacletus etiam ait^b, quod per sanctum Petrum sedes patriarchales & metropolitanae & episcopales fuerunt instituta, & in illis ciuitatibus vbi erant primi flamines, voluit esse patriarchas: & vbi erant archiflamines minores, voluit Petrus vt ibi essent metropolitæ; postea in singulis ciuitatibus voluit esse episcopos. Cum ergo Petrus ordinauerit has dignitates, bene merito spectat ad solum

* Collat. 1. quæ incipit, Vilegum originem.

^b Epistola 1.

papam, non ad alios patriarchas. Si habent aliquos textus sanctorum & Conciliorum, qui aliquid dicant de sedibus patriarchalibus, adducant in medium, & respondebitur, quia omnes doctores nostri sancti hoc voluerunt, & per aliquam potestatem non potest minui auctoritas sedis apostolicæ, sed illa quæ in Petro fuit, illam semper habebit & tenebit, secundum sententiam sanctorum doctorum, vsque ad finem sæculi: & ideo sextus Canon Nicæni Concilii dicit, quod semper ecclesia Romana tenuit principatum. Hæc sufficiant.

INTERPR. Et mihi sufficiunt.

CARD. Pro intellectu, an verba illa dent iurisdictionem, vel reuerentiam, audiatis beatum Chrysostrum.

AND. Fuit lectum in Græco.

ARATHEN. Nullus nostrum negat, quod sine potestate Romani pontificis non potest conuocari Concilium; sed e contra papa sine patriarchis.

CARD. Quid si contradicant alii in ³ Canone illorum, an iussu papæ congregabitur?

ARATHEN. Propter hoc non desistet quo minus sit Concilium.

CARD. Et sine papa non erit Concilium.

PROV. Illi Canones non sunt nisi apocryphi.

ARATHEN. Nos considerabimus hæc, & referemus imperatori.

CARD. Non habetis priuilegium Constantini, quod fecit Siluestro?

ARATHEN. Ita.

CARD. Legatis.

AND. Legit archiepiscopus Colossensis priuilegium in Græco, cuius priuilegii hæc verba in Latinum fuerunt

^a His expositis cœpit dominus Ioannes de Turrecremata hoc modo.

^a Vide notam 21. huius collationis.

Turrecremata doctissime demonstrat veritatem formæ transubstantiationis.

Num. VIII. TURRECR. **D**E mandato sanctissimi domini nostri sermonem breuem facturus, paucissimis vtat, & rescindendo multa, breuiter tangam quæ ad propositum faciunt. Imperator respondens ad proposita per reuc-

ANNO
CHRISTI
1459.

reuerendissimum dominum cardinalem, dixit inter alia, quod illa particula, quod sacramentum conficiebatur ex solis verbis Saluatoris, non poterat ibi in cedula poni. Quæ respõsio relata sanctissimo domino nostro & patribus sacre Synodi, tam beatitudo sua, quam patres non parum admirati sunt, quod hoc dictum reputaretur impossibile, cum hæc additio contineat conditiones, quas sancti patres constituerunt in rebus diffiniendis per Synodum, quæ sunt, primo veritas, secundo necessitas, tertio vtilitas, quarto caritas: quia sine offensa cuiuscumque, quod hæc additio contineat veritatem, pridie ostensum est auctoritatibus multis sanctorum Græcorum, beatissimi Chrysostomi, Dionysii & Damasceni, & inducta est auctoritas Ambrosii, qui manifeste illud ponit, quia post multa ita dicit: Quod dum conficitur sacramentum, non suis utitur sacerdos, sed sermonibus Christi, dicens: *Hoc est corpus meum, & sanguis meus*: concludens his verbis confici sacramentum multis auctoritatibus. Et in libro de sacramento dicit, quod sermo Christi mutat creaturam in altari. Eusebius Emisenus dicit^a: Inuisibilis sacerdos visibiles creaturas mutat. Item Augustinus in multis locis, in libro de verbis Domini capite 28. sic ait: Ante verba consecrationis panis est; post Christi verba, non panis, sed corpus Christi est. Item in sermone de corpore Christi sic dicit: Intra catholicam ecclesiam nil maius a bono sacerdote, nil minus a malo sacerdote conficitur: quia non in merito consecrantis, sed in verbo conficitur Saluatoris. Superfedeo ab aliis auctoritatibus. Ecce, quod isti clarissimi & sanctissimi doctores de isto sacramento tractantes, in solis verbis Saluatoris dicunt confici sacramentum, & vna ratio vulgaris ponitur a sancto Thoma^b: Quia idem Canon Missæ non est idem apud omnes, nec secundum omnia tempora, sed diuersa sunt a diuersis apposita. Vnde Missa nostra dicitur habuisse principium a beato Petro, qui solum in Canone dicitur posuisse breuissimam orationem: postea per sanctos doctores factæ sunt additiones orationum. Ex quibus manifeste arguitur, quod consecratio huius dignissimi sacramenti non conficitur verbis sanctorum, quæ varietatem receperunt, sed verbis Christi, quæ semper vniformiter manserunt. Aliæ

Mamb. 26.

^a Refertur cap. Quia corpus, de consecr. dist. 2.

^b 1. part. quest. 78. art. 1. ad quartum.

rationes pridie dictæ sunt, & non repeto, sed solum respondeo aliquibus motibus contra factis, & sunt tria. Primum, auctoritas Dionysii, alia Damasceni, tertia vero Basilii. Per hoc quod in primis dicitur, quod Dionysius dicit, quod sacerdos sacrificaturus excusat se a dignitate mysterii, quod non est dignus, dicens: Domine tu iussisti: *Hoc facite in meam commemorationem*. Arguitur quod ex illis verbis, *hoc facite*, sequitur, quod alii sacerdotes hoc facere possint. Dicitur quod hæc consequentia non valet, alium ordinem tenent hæc verba, *Quotiescumque*, &c. in ²⁴ euangeliiis, quam verba sacerdotis in excusando se: & sic patet quod ex verbis, *Hoc facite*, non sequitur, quod alii sacerdotes hoc facere possint. Hæc consequentia non valet: nam alium ordinem & finem tenent hæc verba, nimirum, *Hoc facite, quotiescumque feceritis, in meam commemorationem*. Vnde ex verbis Dionysii nulla sequitur consequentia, quod aliis verbis quam Christi confici possit. Nec dictum Damasceni procedit, quod per inuocationem virtutis Spiritus sancti conficiatur, quoniam per inuocationem non intelligit Damascenus aliam orationem quæ sequatur verba Christi in confectione, sed inuocationem intelligit secundum sententiam Dionysii formam sacramenti, quæ consistit in verbis Christi. Vnde vltimo capite de ecclesiastica hierarchia, formam sacramentorum vocat verba Christi, quæ conficiunt sacramentum: & hanc putant formam inuocationis. Volo ostendere, quod verba Basilii non possunt esse forma consecrationis; nec aliquis debet moueri ex illis verbis ad credendum aliter. Primo sic, licet Basilii fecerit illam orationem, nunquam asseruit quod illis verbis fieret consecratio: nec est credendum tam sanctum virum credidisse, quod verbis suis fieret tam mirandum & incredibile sacramentum. Secundo arguitur ex ordine verborum. Verba Basilii sequuntur verba ^a Christi: verba autem Christi sunt verba completiua, vel non? Non est dicendum, quod non sint perfecta, cum verbum Christi sit perfectissimum, nec egeat additione verbi humani: imo tota ratio beati Damasceni in tractatu de sacramentis, ad probandum, quod verbis Christi conficiatur, dicit quod sermo Domini viuificax est, & sicut dixit: *Fiat*

Luc. 22.

^a In suamet
liturgia.

Genes. 1.

ANNO
CHRISTI
1439.

lux; & facta est lux: ita cum dicit, *Hoc est corpus meum*, factum est sacramentum. Tertio ostendo ex forma verborum. Hæc sunt verba^a Basilii: Rogamus & precamur te, & supplicamus, mitte Spiritum sanctum super nos, & hæc apposita munera, &c. Hæc verba sunt supplicatoria, quod Deus quid faciat supernaturale. Clarum est, quod in illis verbis supplicationis non sit forma factionis: & vt melius intelligatur, suscipite exemplum ex scriptura. Mulier Cananæ supplicando vt filia sua liberaretur, dixit: *Miserere mei fili David*. Christus respondit: *Fiat sicut tu vis*. Peto, quibus verbis facta est sanitas? Clarum est, quod verbis illis, *Fiat*, &c. Peto absolutionem, pater: respondetur, Absoluo te. non liberor verbis supplicatoriis. Oratio Basilii est deprecatoria, vt Deus mittat Spiritum sanctum super nos & hæc apposita munera, & faciat panem venerabile corpus suum. Quis diceret, quod his verbis fiat confectio, maxime cum beatus Dionysius dicat, quod verba consecrationis habeant virtutes actiuas? verba autem deprecationis non possunt habere¹ operationes actiuas: nemo potest dicere, quod verbis Basilii conficiatur, sed verbis Christi. Restat vt sciamus, quis fuit sensus Basilii. Oratio illa non est, vt conficiatur quod confectum est, sed vt consequamur² effectum sacramenti, scilicet vniri cum Christo, & incorporari, & dicamus cum Apostolo: *Viuo*^{Galat. 2.} *ego iam non ego, viuit vero in me Christus*. Dicit Basilius: Rogamus & supplicamus, mitte Spiritum sanctum super nos & hæc apposita munera, vt nobis sint salutaria, & faciatis panem hunc, id est cœtum fidelium. Istum panem intelligimus corpus mysticum ecclesiæ (sic coram imperatore dixit dominus cardinalis) Panis capitur duobus modis, panis verus materialis, & panis mysticus. De hoc mystico dicit Apostolus^b: *Vnum corpus sumus omnes, qui de vno*^{1. Cor. 10.} *pane participamus*. & vt dicit Augustinus: Vnum corpus & vnus panis dicitur ecclesia: quia sicut vnus panis multis granis, & corpus multis membris; ita caritate operante componitur ecclesia ex multis fidelibus. Et sciatis quod hic est intellectus, Facito istum panem, id est fideles Christianos figuratos hoc pane incorporari corpori sancto tuo, & vniri, & vt tuo spiritu viuificentur: quia nullus viuuit spiritu Christi, nisi sit corpus Christi. Et sequitur,

Concil. Tom. 33.

Ppp ij

quod ⁷⁷ fiat communicantibus ex ipsis; & refertur ad hoc, quod fideles communicantes vero corpori Christi & sanguini eius, consequantur remissionem peccatorum, & hereditatem regni cælorum.

ARATHEN. Videamus verba, vt videamus si sequitur bene ista expositio ad verba, cum dicit, Et facito panem hunc, scilicet mysticum corpus Christi tui.

CARD. Esse venerabile corpus tuum ^a.

^a Per unionem, scilicet, & incorporationem, quæ fit manducando corpus Christi.

TURRECR. Panem ipsum corpus Christi mysticum intellectum per istum materiale.

NICÆN. Dicitis, ⁸⁸ Facito panem istum, id est, corpus ecclesiæ tuæ incorporari vero corpori tuo per dignitatem gratiæ?

TURRECR. Ita.

ARATHEN. Quomodo aptamus sequentia, vbi dicit, vt fiat fumentibus; declara verba, vbi dicit, vt fiat fumentibus, & quomodo fit replicatio eiusdem.

^b Scilicet in cedula & in diffinit. Conc.

TURRECR. Hæc est oratio. Facito, vt corpus tuum mysticum, participatione corporis veri tui, consequatur remissionem peccatorum, gratiam Spiritus sancti, & æternam beatitudinem. Hæc est sententia verborum Basilii & Chrysofomi, & hoc sensu nulla est differentia inter vos & nos. Prosequor secundam partem, quod de necessitate illa particula sit ponenda ^b, & est conditio, quod est necessitas quæ arguitur ex duobus. Primo quia venit in controuersiam in tanto cœtu, & est necesse, vt nullus possit portare scrupulum, vt hæc concordia synodalis sit clarificatiua & vnitiua inter nos. Secundo ex his quæ concurrunt ad perfectionem sacramenti, & hæc sunt quatuor. Primo materia, scilicet panis azymus, vel fermentatus. Secundo forma, scilicet verba. Tertio minister, scilicet sacerdos. Quarto recta intentio, vt intendat conficere. Cum ergo ponatur in cedula tria, est opportunum vt quartum ^c ponatur, ne videatur defectiua prouisio, & minus sapientium, maxime cum forma teneat principatum inter quatuor. Tertia est vtilitas, quæ est eruditio omnium fidelium, & maxime simplicium sacerdotum vtriusque ecclesiæ, vt omnes sciant, quod hoc adorandum sacramentum verbis Saluatoris conficiatur. Vltimo caritas, quia hæc diffinitio neminem offendit, nec vnâ ecclesiâ, nec aliâ.

^c In ordine ad iam posita in cedulis, sed secundum in ordine ad præsentem enumerationem.

ANNO
CHRISTI
1439.

PAPA. Quia hora tarda est, ista quæ dicta sunt, sunt dicta propter ea quæ imperator pridie dixit. Et quantum ad primatum sedis apostolicæ, credo quod plene intellexeritis per auctoritates antiquissimas synodales. Quantum ad secundam partem, quam secundus doctor dixit, non puto quod aliquis sit ita parum intelligens, quod credat, quod possit confici corpus Christi aliter quam verbis Saluatoris nostri, non dico rationibus Ambrosii & Hieronymi: videant consequentiam. nam alias ante istos doctores^a non fuisset confectum corpus Christi, & hoc nullus diceret. Nos credimus quod sitis docti, & habetis reddere rationem animarum. Hortor caritates vestras vt cogitetis, & videatis has rationes, & velitis conferre cum imperatore, & dare conclusionem huic sanctæ vnioni, vt gaudium commune plenum fiat, vt possimus vacare ad expeditionem imperatoris & rerum quæ sequuntur: & quanto citius fiet, pariet bonum toti Christianitati.

^a Nempe Basilium & Chrysost. quorum sunt illa verba, quibus aliqui Græci contendebant fieri consecrationem.

AND. Dominus archiepiscopus Russiæ dixit.

R v s s. Rogo dominationes vestras, vt detur locus dicendi.

PAPA. Placet.

R v s s. Si putarem aliquam contrarietatem inter ea quæ dicta sunt per magistrum^b, facerem longum sermonem. Nam necesse est in contradictionibus aut confirmare, aut confutare: sed quoniam puto, adiutorio Dei esse concordēs, per tria quæ dicam, breuiter me expedio. Et primo dico ex tempore. Hoc missale quo vtimur, est traditum a Basilio & beato Chrysostomo: vtebamur autem ante tempus schismatis, nec aliqua facta est mutatio: tamen occidentalis ecclesia nunquam de hoc verbum fecit, videlicet cum fuerimus concordēs, & ad eundem finem tendentes, secundum rem dicimus idem, & dico quod credimus id quod conficit mysterium, esse sermonem Domini: & credimus dominicā vocem esse effectricem diuinorum munerum, & illa vox semper replicatur a sacerdote, & suscipit^c sacerdos, quod vox illa replicata aptetur, & sit eadem vox cum voce Domini: & vt ita aptetur, inuocatur Spiritus sanctus, & supplicat sacerdos, vt per virtutem Spiritus sancti concedatur gratia, vt vox repetita efficiatur ita effectiua, vt verbum Dei fuit: & ita

^b Scilicet Turrec.

^c In sua scilicet ordinatione accipit potestatem, vt illa vox Saluatoris cum intentione consecrandi prolata sit eadem vox, & eandem vim habeat transubstantiandi.

P p p iij

^a Vide quæ
stam hic re-
plicat Turrecr.

^b Et quartus,
intentio.

credimus consummatiuam ^a fieri per illam orationem sacerdotis: & probo, quod dominicæ voces habent operationem, vt semina, quia sine semine non potest effici fructus; ita in hac dominica voce: tamen vbi cadit semen, eget aliis instrumentis, vt sacerdotis, altaris & orationum: vnde credimus per hoc vobiscum esse concordēs. Quod autem addatur in diffinitione, dixit paternitas vestra, quod est necesse propter discordiam: & dico, quod esset, si hæc difficultas esset contraria, sed non est mota, vt fuerint disputationes; & ideo cum non fuerit controuersia, non debet deduci in dubium. De alia particula, in quibus considerantur quatuor ad confectionem sacramenti, nos idem sentimus quod vos, quod requiritur panis tritici, & vinum de vite, & sacerdos, & principaliter per verba dominica. ^b Et quoniam in omnibus his sumus concordēs, vos dicitis, quod debet poni propter declarationem rudium. Rudes ita clare tenuerunt, & ita tenebunt, vnde non est necessarium hoc poni in diffinitione. Nam multæ quæstiones sunt etiam de baptisinate: si de omnibus vellemus prouidere, tempus non sufficeret. Cum autem hæc dixerim ex me, supplico sanctissimum dominum nostrum & reuerendos patres, vt non exigant aliam diffinitionem.

TURRECR. Ego cum magno gaudio audiui sapientiam tanti patris, quia audiui paternitatem suam confitentem, quod verbis Saluatoris conficitur sacramentum, & formam verborum Saluatoris esse factricem & operatricem sacramenti. Secundo videbatur dicere, quod verba Basilii faciunt per modum virtutis actiuæ. Orat, inquit, sacerdos, vt sermo ille prolatus per me habeat virtutem illam transubstantiandi panem in corpus Christi; & vt hoc sacramentum consummetur, dicuntur operari verba Basilii. Posuit exemplum de feminibus, quæ licet habeant virtutem actiuam, tamen egent aliis operationibus, sicut orationis & altaris. Ista quæ paternitas sua dixit, non habent locum propter duo. Primo ratio dicta est ex me, quæ accipiebatur ex ordine verborum Basilii, quia rem perfectam non supplico vt quis perficiat; etiam nos petimus: sed postquam prolata sunt verba Christi, non sequuntur verba deprecatoria, vt fiat consecratio, sed sequitur de-

ANNO
CHRISTI
1439.

precatio in Canone nostro, vt corpus Christi consecra-
tum fiat nobis in vitam aeternam. Cum ergo verba Basilii
sequantur consecrationem, non possunt habere verba de-
precationis vim, vt fiat quod factum est. Secunda ratio
est, quare argumentum non facit ad propositum, quia ver-
ba Christi non habent virtutem incompletam, vt semina,
sed est sermo viuus; & ideo illud argumentum non vide-
tur fauere intentioni tuæ: & salua pace tuæ paternitatis, vi-
detur necessarium, quia vt dictum est, inductum est in
medium, & contradictum, vt non ponatur, cum tamen
hoc sit de principalioribus sacramentis nostræ fidei, & de
professione huius fidei sit orta tanta contentio, videtur
necesse vt addantur illa quatuor quæ dixi, quod sunt ne-
cessaria, minister, materia, verba, & intentio. Sed sine al-
tari & sine vestibis sacris fit sacramentum, licet pecca-
ret, qui sic consecraret: sed non potest esse perfecta con-
fectio, nisi hæc quatuor concurrant.

AND. Hora iam tarda, assurgente pontifice, assurrexi-
mus cuncti, ac cunctis Græcis surgentibus, papa hortat-
us est omnes, quod cum effectu conuenirent.

*Deputantur sex pro qualibet parte, vt tractent dogmatum dif-
finiendorum expressionem: breui postmodum narratione omnia
refert patribus Iulianus cardinalis, & quoad formam tran-
substantiationis Græci protestantur, nunquam dissensisse ab
ecclesia Romana ecclesiam orientalem.*

AND. DIE vigesima sexta Iunii reuerendissimis domi-
niscardinalibus & prælatis conuentis in vnum Num. LX.
locum palatii, & domino imperatore & Græcis in alia
aula eiusdem palatii, inter nostros cœpit dominus cardina-
lis Placentinus hoc modo.

CARD. PLACENT. Visum est domino nostro & impe-
ratori, ad hoc vt negotium vnionis Græcorum facilius
expediatur, sint ex qualibet parte sex, qui vna cum do-
mino nostro & imperatore tractent rerum harum con-
clusionem, & si quæ insurgerent difficultates, vt publi-
ce paternitatibus vestris referrentur, vt omnium sen-
tentia deleantur. Quare videtur, vt deputati sex sint, do-
minus sanctæ Sabinæ, dominus Morinensis, dominus Le-
gionensis, dominus prouincialis Lombardiæ, dominus

Ioannes de Turrecremata, & dominus Ioannes de Ferraria.

AND. Quibus verbis expositis, surrexerunt sex illi, & ad papam accesserunt; & dictum est aliis, ut expectarent cum caritate: missusque est quidam, ut imperatori referret, ut suos mitteret: qui illico sex suos destinavit, videlicet dominum Heracleensem, dominum archiepiscopum Ruffiæ, dominum dominum Nicænum, & duos presbyteros, qui & cameram papæ ad nostros ibidem deputatos ingressi sunt, expectatumque diu extitit: demum reuersis Græcis & nostris, cœpit dominus sanctæ Sabinæ sic.

CARD. Reuerendi patres, relatio longa est, videtur quia hora iam 17. est, ut cras de mane conueniamus, & fiat relatio conclusorum.

AND. Æstus & calor erat maximus ultra meridiem, quare libentissime quisque abiit: quinimo quia quilibet debilitatus quasi deficiebat caloribus magnis, & hora iam 18. deputatus est ibidem Latinis & Græcis potus & collatio refectiua spiritus pro volentibus. Die igitur 27. cunctis conuenientibus in palatio apostolico in capella maiori, summo pontifice præsentem, & nostris omnibus, summus pontifex accersito domino sanctæ Sabinæ inquit, ut se ad exponendum cuncta disponderet. Demum prædictus dominus noster papa dixit.

PAPA. Sicut scitis, diu & multum laboratum est, ut veniremus ad finem huius sanctæ vnionis cum istis orientabilibus, & iam sunt xv. menses: tandem multis disputationibus habitis, & tractatibus, & laboribus susceptis per eos qui interfuerunt, misericordia Dei res ad bonum finem deducta est, & non visum est hætenus in omnibus omnes occupare: nunc, materia conclusa, deliberauimus, ut dominus sanctæ Sabinæ referat, ut videatis quantum dominus noster Iesus Christus operatus sit: postea deliberabimus, quid agendum.

AND. Cœpit cardinalis sanctæ Sabinæ hoc modo.

CARD. Beatissime pater, de mandato sanctitatis vestræ prout potero absoluam, prout sanctitas vestra mandauit, licet cuperem ut alteri iniunctum esset, qui copiosius referret. Sanctitas vestra & reuerendi patres sciunt, quod
iam

ANNO
CHRISTI
1439.

iam sunt quingenti anni, quod magnæ differentiæ fuere inter sanctam Romanam ecclesiam & orientalem. Primo de processione Spiritus sancti, vtrum Spiritus sanctus procederet a Patre & Filio. Secundo de additione, an potuerint addi verba illa in symbolo, etsi vera. Tertia differentia, an corpus Domini potuerit confici in pane azymo. Quarta de purgatorio, & hoc habet multas partes. Quinta differentia de primatu sedis apostolicæ & Romani pontificis. Et super his facti sunt innumeri tractatus, tam per Latinos contra Græcos, quam per Græcos contra Latinos: & vt scitis, fuerunt acerrima odia inter occidentales & orientales ecclesias, & vna hæreticabat aliam, & multæ censuræ factæ sunt per sanctam Romanam ecclesiam contra eosdem Græcos & orientales a Romana ecclesia eorum omnium matre dissidentes. Græcis venientibus ad hoc sacrum Concilium fuit disputata materia purgatorii, & vt constat his qui interfuere, multæ fuere differentiæ. Primo dicentium, quod non erat locus purgatorii, sed essent animæ in certis locis expectantes diem iudicii, & dicentes, quod nec animæ beatorum videbant Deum, nec animæ damnatorum ibant ad infernum ante iudicii diem: & ex his ortæ sunt multæ disputationes: imo dicebant, quod nec angeli viderent Deum. Postea fuit disputata materia additionis, & quia hæc publica fuit, non refero. Tertio de processione Spiritus sancti; & illa publice, vt audistis. Sed demum visum fuit domino imperatori & Græcis, vt cessaretur a disputatione, & veniretur ad tractatus certos, sperantes ex eo dare finem; & volebant, quod pauci essent, & vt obtemperaretur voluntati suæ, non potuerunt omnes paternitates vestræ requiri, sed certi deputati sunt: & quia materia processionis erat grauior, inceperunt plures tractatus, sperantes vt illa conclusa, non multum remaneret differentia: & fuerunt auditæ multæ difficultates & multi modi. Primo dicebant Græci, vt diffiniretur, quod Spiritus sanctus procederet a Patre per Filium. Per deputatos fuit reiecta illa via propter multas rationes. Fuit proposita alia, quod illi confiterentur bene tenere, & nos, & quod ipsi bene tenerent secundum suum intellectum. Ista via fuit reiecta per nos, quia veritas non capit diuisionem. Deinde data est alia, quod

Concil. Tom. 33.

Qq q

declaretur, quod Spiritus sanctus profuit a Patre & Filio; abhorrentibus Græcis verbum, procedere: & per nos fuit reiecta hæc via, quia verba hæc haberent dubitationem, & ideo non essent ponenda in diffinitione. Deinde dicebatur, quod differentia non erat, an Spiritus sanctus emanaret vel non emanaret, aut profuere, sed an procederet, & ideo non diffiniretur per hoc contentio quæ erat. Deinde fuit propositum, vt diffiniretur, quod procedit a Patre & a Filio, & a Patre per Filium: & hæc via non visâ est bona, quia posset fieri mala interpretatio, vt verbum, &, exponeretur in, per. Dicebatur quod hac via declararetur, quod Filius esset causa, & quod non erat bonus modus pronuntiandi, quia esset dubia sententia, quæ debet esse certa. Deputati sanctissimi domini nostri papæ semper steterunt constantes, vt diffiniretur difficultas secundum dogma sanctæ Romanæ ecclesiæ: & post multos labores aliquando fuimus propinquiores desperationi quam conclusioni: sed quia Deus vult cognosci, quod a se cuncta procedunt, cum magis eramus discordes, isti domini Græci assenserunt cedulæ nostræ. Et licet in Concilio Lugdunensi ^a fuerit conclusum, quod procedit Spiritus sanctus æternaliter ex Patre & Filio, hic tamen dicitur in cedula nostra, quod æternaliter est a Patre & Filio: & plura verba, prout continetur in ea, quæ plures difficultates tollunt. ^b Deinde sopita hac materia, ventum est ad aliud, quia ex quo materia de additione fuerat mota, videbatur, vt synodali-ter diffiniretur, quod additio fuit licita: & in hoc fuit magna difficultas, quam narrare vix quatuor horæ sufficerent. Demum conclusum est, vt confiteantur, quod illa additio, seu declaratio iuste, seu bene facta est. Quantum ad materiam de purgatorio, non fuit publice disputata, sed inter aliquos deputatos, & bene solenniter: & quia multæ visæ sunt difficultates, ego quasi desperavi. Tandem Deo operante, Græci iam consententur veritatem, videlicet, quod hi qui decedunt in caritate, & satisfecerunt penitentiis iniunctis, seu in aliquo peccato veniali, quod vadunt ad purgatorium: sed si in peccato mortali, statim ad infernum vadunt: si sine peccato, & post susceptum baptismum, incontinenti migrant ad cælum. Sed Græci tene-

^a Relato in cap. vnico de summa Trinit. & fide cathol. in 6.

^b Subditur enim etiam, quod ab utroque procedit. vide diffinitionem.

ANNO
CHRISTI
1439.

bant, quod non viderent ipsum Deum, sed certos fulgores: & in hoc fuit magna difficultas, & tanta, quod quasi turbauit totum negotium. Demum cognouerunt rationibus, quod animæ beatorum videbant Deum trinum & vnum, sicuti est, & voluerunt in cedula apponi, quod aliqua minus perfecte viderent, & alia magis: & hoc visum fuit admitti, quia in domo Patris nostri mansiones multe sunt. Alia differentia fuit de azymo, quia etiam apud Græcos aliqui volebant, quod non conficeretur in azymo, dicentes, Christum visum pane fermentato: & tandem conclusum est, vt in pane & azymo & fermentato conficeretur: & rationibus auditis, assenserunt, prout plene in disputatione de hoc constat. Et vt publice constent omnia, fuit exorta alia difficultas, quæ quasi perturbauit totum opus, nec vnquam hæc quæstio fuit mota. Nam nuntiato domino nostro, quod Græci in confectioe sacramenti certis aliis orationibus vterentur, visum est sanctitati suæ, vt sciretur eorum intentio, an tenerent illas orationes esse de substantia consecrationis: & confessi sunt, auditis rationibus nostris, quod semper tenuerunt, quod solis verbis dominicis conficeretur, & quod putarent anathema, qui aliud crederet. Fuit institutum, vt hoc poneretur in diffinitione. Dixerunt, quod hoc non erat necessarium: imo si poneretur, ecclesia ipsorum reciperet ignominiam, ac si hæctenus tenuissent aliud. Vnde cum semper fuerimus concordēs, in hoc diffinitio non debet fieri, nisi de dubiis. Tandem sanctissimus dominus noster dedit heri certos deputatos, & post multos tractatus dixerunt Græci: Ad hoc vt fitis certi de credulitate nostra, videatis Ioannem Chryostomum, qui hoc clare ponit; & sumus parati publice confiteri, quod nos tenemus sicut vos, quod in verbis solis dominicis conficitur. Vnde sanctissimus dominus noster hoc audito obtemperauit, vt non deducetur in dubium quod nunquam fuit, maxime quia alii pontifices tentantes reductionem Græcorum, nil aliud ab eis petierunt, nisi vt confiterentur, quod in azymo conficeretur. Vltima differentia fuit de primatu, & hæc visa est quoad humanitatem^a difficilior, quia libenter subditi a capite deuiant: & in rei veritate vsque nunc non bene senserunt de potestate Romani pontificis, dicentes, quod erat

^a Scilicet, fragilitatem.

caput quoad vnum totum, vt decanus. Et auditis sacris scripturis & sacris Conciliis, visa est veritas, quod sedes apostolica, & Romanus pontifex est successor Petri: deinde, disponente diuina pietate, factum est, vt assenserint Græci secundum cedulam datam per Latinos. Dixerunt deinde, quod aliquid deliberaremus de sedibus patriarchalibus, videlicet quod Constantinopolitana esset secunda, prout in constitutionibus est decisum, & in Concilio Lateranensi, vbi præfuit Innocentius III. renouata sunt priuilegia sedium patriarchalium. Hæc omnia retulimus sanctissimo domino nostro, sine cuius licentia nil attentatum est. Sanctissimus dominus noster nil vult deliberare in tam arduo negotio sine scitu paternitatum vestrarum; & propter hoc fecit congregare paternitates vestras. Ego legam notulas cedularum, postea sua sanctitas & paternitates vestræ deliberabunt. Isti Græci multum instant pro recessu, & quia transeunt prope Turcas, est opportunum tute accedere: & licet sanctissimus dominus noster det galeas, tamen vt tutius vadant, videtur eisdem eundem cum galeis Venetorum, & vt imperator vadat ad ædificandum populum cito, cum si fama iret in populum ignarum, non auditis rationibus, periculosum foret: vnde videtur annuendum suæ voluntati. Legam cedulam, quæ non est in forma decreti, quia fiet in persona sanctissimi domini nostri; postea decretum.

AND. His dictis, cardinalis legit primam cedulam: Quoniam in hoc sacro^a Concilio, &c. prout superius est descripta. Hac lecta, secuta est secunda cedula: Diffinimus^b, &c. Hac lecta, sequitur alia hoc modo: Item^c in azymo, &c.

^a Supra hac eadem collat. num. 3. in princ.

^b Supra n. 4.
^c Supra eodem nuni. 4.

CARD. Antequam fiat sessio, venient in hunc locum Græci, & confitebuntur, quod solis verbis dominicis conficitur.

AND. His dictis, aliam legit hoc modo.

CARD. Item^d si vere pœnitentes, &c.

AND. Hac lecta, alia lecta fuit hoc modo: Diffinimus^e, &c. Quas omnes supra annotatas adscripsimus; sicque non expedit iterum occupare membranas.

CARD. Sanctissime pater & reuerendissimi patres, hæc facta sunt per deputatos: nunc sanctitas vestra decernat, prout videbitur sanctitati vestræ cum consilio horum pa-

^d Supra num. 3. in fine.
^e Et supra num. 4.

ANNO
CHRISTI
1439.

trum: & potest sanctitas vestra summas Deo gratias red-
dere, quod vestro tempore factum sit, quod a tempore
apostolorum citra vix tale factum est: & reduxit aut toti-
dem, aut plures quam nos Latini sumus, ad fidem Roma-
næ ecclesie.

PAPA. Venerabiles fratres & filii, audistis quæ filius no-
ster cardinalis sanctæ Sabinæ dixit, & tractatus, & labo-
res, & conclusa, & qualiter hortatur, vt debeamus gratias
agere Domino nostro, quia vidimus quod prædecessores
nostri voluissent videre, & non viderunt: post multos la-
bores desperantes, quasi omnia venerunt ad votum eccle-
siæ Romanæ, Deo solum operante, qui vbi vult, & quan-
do vult, operatur. Græci accelerant expeditionem, &
nos debemus & volumus id facere. Credo omnes vos pro
prudencia vestra debere concurrere nobiscum, & gratias
agere Deo: & videtur vt de omni statu aliqui deputentur,
qui conficiant decretum, vt fiat sessio in die apostolorum
Petri & Pauli. Si est aliquis qui velit quid dicere, dicat; &
regratiandum est his qui laborauerunt. Hora 20. omnes
conueniant.

AND. Promotor ita intimaui.

LVD. Quid hoc verbum, status, insinuat?

AND. Ego, quæ in Concilio gesta sunt, separatim tra-
ctatu alio^o annotaui, ex quo Concilii formam, sicque
quid hoc verbum velit, perciperes plenius. Sed vt breui-
ter scias, in principio quo Concilium Ferrariæ conuen-
tum est, disceptantibus patribus in deliberandis negotiis,
an per nationes, seu per deputationes procedendum esset,
cum singulis in vnum conuenientibus nunquam conclu-
sa fuissent tractanda; fuit visum, vt Concilium in tres sta-
tus congregaretur, in cardinales, archiepiscopos & epi-
scopos; & alius esset abbatum, & aliorum regularium:
tertius clericorum doctorum, & dignitates in cathedra-
libus ecclesiis habentium, & graduatorum in theologia,
iure canonico & ciuili. Conclusumve extitit, vt^a sensus
status diceretur adesse, si ex tribus duæ partes conueni-
rent cuiuslibet status: sicque vt concludi potuisset, necesse
fuerat, vt constituta forma auctoritatem præberet.

Hora 20. quilibet in suo statu conuenit, ac quilibet
quatuor deputauit, qui cedularum sententias in vnam

^a Quæ perso-
næ in Conci-
liis general. vel
de iure diuino
vel de iure po-
sitio votum
habeant deci-
sionum, quæ
vero consulti-
um tantum.
Vide Turrecr.
de ecclesia lib.
3. c. 12. 13. 14. &
15. Bellarm. de
Concil. lib. 1.
cap. 15. Azor.
part. 2. lib. 5.
cap. 11.

bullam redigerent. Quibus electis, dissolutæ sunt pro die illo conventiones statuum.

ANNO
CHRISTI
1437.

LVD. Cur non seruatum est, vt tanta non fieret interpositio temporis ad quartam Iulii, cum hæc conclusa primitus fuerint?

AND. Mens omnium fuerat, vt sine difficultate cuncta transirent: sed intercesserunt dies octo, singulis diebus nostris Græcivse deputatis bis convenientibus. Erant namque in verborum compositione differentia, sicque lapsi sunt tot dies. Demum conuenerunt patres, præsentem summo pontifice, & 4. Iulii facta extitit generalis congregatio in palatio apostolico, vbi assistentibus cunctis, reuerendissimus cardinalis sanctæ Sabinæ his verbis cœpit patres alloqui.

CARD. Paruam orationem facere oportet, patres reuerendi: A die qua omnes conuenistis, hodie est octauus dies, quo fuerunt deputati quatuor pro quolibet statu, qui deberent esse cum deputatis Græcorum pro formando decreto. Patres singulis diebus conuenerunt de mane & de sero. Tandem hoc mane fuit lectum decretum in sancto Francisco in Græco & in Latino, & omnes deputati remanserunt contenti.

PAPA. Legatis.

AND. Per dominum Thomam subdiaconum lectum extitit decretum, prout infra ponitur: quo lecto, cœpit summus pontifex hoc modo.

PAPA. Audistis lectum decretum, & regratiandum est de tanta gratia summo Deo nostro, quod tot millia populorum veritatem recognoscant, a qua per 437. annos & ultra diuerterunt: nunc Deo gratias referamus. Videtis labores deputatorum, & debent per vos omnes remunerari laudibus. Ego nescissem plura a Græcis petere, quia quæ quæsiuimus & petiuimus, habuimus. Post hanc materiam fidei alia veniunt agenda, & sperandum est, quod in aliis Deus prosperabit, & vnitos nos faciet, prout & in hac re nos omnes fecit. Die lunæ, quæ erit octaua apostolorum beatissimorum Petri & Pauli, in cathedrali ecclesia, vbi nos celebrabimus, sessionem faciemus.

AND. Quibus expositis, cunctis licentia data est ad recessum. Die sequenti quinta Iulii hora iam tarda, Græci

ANNO
CHRISTI
1439.

speciali mandato requisiti aduenere in palatio apostolico, vbi summo pontifice praesente, Nicænus metropolita his verbis est allocutus.

NICÆN. Beatissime & sanctissime pater, & vos reuerendissimi cardinales, & omnes alii praesentes reuerendissimi domini & patres, quoniam in praecedentibus congregationibus nostris, inter alias discussiones de differentiis inter nos, orta est dubitatio de consecratione diuini sacramenti eucharistiae, & aliqui suspicati sunt, nos & ecclesiam nostram non credere illud sacramentum preciosissimum confici per verba Domini nostri, propter hanc causam, beatissime pater, nos adsumus coram vestra sanctitate, istis omnibus patribus adstantibus, qui pro parte sanctae Romanae ecclesiae sunt. Maior pars omnium nostrum personaliter adest coram sanctitate vestra, alii absunt propter infirmitatem corporis & angustiam horae. En iam, sanctissime pater, adsumus ad certificandum primo sanctitatem vestram, deinde alios reuerendissimos patres, de hac dubitatione, de qua ita breuiter dicimus. Notissimum est, sancte pater, beatitudini vestrae, & aliis reuerendissimis dominis, in discussione & inquisitione differentiarum habitarum, nos vsos auctoritatibus sanctae scripturae & sanctorum patrum ecclesiae. Nam cognoscentes nos, & animaduertentes fragilitatem humanam, potius volumus credere auctoritatibus sanctorum patrum, quam rationibus humanis: ea regula qua in aliis vsi sumus, & in hac haesitatione vtimur. Et quoniam ab omnibus sanctis doctoribus, maxime ab illo beato Ioanne Chryso-
* Homil. 82. in
Mattheum, &
homil. 1. in 1.
ad Timoth. &
hom. 60. ad
populum An-
tioch. & alibi.
Vide Arcud. in
concord. lib. 1.
cap. 12.

mo*, nos audiuimus, verba dominica esse quae mutant & transubstantiant panem illum in corpus Christi, & vinum in sanguinem; & quod diuina verba illa Saluatoris omnem virtutem transubstantiationis habent; de necessitate ipsum doctorem & eandem suam sententiam sequimur. Praeterea, pater beatissime, nec nos ignoramus quatuor requiri in consecratione preciosissimi & venerabilis sacramenti. Primo materiam, quae debet esse panis triticeus, aut fermentatus, aut azymus; quia in vtroque conficitur veraciter. Item quod minister sit sacerdos, qui habeat sacerdotium ab ecclesia secundum Canones. Item tertio formam, quae est ista, verba Saluatoris secundum

sententiam sancti Ioannis prefati. Quarto, beatissime pater, intentio sacerdotis, vt habeat intentionem consecrandi panem sibi propositum & vinum. Hæc breuiter, pater beatissime, de hac quaestione & sufficienter ad certificationem sanctitatis vestræ & aliorum patrum diximus, & quod semper, pater sancte, fuerimus, & simus, & futuri simus in hac sententia, sanctitatem vestram certissimam reddimus.

PAPA. Intelleximus, quæ per venerabilem fratrem nostrum Nicænum dicta sunt, & quamuis in mente nostra non esset aliud, tamen gratum fuit audisse, quæ ore relata sunt, quia ista est doctrina & sancti Ioannis Chrysostomi, & aliorum sanctorum qui præcesserunt & qui secuti sunt: & hanc doctrinam secuta est & semper sequetur cum gratia Dei sacra Romana ecclesia, & gratum fuit audire, vt qui aliud existimassent, sint certi de vestra bona opinione.

AND. Placentinus, his dictis, qui ex cardinalibus tunc primus erat, dixit.

PLACEN. Omnes tenuimus & tenemus hoc cum gratia Dei, & sicut in hoc sumus concordēs, erimus & in aliis cunctis.

AND. Quibus dictis, Nicænus hæc verba protulit.

NICÆN. Per beatitudinem vestram, & sollicitudinem sanctitatis vestræ, omnia feliciter processerunt, & procedent cuncta in melius, & vestra beatitudine præsidente cuncta feliciter procedere sperandum est, prout Spiritus sancti gratia in hoc sancto opere visum est.

AND. Quibus expositis, assurreximus cuncti hora
XXIV.

Vnionis decretum seu diffinitio solenni in sessione legitur.

Num. X.

AND. **D**IE sexta Iulii in cathedrali ecclesia sessio facta est, Latinis Græcisque præsentibus ordine modove quo supra in Concilii œcumenici pronuntiatione & declaratione* expositum est, licet ciuitatis nobilitate celebrior pompa fuerit, & populi magnitudine, & dominorum præsentia. Erat namque ecclesia illa magnitudine non inter mediocres Italiae, sed de maioribus, tanta multitudinem populi plena, vt extra ecclesiam maximum stare

*Dum scilicet
Ferrariæ celebra-
ta esset prima
sessio, vt
supra.

ANNO
CHRISTI
1439.

stare numerum oporteret, quorum ecclesia capax non fuerat; patrum vero caterua venerabilis, prout in subscriptione conspicies.

LVD. Extititne aliquid noui ea in celebritate, aut memorabile, vltra decretum?

AND. Vltra nouitatem, nouorumve capitulorum fidei professionem in decreto contentorum, nil noui conspexi, nisi quod prout alii Latini patres ad summum pontificem accedunt, eidem osculando fimbrias, reuerentiam exhibendo, id pariter & Græci fecere, ac hymnum, Veni creator Spiritus, in Græco suauissimo cecinerunt cantu, ac Missam cunctasque ecclesiæ Latinæ ceremonias religiosissime ac reuerenter perceperunt, adoraueruntque. Missa Romanæ ecclesiæ more, summo pontifice celebrante, finita, ac demum solitis orationibus ac ceremoniis, quæ fieri assolent in sessionibus publicis, ad altare summi pontificis sede posita, prout moris est, ac cunctis præsentibus, imperatore Græcorum, ceterisque Græcorum patribus, reuerendissimus dominus cardinalis sanctæ Sabinæ in Latino primo, deinde Nicænus archiepiscopus in Græco, decretum legere, cuius decreti verba hæc fuere.

DECRETVM SEV DIFFINITIO.

Eugenius episcopus seruus seruorum Dei, ad perpetuam rei memoriam.

Consentiente ad infra scripta carissimo in Christo filio nostro Ioanne Palæologo Romæorum imperatore illustri, & locatenentibus venerabilium fratrum nostrorum patriarcharum, & ceteris orientalem ecclesiam repræsentantibus.

LÆTENTVR cali, & exultet terra: sublatus est enim de medio paries, qui occidentalem orientalemque diuidebat ecclesiam: & pax atque concordia rediit, illo angulari lapide Christo, qui fecit vtraque vnum, vinculo fortissimo caritatis & pacis vtrumque iungente parietem, & perpetuæ vnitatis fœdere copulante ac continente: postque longam mœroris nebulam, & dissidii diuturni atram ingentemque caliginem, serenum omnibus vnionis optatæ iubar illuxit. Gaudeat & mater ecclesia, quæ filios suos hæctenus inuicem dissidentes, iam videt in vni-

Concil. Tom. 33.

R r r

Extat Græce & Latine tomo præcedenti post sessionem 25. pag. 522.

tatem pacemque rediisse: & quæ antea in eorum separatione amarissime flebat, ex ipsorummodo mira concordia cum ineffabili gaudio omnipotenti Deo gratias referat. Cuncti gratulentur fideles ubique per orbem, & qui Christiano censentur nomine, matri catholicæ ecclesiæ collætentur. Ecce enim occidentales orientalesque patres post longissimum dissensionis atque discordiæ tempus, se maris & terræ periculis exponentes, omnibusque superatis laboribus, ad hoc sacrum œcumenicum Concilium, desiderio sacratissimæ vnionis, & antiquæ caritatis reintegrandæ gratia, læti alacresque conuenerunt, & intentione sua nequaquam frustrati sunt. Post longam enim laboriosamque indaginem, tandem Spiritus sancti clementia ipsam optatissimam sanctissimamque vnionem consecuti sunt. Quis igitur dignas omnipotentis Dei beneficiis gratias referre sufficiat? Quis tantæ diuinæ miserationis diuitias non obstupescat? Cuius vel ferreum pectus tanta supernæ pietatis magnitudo non molliat? Sunt ista prorsus diuina opera, non humanæ fragilitatis inuenta, atque ideo eximia cum veneratione suscipienda, & diuinis laudibus prosequenda. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio Christe fons misericordiarum, qui tantum boni sponsæ tuæ catholicæ ecclesiæ contulisti, atque in generatione nostra tuæ pietatis miracula demonstrasti, vt enarrent omnes mirabilia tua. Magnum siquidem diuinumque munus nobis Deus largitus est: oculis videmus, quod ante nos multi, cum valde cupierint, aspicere nequiuerunt.

Conuenientes enim Latini & Græci in hac sacrosancta œcumenica Synodo, magno studio inuicem vsi sunt, vt inter alia etiam articulus ille de diuina Spiritus sancti processione summa cum diligentia & assidua inquisitione discuteretur. Prolatis vero testimoniis ex diuinis scripturis, plurimisque auctoritatibus sanctorum doctorum orientalium & occidentalium; aliquibus quidem ex Patre & Filio, quibusdam vero ex Patre per Filium procedere dicentibus Spiritum sanctum, & ad eandem intelligentiam aspicientibus omnibus sub diuersis vocabulis; Græci quidem asseruerunt, quod id quod dicunt Spiritum sanctum ex Patre procedere, non hac mente proferunt vt excludant Filium, sed quia eis videbatur, vt aiunt,

ANNO
CHRISTI
1449.

ANNO
CHRISTI
1439.

Latinos asserere Spiritum sanctum ex Patre & Filio procedere tamquam ex duobus principiis & duabus spirationibus, ideo abstinerunt a dicendo, quod Spiritus sanctus ex Patre procedat & Filio. Latini vero asseruerunt, non se hac mente dicere Spiritum sanctum ex Patre Filioque procedere, vt excludant Patrem, quin sit fons & principium totius deitatis, Filii scilicet & Spiritus sancti; aut id, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, Filius a Patre non habeat, siue quod duo ponant esse principia, seu duas spirationes, sed vnum tantum asserant esse principium, vnicamque spirationem Spiritus sancti, prout hactenus asseruerunt. Et cum ex his omnibus vnus & idem eliciatur veritatis sensus, tandem in infra scriptam sanctam & Deo amabilem, eodem sensu, eademque mente vnionem vnanimiter concordarunt & consenserunt.

In nomine igitur sanctæ Trinitatis Patris & Filii & Spiritus sancti, hoc sacro^o approbante vniuersali Florentino Concilio diffinimus, vt hæc fidei veritas ab omnibus Christianis credatur & suscipiatur, sicque omnes profiteantur.

Quod Spiritus sanctus ex Patre & Filio æternaliter est, & essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre, simul & Filio, & ex vtroque æternaliter tamquam ab vno principio & vnica spiratione procedit. Declarantes, quod id quod sancti doctores & patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, vt per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Græcos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiæ Spiritus sancti, sicut & Patrem; & quoniam omnia quæ Patris sunt, Pater ipse vnigenito Filio suo gignendo dedit, præter esse Patrem: hoc ipsum, quod Spiritus sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre æternaliter habet, a quo etiam æternaliter genitus est.

Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum, Filioque, veritatis declarandæ gratia, & imminente tunc necessitate, licite & rationabiliter symbolo fuisse appositam.

Item in azymo, siue fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici, sacerdotisque in altero ipsum

Domini corpus conficere debere, vnumquemque scilicet iuxta suæ ecclesiæ, siue occidentalis, siue orientalis, consuetudinem.

ANNO
CHRISTI
1439.

Item si vere pœnitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis pœnitentiæ fructibus de commissis satisfecerint, & omillis, eorum animas pœnis purgatoriis post mortem purgari; & vt a pœnis huiusmodi releuentur, prodesse eis fidelium viuorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes & eleemosynas, ac alia pietatis officia, quæ a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueuerunt secundum ecclesiæ instituta. Illorumque animas, qui post baptismum susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam quæ post contractam peccati maculam in suis corporibus, vel eisdem exuta corporibus (pro ut superius dictum est) sunt purgata, in cælum mox recipi, & intueri clare ipsum Deum trinum & vnum, sicuti est, pro meritorum tamen diuersitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato, vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, pœnis tamen disparibus puniendas.

Item diffinimus, sanctam apostolicam sedem & Romanum pontificem in vniuersum orbem tenere primatum, & ipsum pontificem Romanum successorem esse beati Petri principis apostolorum, & verum Christi vicarium, totiusque ecclesiæ caput, & omnium Christianorum patrem & doctorem existere, & ipsi in beato Petro pascendi, regendi & gubernandi vniuersalem ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse, quemadmodum etiam in gestis œcumenicorum Conciliorum, & in sacris Canonibus continetur.

Renouantes insuper ordinem traditum in Canonibus, ceterorum venerabilium patriarcharum, vt patriarcha Constantinopolitanus ^a secundus sit post sanctissimum Romanum pontificem, tertius vero Alexandrinus, quartus autem Antiochenus, & quintus Hierosolymitanus, saluis videlicet ^b priuilegiis omnibus & iuribus eorum.

Datum Florentiæ in sessione publica synodali, in ecclesia maiori solenniter celebrata, anno incarnationis dominicæ millesimo quadringentesimo trigesimo nono, pridie Nonas Iulii, pontificatus nostri anno nono.

^a Vide quæ diximus nota 21. collat. 11.

ANNO
CHRISTI
1439.

SUBSCRIPTIONES.

Eugenius catholicæ ecclesiæ episcopus ita diffiniens subscripsi.
Ego Antonius episcopus Ostiensis cardinalis Bononiensis, supradictas diffinitiones veras & catholicas esse affirmo, & illis me subscripsi.

Varietas lectionum hæc subscriptionum hic in margine postquam delumpta est ex regesto Eugenii IV. & sumpto Sixti IV. ac aliis Vaticanis codicibus.

* *Alias Branda.* Ego * Branda episcopus Portuensis subscripsi.
Ego Nicolaus cardinalis sanctæ Crucis subscripsi.
Ego Franciscus tituli sancti Clementis presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Angelottus tituli sancti Marci presbyter cardinalis subscripsi.
Ego Iulianus tituli sanctæ Sabinæ presbyter cardinalis subscripsi.

* *de Colonna.* Ego Prosper sancti Georgii in Velabro diaconus cardinalis * subscripsi.

Ego Dominicus sanctæ Mariæ in Via lata diaconus cardinalis subscripsi.

* *Basilii.* Ego * Blasius patriarcha Hierosolymitanus subscripsi.
Ego Marcus patriarcha Gradensis subscripsi.
Ego Ioannes episcopus Morinensis, illustrissimi principis domini ducis Burgundiæ & Brabantiae orator, subscripsi.

* *Niuer-nensis.* Ego Ioannes episcopus * Niuernensis, eiusdem dicti domini ducis orator, signavi & interfui.

Ego Bartholomæus archiepiscopus Spalatenensis subscripsi.

Ego Fantinus archiepiscopus Cretensis subscripsi.

Ego Iulianus archiepiscopus Pisanus subscripsi.

Ego Andreas archiepiscopus Colossensis subscripsi.

Ego Nicolaus archiepiscopus Capuanus subscripsi.

Ego Ludouicus archiepiscopus Florentinus subscripsi.

Ego Latinus de Vrsinis archiepiscopus * Tranensis subscripsi.

Ego * Raimundus archiepiscopus * Consanus subscripsi.

Ego Iacobus episcopus Adriensis subscripsi.

Ego Petrus episcopus Paduanus subscripsi.

Ego Daniel episcopus Concordiensis subscripsi.

Ego Antonius episcopus Portugallensis subscripsi.

Ego Bartholomæus episcopus Valuentis subscripsi.

Ego Thomas episcopus * Fanensis subscripsi.

Ego Christophorus episcopus Ariminensis subscripsi.

Ego Amicus episcopus Aquilensis subscripsi.

Ego Petrus Dignensis episcopus subscripsi.

Ego Ioannes Ferrariensis episcopus subscripsi.

Ego Valentinus episcopus Ortanus & Castellanus subscripsi.

Ego Ioannes episcopus Arbensis subscripsi.

Ego * Bornocius episcopus * Fesulanus subscripsi.

Ego Carolus episcopus Senensis subscripsi.

Ego Andreas Hispanus Portugallensis episcopus Megarensis subscripsi.

Ego Carolus episcopus olim Mutinensis subscripsi.

Ego Nicolaus episcopus Tiburtinus subscripsi.

- Ego Antonius episcopus * Grossensis subscripsi.
 Ego Laurentius * Archarensis subscripsi.
 Ego Zanonus episcopus Baiocensis subscripsi.
 Ego Ludouicus episcopus * Treuifinus subscripsi.
 Ego Ioannes de Mella * confirmatus Legionensis subscripsi.
 Ego Gulielmus electus confirmatus Andegauensis subscripsi.
 Ego Angelus episcopus * Parentinus subscripsi.
 Ego Damianus episcopus * Afsinensis subscripsi.
 Ego Petrus episcopus Anfarensis subscripsi.
 Ego Matthæus episcopus Zaphathensis subscripsi.
 Ego Angelus de Grassis episcopus * Arianus subscripsi.
 Ego Petrus episcopus * Messanus subscripsi.
 Ego Bartholomæus episcopus Cauallicensis subscripsi.
 Ego Robertus de * Florentia episcopus Vulterrano subscripsi.
 Ego Antonius episcopus Cæsenæ subscripsi.
 Ego Donatus episcopus Pistoriensis subscripsi.
 Ego Scipio episcopus Mutinensis subscripsi.
 Ego Christophorus episcopus * Coronensis subscripsi.
 Ego Andreas episcopus * Conuerfanus subscripsi.
 Ego Alexius episcopus Clusinus subscripsi.
 Ego Garzias episcopus Tudenfis subscripsi.
 Ego G. episcopus Granatensis subscripsi.
 Ego Aimericus episcopus Montis regalis subscripsi.
 Ego Baptista electus * Theanus subscripsi.
 Ego Nicolaus episcopus Tricaricensis subscripsi.
 Ego Ioannes electus * Aganensis subscripsi.
 Ego Ioannes electus Ofiliensis subscripsi.
 Ego Gulielmus electus Leonensis subscripsi.
 Ego Andreas episcopus * Rossumentis subscripsi.
 Ego Matthæus episcopus * Tortonenfis subscripsi.
 Ego Iulianus electus * Citaridensis subscripsi.
 Ego Ioannes episcopus * Canapensis subscripsi.
 Ego Thaddæus episcopus * Acefuatenfis subscripsi.
 Ego Petrus Clerici archidiaconus Trecensis, ambasiator domini du-
 cis Burgundiæ & Brabantia, subscripsi.
 Ego Ambrosius generalis ordinis Camaldulensis subscripsi.
 Ego Gomefius abbas Florentinus subscripsi.
 Ego Ioannes de Vrsinis * Farfensis subscripsi.
 Ego Antonius abbas sancti Caprasii subscripsi.
 Ego Franciscus abbas sancti Leonardi subscripsi.
 Ego Federicus abbas * de Berto subscripsi.
 Ego Georgius abbas * de Ferentillis subscripsi.
 Ego Antonius abbas de Alfio subscripsi.
 Ego Bartholomæus abbas de Campofulonis subscripsi.
 Ego Sepulcrus abbas de * Vrano subscripsi.
 Ego Angelus abbas de Sexto subscripsi.
 Ego Paschasius abbas sancti Sepulcri subscripsi.

ANNO
CHRISTI
1419.

* Alio

Grassis

* Alio

episcopus

Acharenfis

* Alio

Terracina

* Eodem

* Banno

* Afsinensis

* Alio

* Arianus

* Alio

Messanus

* Alio

* Vulterrano

* Coronensis

* Conuerfanus

* Clusinus

* Tudenfis

* Theanus

* Tricaricensis

* Aganensis

* Ofiliensis

* Rossumentis

* Tortonenfis

* Citaridensis

* Canapensis

* Acefuatenfis

* Clerici

* Trecensis

* Ambrosius

* Farfensis

* Caprasii

* Berto

* Ferentillis

* Alfio

* Campofulonis

* Vrano

* Sexto

* Sepulcri

- ANNO CHRISTI 1439.
 * Alias Chonero
 * Alias Salui.
- Ego Benedictus abbas de * Ceneo subscripsi.
 Ego Iacobus abbas sancti * Salini subscripsi.
 Ego Aloysius abbas sancti Pauli ad Ripam Arni Pisani subscripsi.
 Ego Ioannes abbas de Thiro subscripsi.
 Ego Daniel abbas de Sauliano subscripsi.
 Ego Benedictus abbas sancti Pancratii subscripsi.
 Ego Franciscus abbas * de Pancriono subscripsi.
 Ego Ioannes * Granant. abbas de Ripolis subscripsi.
 Ego Angelus abbas sancti * Michaelis de Pistorio subscripsi.
 Ego Nicolaus abbas monasterii sancti Modesti * subscripsi.
 Ego Iacobus abbas sancti * Saluatoris de Fenzoe subscripsi.
 Ego A. abbas Montis pian. Pistoriensis diocesis subscripsi.
 Ego Petrus abbas * sancti Petri de Floren. subscripsi.
 Ego M. abbas sanctæ Mariæ de Diciano subscripsi.
 Ego * Santellemen. abbas de Bibona subscripsi.
 Ego Laurentius Dal abbas de * Culuos subscripsi.
 Ego Federicus abbas monasterii sancti Pantaleonis de Luca subscripsi.
 Ego Lucas abbas * Stuart. in Alpibus subscripsi.
 Ego Iacobus abbas sancti Petri de Massa subscripsi.
 Ego frater Ioannes abbas sanctorum martyrum Cordubensium subscripsi.
 Ego Gulielmus abbas sancti Saluatoris Burdigalensis subscripsi.
 Ego Tonus Lucas abbas Petrariat. subscripsi.
 Ego Georgius abbas sancti Petri de Eugubio subscripsi.
 * Sum
 Ego Antonius abbas sancti Saluatoris & Vigili de * Sen' subscripsi.
 Ego abbas sanctæ Mariæ de * Morone subscripsi.
 Ego abbas * sanctæ Gaudæ subscripsi.
 Ego Gabriel abbas sancti Iacobi de Pontida subscripsi.
 Ego Dionysius abbas sanctæ Mariæ de * Sardin' Sagiensis subscripsi.
 Ego Timotheus abbas sancti Andree de Mantua subscripsi.
 Ego frater Gulielmus generalis Minorum subscripsi.
 Ego frater Gerardus generalis Augustinensium subscripsi.
 Ego Placidus generalis Vallis vmbrosæ subscripsi.

Blondus.

Subscriptiones Græcorum.

- Ioannes Palæologus in Christo Deo fidelis rex & imperator Romanorum.
 Antonius humilis archiepiscopus Heracleensis, præsidens Edessenorum, & primas totius Macedoniæ, & locumtenens apostolicæ sedis sanctissimi Philothei patriarchæ Alexandrini, subscripsi.
 Gregorius sacer monachus, magnus protosyncellus, & * spiritualis, ac vicarius apostolicæ sedis domini nostri Philothei patriarchæ Alexandrini, subscripsi.
 Isidorus archiepiscopus Kiouiensis, ac totius Russiæ, ac locumte-

* Græce *ἡγεμὸν*, quo nomine appellatur qui est a confessionibus: erat autem Gregorius a confessionibus imperatoris, ut ait Georgius Franza in chronico lib. 2. cap. 17.

- nens apostolicæ sedis sanctissimi patriarchæ Antiocheni domini Dorothei, affirmans & satisfaciens, subscripsi.
- Dositheus archiepiscopus Monembasiensis locumtenens apostolicæ sedis sanctissimi patriarchæ Hierosolymitani Ioachini, sequendo subscripsi.
- Dorotheus archiepiscopus Trapezuntius sequendo subscripsi.
- Metrophanes archiepiscopus Cyzici subscripsi.
- Bessarion miseratione diuina archiepiscopus Nicænus sequendo subscripsi.
- Macarius archiepiscopus Nicomediæ subscripsi.
- Methodius humilis archiepiscopus Lacedæmonienensis subscripsi.
- Ignatius archiepiscopus Tornoui sequendo subscripsi.
- Dorotheus archiepiscopus Mitylenensis, locumtenens archiepiscopi Sidenensis, sequendo subscripsi.
- Damianus archiepiscopus Moldoblachia, & locumtenens Sebastienensis archiepiscopi, subscripsi.
- Ioasaph humilis archiepiscopus Amasiensis subscripsi.
- * Barkanoel archiepiscopus Rhodi & Cycladum insularum, subscripsi.
- Callistus archiepiscopus Dristæ sequendo subscripsi.
- Mathæus archiepiscopus Mellenici sequendo subscripsi.
- Gennadius archiepiscopus Sauri sequendo subscripsi.
- Dositheus archiepiscopus Dramæ sequendo subscripsi.
- Bessarion archiepiscopus Nicænus per mandatum scriptum & subscriptum a Manuele magno sacellario Chrisococo diacono, eius depositionem hic subdesignando, ipsum hic demonstro eadem nobiscum sapere & consentire, ac omnes qui hic sunt, sequi.
- Theodoricus magnus sceuophylax Xanthinopolus diaconus subscripsi.
- Michael Balsamon magnus chartophylax archidiaconus subscripsi.
- Siluester Siopolus magnus ecclesiarchus & dicæophylax, subscripsi.
- Georgius Cappadocius * protodicus diaconus subscripsi.

Hic debent esse episcopi Russe.

- Constantinus primus presbyter, & vicarius Moldoblachia, subscripsi.
- Moyfes sacer monachus, ecclesiarchus venerabilis ac sacri regalis sancti Montis magnæ Lauræ, & ipsius locumtenens, subscripsi.
- Dorotheus sacer monachus, vicarius venerabilis & sacri Montis sancti magni monasterii Vatepedi, subscripsi.
- Gerontius sacer monachus, olim prior venerabilis sacri regalis monasterii Christi omnipotentis, subscripsi.
- Athanasius abbas monasterii Circumspecti subscripsi.
- Germanus olim abbas sancti Basilii subscripsi.
- Pachomius sacer monachus & abbas sancti Pauli, subscripsi.

ANNO
CHRISTI
1439.

Leſto decreto ſolemniter, & ſubſcripto, Græci ad patriam reuerſuri diſcedunt Florentia.

AND. **H**IS omnibus expeditis, die XXVI. Auguſti ſo-
lenniter per totum ſacrum cardinalium col-
legium ſociati imperator Græcive, ex Florentia ad pa-
triam^a redeuntes exiuerunt, aſſociantibus eundem de-
mum per territorium Florentinum cardinalibus tribus,
ac multis aliis: hiſque ſanctiſſimæ vnionis optatus finis
impoſitus eſt. Capiēs hæc, frater optime, quæ quidem
eſſi facundius, non tamen recte proprieve referri potuiſ-
ſent: & retuli prout fuere, verbisve propriis eorum qui
ea protulere, ne verborum ornamento a geſtorum ve-
ritate diuertere iudicaretur. Plurima quæ in ſecreto ſunt
geſta, aliis referenda dimiſi, qui hiſ interfuere: hæc, quæ
publice geſta ſunt, continent, nulla a re ipſa mutata ſen-
tentia. Vale.

Num. XI.
^a Venetiis in-
greſſi galeas,
vt ſupra dixit
imperator hæc
eandem colla-
tione num. 6,
& reſtatutur
Græcus ſcrip-
tor in fine
ſeſſionum.

LVDOV. E tu vale.

*In ſupradictorum confirmationem opportune hæc ſubiicimus
ex manuſcripto codice bibliothecæ Heidelbergæ Romam in Va-
ticanum aduectæ fol. 272. tenoris vt ſequitur.*

Anno Domini 1439. die Lunæ ſexta menſis Iulii facta
fuit ſeſſio ſolemnis in maiori eccleſia Florentina, in qua
Græci fuerunt reducti ad fidem noſtram & obedi-
entiam Romanæ eccleſiæ. Imperator, nobiles Græci, lega-
ti domini imperatoris Trapezuntii, legati regis Ibe-
rorum, Rutheni archiepiſcopi, & epiſcopi ipſorum, nec
non omnes alii, qui erant in numero quingenti, genibus
flexis ad papam acceſſerunt, & oſculati ſunt ſibi manus,
prout moris eſt. Latini cantarunt hymnum, Veni creator
Spiritus, & Te Deum laudamus. Deinde Græci more ſuo
cum maxima deuotione in Græco ſimilia cantarunt, &
fuit celebrata Miſſa ſolemnis per papam. Poſt Miſſam fuit
lecta bulla decreti per cardinalem ſancti Angeli in Lati-
no: in Græco autem fuit lecta bulla per vnum archiepiſco-
pum Græcum, & bulla fuit ſcripta in Latino & in Græ-
co, in vna charta. In medio chartæ, videlicet per longitu-
dinem chartæ, erat vna linea, ſicut fit in quinternis, in qui-
bus ſcribuntur iura: ab vna parte fuit ſcripta bulla in La-

Concil. Tom. 33.

S ff

tino, & subscripta per papam, cardinales, & alios prælatos: ab alia vero parte fuit scripta in Græco pulcherrime simili modo sicut Latina, & subscripta per imperatorem cum incausto rubeo. Per quadragintafex vero, patriarchas & archiepiscopos Græcos, Trapezuntios, Iberos & Ruthenos, fuit subscripta cum incausto nigro in simili forma in litera Græca, sicut nostra bulla Latina. *Hæc ibi.*

Supradictum decretum pro Græcis extat etiam in bullario Romano sub Eugenio, & unum ex originalibus in pergameno Latine & Græce scriptum, manu Eugenii papæ & cardinalium nigris, nec non imperatoris Græcorum rubris characteribus subscriptum, vidi in archiuo basilicæ sancti Petri, quod iterum refertur infra in decreto pro Iacobinis transumpto ex alio originali, ut ibi dicemus.

Legi in quodam veteri manuscripto penes illustrissimum dominum Carolum Strozium, Iulianum Cæsarinum cardinalem donasse rei publicæ Florentinorum originalia unionis Græcorum, Armenorum & Iacobinorum, cum ecclesia Romana, in quadam capsula argentea, quam capsulam & in ea seruata originalia, in thesauro reliquiarum existenti in sacello sancti Bernardi in veteri palatio magni ducis Etruriæ, retulit mihi se vidisse eruditissimus dominus Ferdinandus Ughellus abbas sanctorum Vincentii & Anastasi ad Aquas Saluias ordinis Cisterciensis.

Extant in valuis æneis iussu Eugenii papæ IV. in maiori porta basilicæ sancti Petri collocatis, insculpta nobiliora eiusdem pontificis monumenta, inter quæ apparet publica sessio presentibus papa, imperatore, eiusque fratre despoto, ac patrum senatu, Florentiæ habita, in qua a cardinali sanctæ Sabine & archiepiscopo Nicæno legitur decretum fidei. Subinde insculptus etiam cernitur discessus imperatoris Venetias versus, ubi trirēmim ingreditur Constantinopolim rediturus, ut hic in gratiam lectoris imprimi curauimus.

ANNO
CHRISTI
1439.

Hoc decreto fidei per orbem transmissio, & in specie ad patriarcham Alexandrinam, sic illum rescripsisse habetur in Vaticano codice.

Literæ patriarchæ Alexandrini ad sanctissimum dominum Eugenium papam IV.

Philotheus miseratione diuina papa & patriarcha magnæ ciuitatis Alexandriae ac totius Egypti.

PATER sanctissime, pater beatissime, religiosissime, iustissime, terrestris angele, & cælestis homo, qui cum gratia Dei indutus, cum sacra veste ornatus, boni gregis optime pastor, qui doctrina tua irruentes lupos ab ouibus vniuersalis ouilis depellis, Christi nostri benefactoris patrocínio, deinde principis apostolorum Petri, petra fidei, caput omnium Christianarum ecclesiarum, qui ex Christo Iesu Domino nostro. sacram potestatem accipiens,

Concil. Tom. 33.

S ff ij

* Nomen papæ vna cum iure legationis ad Concilium Ephesinum, & Cælestino papa concessum sancto Cyrillo patriarchæ Alexandrino, & per successores continuatum, affirmat Niceph. lib. 14. cap. 14. dubitat Baronius tom. 5. anno 410. num. 26. & in notis ad martyrolog. sub die 10. Ianuarii.

papa magnæ vrbis Romanorum, & protector ceterorum patriarcharum factus es, comminister & frater in Spiritu sancto, domine sancte papa Eugeni, sit tibi gratia, magnificentia simul & gloria a Deo Patre omnipotente, & Domino nostro Iesu Christo, qui tribuens suis discipulis pacem in sancta Sion, *Pacem*, inquit, *meam do vobis, pacem relinquo vobis*. Non sicut ad ceteras gentes, sed per igneas linguas illis aduenit^a, aperiensque corda eorum, adimplens eos quantum quisque capere poterat, ac sic institutos in vniuersum orbem ipsos dimisit: quantum naturalis ac gentilis philosophiæ indocti fuerant, tanto veræ scientiæ & iustitiæ rudimenta susceperunt. Hanc igitur gratiam, pacem ac benedictionem in maxima tua beatitudine primo, deinde in sanctis fratribus meæ moderationis, pontificibus, sacerdotibus, omnibusque Christiano nomine appellatis, idem spiritus multiplicare dignetur, intercedentibus ad hoc munus perfectissima regina ac Dei genitrice Maria, beato Marco apostolo & euangelista, ac demum omnibus sanctis Dei. Amen.

Ioan. 14.^a Per Spiritum sanctum: nam statim subdit idem Spiritus, &c.^b id est, mea humilitas audivit & legit opera tue sanctitatis, que refero, ut scilicet, &c.^c decreta.

^b Mea humilitas, pater beatissime, audiens quæ tuæ magnæ sanctitati a filio meo in Spiritu sancto fratre Alberto monacho ordinis Minorum misso in Ægyptum, refero, ut scilicet huc ad nos veniens, detulerit sanctissimas literas tuæ sanctitatis, quas diligentissime legi iussimus, & contenta in illis^c mandata de sacra & œcumenica Synodo, cum omnibus patribus, locatinentibus sanctorum patriarcharum, & potentissimo imperatore nostro Ioanne Palæologo, ac omnibus pontificibus ac doctoribus orientalibus ac occidentalibus sanctis, intelleximus cognouimusque, quo pacto vnio & pax in tota catholica ecclesia celebrata est, caritate perfecta, anima vna, fide vna ac symbolo, abiectoque schismate & inimicitia, in patriam communem ac iustitiam, Dei omnipotentis amor & pax inuocata sunt per gratiam, miserationem pietatemque Domini nostri Iesu Christi, cui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Lectis igitur sanctissimis literis tuis, perfectissime pater, omnes adorationis gratias egimus Domino nostro Iesu Christo de tam excellentissimo dono ecclesiæ suæ catholicæ elargito, huic nostræ alacritati aliud* quodque

ANNO
CHRISTI
1439.

latitiæ genus additum est. Siquidem eodem pene momento quo dominus frater Albertus huc accesserat, reddita sunt mihi literæ ex magna vrbe Constantinopoli ferentissimi domini imperatoris, & locum nostrum tenentium patrum, quorumdamque nobilium, perlata manibus perferatissimi fratris meæ moderationis metropolitæ Rhodi domini Anathermetis: legimusque vtrasque, Græcas scilicet & Latinas, contulimusque eas, orationem orationi, versum quoque versui; & similes omnino illas reperimus, stipulatas subscriptionibus sanctorum patrum ac fratrum, archiepiscoporum & magistrorum orientalium & occidentalium, obsignatas sigillis tuæ magnæ sanctitatis, & potentissimi principis domini imperatoris. Vnde cum nostris Ægyptiis pontificibus & ceteris clericis nostris statuimus, vt vbique in omnibus Christi ecclesiis inter Misfarum solennia præ ceteris patriarchis memoriam tuæ beatitudinis faciamus, sicut in sacris Canonibus cautum est. Ego vero, pater beatissime, decretum sacre Synodi summa veneratione suscipiens, in pectore meo æterna inspectione infixi, sequi instituens tuæ sanctitatis vestigia sacra, & Synodos, & apostolicos Canones. Agimus præterea gratias Deo piissimo cum iis populis Christianis, quod nos tanto dono dignos efficere voluerit, constitueritque nos omnes, vt sub auctoritate & potentia tuæ sanctitatis regamur, atque sub vmbra alarum tuæ pietatis doceamur. Te autem, pater beatissime, felicem, summæque beatitudinis dignum esse omnes gentes existimabunt. Nam fons vitæ in euangelio beatos dixit ac filios Dei, qui pacem hominibus comparant. Et certe beatus es, pater sanctissime. Multi enim sanctorum pontificum ac regum cupierunt videre hoc vnionis munus, & non potuerunt. Tu vero non solum hoc præ ceteris assequi meruisti, sed & summam mercedem habebis, coronaque veritatis cum omnibus iustis coronaberis. Amen.

Scriptis mea humilitas literas ad potentissimum principem dominum imperatorem, & ad quosdam pontifices Constantinopolim, significans, vt si quis ea quæ in sacra Synodo decreta ac diffinita sunt, non recipit, tamquam tyrannus & hæreticus habeatur, decidatque a communionem sanctæ catholicæ ecclesiæ. Inclino meipsum, pater

Sff iij

beatissime, sub scabello pedum sanctitatis tuæ, cum qua sit gratia, beatitudo & pax cum omnibus vtriusque ordinis viris sub tua potestate constitutis, & benedictio tuæ beatitudinis sit cum omnibus nobis. Amen.

Inferius literis magnis scriptum sic erat.

Philotheus miseratione diuina papa & patriarcha magnæ ciuitatis Alexandria & totius Ægypti.

NOTÆ AD VIGESIMAM SECUNDAM
COLLATIONEM.

¹ *Antirrhefis.*] Sic Græco vocabulo vocat responsiones ad auctoritates adductas ab Eunomio, qui est libro quinto aduersus eundem, capite cuius titulus est, *Quod participant de creatore, quæ ad imaginem eius facta sunt*, in fine.

² *Conditio.*] Scilicet aduersus Eunomium in illa auctoritate, quod Filius sit secundus a Patre, & Spiritus secundus a Filio, de qua satis supra dictum est.

³ *Concedamus.*] Verba scilicet, *et si hoc concedamus*, per suppositionem dicta in aliis auctoritatibus Basiliæ, vt addebat Ephesinus, de quibus satis supra collationibus præcedentibus.

⁴ *Arium.*] Cuius titulus est, *De incarnatione Christi, vel de humana natura Christi*, in editione Parisiensi anno 1572. tomo 3. In editione vero Commeliniana Græco-Latina anno 1600. tom. 1. in quarum editionum textu Latino non legitur, *& Filii*, cum tamen in textu Græco ibidem e regione posito legatur, videlicet: *Si enim non est substantiæ Patris & Filii Spiritus sanctus*: in qua etiam lectione deest illa præpositio, *de*, videlicet, *de substantia Patris & Filii*, vt legit ex Græco hic prouincialis, ac etiam refert Græcus scriptor sessione 20.

⁵ *Cyrilli.*] Præsertim ex eius epistola ad Theodoretum, quæ incipit, *Cum Saluator noster*, & in declaratione noni anathematis, de quibus supra: vnde etiam apparet in quo sensu dicat Cyrillus, se calumniam passum, de quo supra Ephesius. nam Cyrillus semper persistit in sententia processionis a Filio.

⁶ *Cardinalis.*] Hæc responsio cardinalis necessario præsupponit dixisse etiam Russ. quod ponit Græcus scriptor sessione 25. videlicet, *Qui solus certat in stadio, victoriam adeptus videtur.*

⁷ *Referenda.*] Græcus scriptor sessione 25. ante medium, quæ correspondet huic collationi, ait, Bessarionem habuisse orationem dogmaticam seorsum ad Græcos de vnione. Hanc ipsemet Bessarion ex Græca Latinam fecit, imo & auxit: ideo in editione actorum Concilii Græce & Latine editorum posita e regione textus Græci, in aliis quibus sibi inuicem non correspondent. Eam ex Vaticano codice manuscripto Latino in fine huius operis exhibemus.

ANNO
CHRISTI
1439.

¹ *Viarum.*] Sanctus Antoninus, qui Concilio praesens interfuit, in sua historia tit. 22. cap. 13. hæc ait: *Cum Eugenius Florentiam tenderet, insidia ei in via parata sunt ad capiendum eum: sed detectis eis, declinauit a via recta, alteram insuetam assumens, & periculum euadens.*

² *Patriarcham.*] Cuius, vt Græcus scriptor refert sessione 25. hæc fuit postrema sententia, mentisque testatio: *Ioseph miseratione diuina archiepiscopus Constantinopolis noua Roma, & œcumenicus patriarcha.*

Quoniam ad finem vitæ meæ perueni, soluturus iam commune debitum, Dei gratia scribo & subscribo sententiam meam aperte, vniuersitati meorum filiorum. Omnia igitur qua sentit & quæ dogmatizat catholica & apostolica ecclesia Domini nostri Iesu Christi senioris Roma, ipse quoque sentio, & iis me acquiescentem do ac dico. Profiteor quoque beatissimum patrem patrum, & maximum pontificem & vicarium Domini nostri Iesu Christi, antiquæ Romæ papam, nec non purgatorium animarum: in horum quippe fidem subscriptum est die mensis Iunii nono, 1439. indictione secunda.

Vtinam hæc subscriptio religiosissimi viri legeretur: non enim in ea cerneretur ab apostolicæ sedis obsequentissimo vsurpatum nomen œcumenici in titulo huius sententiæ a scriptore quopiam appositum, vt obseruat etiam Arcudius in notis ad epistolam generalem Bessarionis, vna cum aliis eiusdem Bessarionis opusculis editam. Sed quamuis etiam daremus, hoc titulo se subscripsisse patriarcham, non ideo inferitur, quod nonnulli exaggerant, toleratum fuisse hunc titulum patriarchæ ab Eugenio papa in Concilio Florentino. Quid enim commune habet papa & Concilium cum subscriptione priuatum in cubiculo facta, quæ nec publice lecta dignoscitur? Hunc titulum œcumenici, id est vniuersalis, sanctus Gregorius papa aduersus Ioannem patriarcham, qui primus hunc sibi titulum temere assumpsit, ita est interpretatus, vt sibi ipsi etiam denegauerit. Interpretatus est enim priuatiue quoad omnes alios, ita vt qui se inscriberet œcumenicum, id est vniuersalem, omnes alios patriarchas & episcopos censeret esse priuatos, & se solum pastorem crederet habitabilis terræ. Sic enim ait epistola 38. libri 4. quam refert etiam Baronius tom. 8. anno 595. num. 31. *Nullus sibi hoc temerarium nomen arripuit, ne cum sibi in pontificatus gradu gloriam singularitatis arriperet, hanc omnibus fratribus denegasse videretur.* & epistola 32. *Nullus unquam hoc singularitatis vocabulum assumpsit, ne dum priuatum aliquid datur vni, honore debito sacerdotes priuarentur vniuersi.* Ceterum Innocentius III. papa aliam etiam intelligentiam tribuit huic titulo œcumenici, secundum quam respondendo Ioanni patriarchæ Constantinopolitano, docet cõuenire soli Romano pontifici. Sic enim ait epistola 198. libri 2. quam refert idem Baronius tom. 9. anno 787. num. 8. *Dicitur vniuersalis ecclesia illa vna, quæ ex vniuersis constat ecclesiis, quæ Græco vocabulo catholica nominatur: & secundum hanc acceptionem vocabuli, ecclesia Romana non est vniuersalis ecclesia, sed pars vniuersalis ecclesiæ, prima videlicet & præcipua, veluti caput in corpore,*

quoniam in ea plenitudo potestatis existit: ad ceteras autem pars aliqua plenitudinis deriuatur. Dicitur etiam vniuersalis ecclesia illa vna, qua sub se continet vniuersas ecclesias: & secundum hanc nominis rationem Romana tantum ecclesia vniuersalis nuncupatur, quoniam ipsa sola singularis priuilegio dignitatis ceteris est prelata. Sed & Deus vniuersalis Dominus appellatur, non quasi diuisus in species, aut specialissimas, aut subalternas, sed quoniam vniuersa sub eius dominio continentur. Hæc Innocentius papa. Atque hoc secundo significato tituli vniuersalis Romanam ecclesiam vniuersalem appellauit Sixtus papa primus tomo 1. Conciliorum, epistola 2. Sixtus, inquit, vniuersalis apostolica ecclesia episcopus, omnibus episcopis in Domino salutem. Qui titulus idem est ac ille Zephyrini papæ in edicto, quod carpit Tertullianus libro de pudicitia, capite primo, de quo plura Baronius tomo 2. anno 216. num. 4. Zephyrinus pontifex maximus episcopus episcoporum. Eodemque significato nemini ab vniuersali Concilio reperitur attributus titulus vniuersalis, nisi soli pontifici Romano Leoni magno a Concilio Calchedonensi, non solum in epistolis eidem pontifici ab Alexandrinis directis, & in Concilio publice lectis, vt in prima parte eiusdem Concilii: verum etiam in titulo epistolæ ab ipso Concilio pro confirmatione gestorum eidem pontifici transmissæ, vt in tertia parte Concilii numero secundo. Et quamuis hodie in ea epistola hic titulus alicuius dolo librarii non legatur, vt obseruat Baronius tomo 6. anno 451. num. 150. in eius tamen inscriptione, vel alibi, hunc titulum fuisse a sacro Concilio Leoni attributum, omni certitudine affirmandum est: sic enim ait sanctus Gregorius libro quarto, epistola 36. ad Eulogium: *Vestra sanctitas nouit, quod vni per sanctam Calchedonensem Synodum pontifici sedis apostolica (cui Deo disponente deseruio) hoc vniuersitatis nomen oblatum est. Quod vero subdit: sed nullus vnquam decessorum meorum hoc tam profano vocabulo vti consensit: obseruat Baronius vbi supra, esse intelligendum ita, vt nemo Romanorum pontificum eo titulo ex solenni ritu semper & in omnibus inscriptionibus vel subscriptionibus vsus sit: atque in eundem sensum locutus videtur Leo IX. epistola ad Michaelem patriarcham, quam refert etiam Baronius tomo 11. anno 1054. numero 12. cuius hæc sunt verba: Qualis vero & quam detestabilis atque lamentabilis est illa sacrilega vsurpatio, qua te vniuersalem patriarcham iactas vbi que & scripto & verbo, cum omnis Dei amicus huiusmodi hactenus horruerit honorari vocabulo? Et quis post Christum conuenientius posset insigniri hoc vocabulo, quam cui dicitur diuina voce: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam? Verum tamen, quia ille non inuenitur vniuersalis apostolicus dictus, quamuis princeps apostolorum sit constitutus, nullus successor eius tam prodigioso prænominis consensit appellari, licet magno Leoni prædecessori nostro & successoribus eius hoc sancta decreuit Calchedonensis Synodus. Et infra: Ecce ille Ioannes vester, cuius vesana adinventionis adhuc heredes permanetis (de Ioanne patriarcha loquitur, qui primus sibi œcumenici prænomen indidit,) qui secundum psalmistam per vos adhuc vocat nomina sua in terris suis,*

ANNO
CHRISTI
1439.

suis: cum interit, non sumpsit omnia, neque descendit cum eo gloria eius in infernum: ipse a beatissimis pontificibus Pelagio & Gregorio successoribusque eorum pro hac insolentia anathematizatus, in sua pertinacia irrevocabilis perit, iamque per quadraginta & quadringentos annos sue contumacia sequaces precipitare non cessat. Hæc Leo IX. Sed & Hadrianus papa in epistola ad Constantinum & Irenem Augustos, quæ extat in actis septimæ Synodi actione 2. hæc ait: Valde mirati sumus, quod in vestris imperialibus iussis pro patriarcha regia urbis (scilicet Tarasio, directis) uniuersalem ibidem cum reperimus exaratum; sed utrum per imperitiam vel heresim iniquorum scriptum est, ignoramus: sed deinceps suademus vestra clementissima imperialique potentia, ut minime in suarum exarationum serie uniuersalis describatur, quia contra sanctorum Canonum instituta, seu sanctorum patrum traditionum decreta esse videtur. In secundo enim ordine non nisi per sanctæ nostre catholice & apostolicæ ecclesiæ auctoritatem valuit nomen habere; quod nimirum si uniuersalis super prelatam sibi sanctam Romanam ecclesiam, quæ est caput omnium Dei ecclesiarum, describatur, tamquam sanctarum Synodorum rebellem atque hereticum manifestare se, certum est. Quod si uniuersalis est, etiam ecclesiæ nostre sedis primatum habere dignoscitur, quod ridiculum omnibus fidelibus Christianis apparet, quia in toto orbe terrarum ab ipso redemptore mundi beato Petro apostolo principatus & potestas data est, & per eundem apostolum, cuius vel immeriti vices gerimus, sancta catholica & apostolica Romana ecclesia hæctenus & in æuam tenet principatum ac potestatis auctoritatem, quatenus (quod non credimus) si quispiam eum uniuersalem nuncupauerit, vel assensum tribuerit, sciat se orthodoxæ fidei esse alienum, & nostre catholice & apostolicæ ecclesiæ rebellem. Hæc Hadrianus. Certe ipse sanctus Tarasius, quem etiam Romana ecclesia inter sanctos relatum veneratur in martyrologio die 25. Februarii, nusquam hunc titulum reperitur vsurpasse: nec mirum si in actis præfatæ septimæ Synodi, præfertim actione secunda, ab aliquibus inter dicendum inueniatur ei attributus, etiam coram præsidentibus legatis apostolicis: nec enim singulorum vota poterant præuideri, nec ad vitanda scandala de singulis erat agendum, incumbentibus legatis apostolicis definitioni de sacrarum imaginum veneratione, propter quam fuerat Synodus conuocata. Ideo forte Baronius tomo 9. anno 787. num. 8. in fine, dicit hunc titulum patriarchæ Constantinopolitano, licet nunquam approbatum, toleratum tamen a Latinis fuisse. Indulgentius loquitur, & quidem nimis Azorius tom. 2. lib. 4. cap. 4. in fine, dum ait, post Photium patriarcham Romanis pontificibus annuentibus hunc titulum vsurpari a Grecis captum esse. Ceterum Anastasius bibliothecarius in præfatione septimæ Synodi alloquens Ioannem VIII. summum pontificem, sic ait: In eo sane, quod frequenter uniuersalem in hac Synodo Greci patriarcham suum appellant, apostolatus vester Græcorum adulationi veniam det, prelati suis non sine reprehensione placere studentium. Verum cum apud Constantinopolim positus frequenter Græcos super hoc vocabulo reprehenderem, & fastus arrogantiam redarguerem, asserebant quod non ideo œcu-

Concil. Tom. 33.

T t t

menicum dicerent patriarcham, quod vniuersi orbis teneat presulatum, sed quod cuidam parti presit orbis, qui a Christianis inhabitatur. Hæc Anastasius, frigide admodum, vt recte ait Baronius tom. 9. anno 787. num. 7. excusantes Græci errorem, atque absurde nimis. Etenim hac ratione, quia œcumenicum dici posse suum ipsorum patriarcham professi sunt, quod etsi non orbi, loco tamen & habitationi eiusdem preeset, ceteri omnes episcopi œcumenici pariter dici possent, quod quilibet eorum habitabili orbis loco presit. Ceterum si ex diuinis scripturis eius nominis petatur interpretatio, quod apud septuaginta, qui Græce eloquia diuina scripsere, οἰκουμένη saepe habetur, Latini interpretes, vt est videre frequenter in psalmis, orbem terra, siue orbem terrarum translulere, ex eius vocis proprietate, quam Græci secundum Græcos interpretes quotidie psallentes ignorasse minime potuerunt, qui tam inepte redargutionem Anastasii eluserunt. Hæc Baronius.

¹⁰ Repetierunt.] Id est, replicauerunt cedulam Ferraria deductam. In ea enim ciuitate priuatas disputationes nonnulli deputati hinc inde egerunt de purgatorio, vt supra dixit Andreas prima collatione: & primo, An purgatorium sit: secundo, An poena ignis corporei ibidem sit. Et quidem quod purgatorium sit, conuenerunt Græci. De poena autem ignis corporei nil in infra scripta cedula dicitur, neque in diffinitione Concilii. Quapropter hic articulus de igne corporeo in loco purgatorii quamuis verissimus sit, vt communis opinio affirmat, adhuc tamen non est de fide, vt obseruant Bellarminus de purgatorio lib. 2. capite 11. Suarez in 3. parte, tomo 4. disputatione 46. sectione 2.

¹¹ Donec.] Moderna translatio sic habet: *Quamobrem vt simul & humana natura relinqueretur dignitas libera voluntatis, & ipsum auferretur malum, hanc diuina sapientia rationem excogitauit, vt in his hominem esse sineret, qua sibi ipse elegerat, quo gustatis malis qua concupierat, experiendoque discens, qua quibus commutasset, rursus incenderetur, vt vitiorum onere deposito, vel in presenti vita precibus sapientiaque studio purgatus, vel post obitum expurgantis ignis fornace expiatus, ad pristinam vellet redire felicitatem.*

¹² Hadrianus.] Habetur hæc epistola actione secunda septima Synodi ex versione Anastasii, & apud Baronium tomo 9. anno 785. numero decimoquarto. Post dicta prouincialis subsumit cardinalis, epistolam Hadriani fuisse receptam in Concilio, eadem scilicet actione secunda.

¹³ Consilium.] Inter varias lectiones in margine illius epistolæ adnotatas posset etiam hæc apponi. Nam ibi loco horum verborum, *re-ctum consilium demonstrans*, hæc leguntur, *beneuolentiam preferens*: quæ nullum sensum ad rem continent.

¹⁴ Conuocandi.] Id est, sequitur in particula *pascendi* contineri etiam potestatem *conuocandi*, vt ipse prouincialis magis explicat infra hac eadem collatione num. 7. Nam verbum *conuocandi* explicite non legitur neque in cedula, neque in diffinitione.

¹⁵ Contrarius.] Cum dicit capite 13. *ante diem festum pascha,*

ANNO
CHRISTI
1439.

quasi inde colligatur, quod cum esset ante festum paschæ, non erat
necesse comedere in azymo.

¹⁶ *Prolata.*] Scilicet, *Hoc est enim corpus meum*; & *Hic est enim calix*, &c. sint forma essentialis sacramenti eucharistiæ. Hinc apparet, quod alia etiam cedula circumferebatur propter hæresim neoteri-
corum Græcorum Cabasilæ & Marci Ephesii, contendentium ver-
ba illa liturgiæ Græcæ, *Fac panem hunc preciosum corpus Christi tui;*
quod autem in poculo, preciosum sanguinem Christi tui transmutans Spi-
ritu sancto tuo; esse de essentia formæ, de quibus vide Arcudium in
Concordia lib. 3. cap. 27. Cur autem hic error non sit damnatus in
diffinitione, dicitur infra eadem collatione num. 8. & 9.

¹⁷ *Appellavit.*] Ad sedem scilicet apostolicam ab iniustitia secun-
dæ Synodi Ephesinæ damnatæ, in qua & fuit occisus. Vide apud Bi-
nium in notis eiusdem Synodi, seu Conciliabuli, tomo 1. Concil. par-
te 2. editionis Colonienfis.

¹⁸ *Fidei.*] Nam quæ statuerant de primatu sedis Constantinopoli-
tanæ post Romanam, & supra Alexandrinam, noluit approbare, imo
expresse reprobavit Leo. Vide Baronium tomo 6. anno 452. num. 9.
& 453. num. 5. & tom. 12. anno 1191. num. 52.

¹⁹ *Temporalis.*] Quod si tyrannice & de facto facta sit aliqua con-
uocatio Concilii sine auctoritate sedis apostolicæ, semper vt Conci-
liabulum fuit reputatum, donec assensus & confirmatio eiusdem
apostolicæ sedis accefferit. Vide Baronium tom. 7. anno 553. num.
223. & seq. & anno 554. num. 4. & 555. num. 11. & 556. num. 2. &
557. num. 2.

²⁰ *Episcopum.*] Petro successit Euodius, Euodio Ignatius. Vide Bar-
on. tom. 1. anno 39. num. 18. & anno 71. num. 13.

²¹ *Leo.*] Canonem Calchedonensem de primatu Constantinopo-
litanae ecclesiæ post Romanam a sancto Leone papa fuisse reproba-
tum expresse, vide apud Baronium tom. 6. anno 452. num. 9. & 453.
num. 5. & tom. 12. anno 1191. num. 52. Imo nec Nicolaus papa I. illum
Canonem agnoscit in epistola ad Michaellem imperatorem, quæ inci-
pit, *Proposueramus*: sed patriarchæ Constantinopolitani imperato-
rum freti potentia, secundum post Romanum locum sibi vsurpabant,
qui tandem a Romanis pontificibus tranquillitatis causa fuit per-
missus, & primo ab Innocentio III. in Concilio Lateranensi appro-
batus, relato in cap. Antiqua. de priuileg. Vide etiam Binium in notis
Concilii Constantinopolitani primi, Canone 5. alias 3. verbo Con-
stantinopolit. & Bellarm. de Roman. pontif. lib. 1. cap. 24.

²² *Legem.*] Nouell. 131. in qua postquam dixisset de Conciliis Nicæ-
no, Ephesino, Constantinopolitano & Calchedonensi, in quibus præ-
supponebat insertum & approbatum Canonem de archiepiscopo
Constantinopolitano, subdit hæc verba: *Ideoque sancimus secundum*
earum diffinitionem, sanctissimum senioris Romæ papam primum esse om-
nium sacerdotum, reuerendissimum autem archiepiscopum Constantino-
poleos nouæ Romæ secundum habere locum post sanctissimam apostolicam
senioris Romæ sedem. Hæc ipse: *Qui quod sciret non esse imperatoris*
Concil. Tom. 33.

auctoritatis ordinem praescribere sedibus, earumdem Synodorum definitionibus inherendo, id se sancire dicit, & perperam. Etenim cum tam ex Concilio Constantinopolitano, quam Calchedonensi, id sibi vindicare conati fuerint episcopi Constantinopolitani, aduersatus est Leo papa, ut superius dictum est. Vide Baronium tom. 7. anno 541. num. 21. Has autem leges saeculares adducit prouincialis, argumento, ut aiunt, ad hominem, & ut saltem tamquam ex historia & facto ipso Graecos conuinceret.

²¹ *Canone.*] Obuolutas sententias sic explico. Arathensis dixit: Nullus nostrum negat, quod sine potestate Romani pontificis non potest conuocari Concilium: sed contra papa sine patriarchis, potest scilicet conuocare, id est non requisito eorum consensu. Quod hic sit sensus Arathensis, patet ex immediate sequenti interrogatione. Nam ideo statim cardinalis quaesuit, quid sentiret Arathensis in casu, quo patriarchae praetextu alicuius Canonis contradicerent conuocationi papae, num foret tunc legitimum Concilium. Et respondit Arathensis, quod supposita conuocatione papae, propter contradictionem aliorum non desistet, quo minus sit Concilium legitimum. Tunc concludens subdidit cardinalis: Igitur sine papa non erit Concilium: cum tamen scilicet possit esse sine patriarchis, ut dictum est. Et quia cardinalis interrogauerat, quid si praetextu alicuius Canonis conuocationi papae resisterent; subsumpsit prouincialis, magis id declarando, quod ille Canon non potuisset esse nisi apocryphus: subiunxitque cardinalis ad confirmationem dictorum priuilegium Constantini, quod legi uoluit, non illud approbando, sed ad homines Graecos magis conuincendos ex ipsis eorum iuribus, licet inualidis. In eo enim priuilegio, quod refertur a Gratiano distinctione 96. capite, Constantinus, & latius a Theodoro Balsamone in Nomocanone titulo 8. capite 1. Constantinus imperator uoluit, ut Romanus pontifex supra quam imperatoria maiestas haberetur & coleretur, essetque caput salutarum patriarchalium, & omnium ecclesiarum: addens, quod si quid ad cultum Dei & Christianam fidem stabiliendam pertineat, ab ipso diiudicetur & disponatur. Hac igitur uoluit auctoritate Graecos conuincere cardinalis, quam ipsi admittebant. Verum cum in eo subiungantur priuilegia ecclesiae Constantinopolitanae, aperte colligitur confictum esse a Graecis, ut etiam priuilegia ecclesiae Romanae, quae sunt a Deo, tamquam ab homine deriuarent. Vide Baronium timentem Danaos & dona ferentes, tomo 3. anno 324. numero 117. & tomo 12. anno 1191. num. 52. Ceterum Canon ille de consensu patriarcharum in conuocatione generalis Concilii, quem prouincialis supra dixit non potuisse esse nisi apocryphum, uidetur esse qui ex quibusdam synodicis scriptis enuntiatur lectus in VII. Synodo ex uersione Anastasii ante 1. actionem, sub titulo, *Conscripção breuis indicans quae sunt ante Synodum*, his uerbis: *Lectis quibusdam synodicis scriptis, quae perhibent, non oportere aliquando Synodum uniuersalem fieri praeter consensum ceterorum sanctissimorum patriarcharum.* Qui Canon cum non sit synodicus alicuius legitimae oecumenicae Synodi, sine

ANNO
CHRISTI
1439.

dubio est apocryphus, vt optime dixit prouincialis: & propterea etiam dixit cardinalis, in *Canone illorum*, id est in aliquo prætenso Canone, quatenus exhiberetur. Nisi malit quis dicere, Græcos in illis synodicis scriptis vfos esse vocabulo generalis, vel œcumenici, vt legitur ibi in textu Græco, in significatu & sensu improprio, respectu conuocationis faciendæ a patriarcha Constantinopolitano, de quo ibi agebatur, nimirum non œcumenici totius orbis, sed œcumenici nationis & gentis vel ritus. Sicut enim in præfatione ipsius VII. Synodi ad Ioannem VIII. dicit idem Anastasius, quod Græci dicebant se appellare patriarcham suum Constantinopolitanum œcumenicum, non quod vniuersi orbis teneret præfulatum, sed quod cuidam parti orbis præesset, vt in 9. nota huius collationis diximus: ita idem vocabulum œcumenici & generalis poterant applicare Concilio non vniuersali totius orbis, sed partis & nationis orbis.

²⁴ *Euangelis.*] Scilicet in euangelis habent ordinem & finem, vt hoc sacrificium incruentum fiat in commemorationem passionis & cruenti sacrificii Domini nostri Iesu Christi. Dionysius autem vtitur etiam illis verbis, vt sacerdos excuset propriam indignitatem.

²⁵ *Operationes.*] Loquitur ad hominem de verbis eucharistiæ institutis a sanctis doctoribus, Basilio, vel Chrysofomo. Ceterum forma extremæ vnctionis est deprecatoria ex Christi institutione. Vide sanctum Thomam in 4. dist. 23. & Suarez in 3. par. disp. 40. sect. 3.

²⁶ *Effectum.*] Hanc expositionem datam a Græcis, quæ & communior est apud omnes, refert etiam Græcus scriptor sess. 25. Vide etiam Arcud. in sua Concordia lib. 3. cap. 31.

²⁷ *Fiat.*] Ponderat non solum verba liturgiæ Basilii, sed etiam Chrysofomi, vt dicit statim infra. Hæc autem sunt Chrysofomi. Verum in liturgia Basilii intolerabilis est modernorum schismaticorum audacia, dum sine, non dicam recto sensu, sed etiam sine vlla prorsus connexionem & syntaxi verborum, addiderunt in nouissimis euchologiis impressis Venetiis imperatiuum illud *ποιήσον*, fac panem hunc, &c. quod imperatiuum nemo dubitat existere in liturgia Chrysofomi, in qua tamen suam habet cum reliquis verbis connexionem & optimam explicationem ex subsequentibus in eadem liturgia verbis: sed in liturgia Basilii nullo modo coaptari potest, vt patet legenti. Hæc enim sunt verba antecedentia: *Obsecramus & postulamus, vt veniat Spiritus sanctus tuus* (vel ad verbum ex Græco) *venire Spiritum sanctum tuum super nos & super proposita munera ista, & ea benedicere & sanctificare, & ostendere panem quidem hunc, &c.* in quibus verbis in primis notandum, quod verbum ostendere, *ἀναδείξαι*, Bessarion in opusc. de eucharistia interpretatur facere; sic in coniunctiuo legens, vt veniat Spiritus sanctus tuus super nos & super proposita munera ista, eaque benedicat, sanctificet, & efficiat panem quidem hunc ipsum preciosum corpus, &c. quæ Bessarionis interpretatio verissima est & ad sensum Basilii. Ostendere enim, sicut & dicere Dei, est facere. His verbis antecedentibus in liturgia Ba-

filii sine vlllo sensu vel connexionione addiderunt nouissimi schismatici imperatiuum *ποιήσω*, *fac*: quod sic ineptissime annectunt in nouissimis & corruptissimis euchologiis: *Obsecramus & postulamus, venire Spiritum sanctum tuum super nos & super propostita munera ista, eaque benedicere & sanctificare, & ostendere: & fac panem quidem hunc, &c.* Sed quia post illa priora verba Basilii *benedicere, sanctificare, & ostendere*, interposita est in euchologio rubrica de aliquibus ceremoniis cum aliis verbis & orationibus, ideo subsequendo postmodum illud imperatiuum, *fac*, non tam facile apparet ineptitudo connexionionis: ex quo tamen imperatiuo modernissimi schismatici argumenta desumunt. Non enim tam facilem ad sensum catholicum habet interpretationem istud imperatiuum *fac* in liturgia Basilii, quam habet in liturgia Chrysostomi. Quod imperatiuum *fac* in præfata liturgia Basilii non legit Bessarion opusc. de eucharistia, sed etiam ipse Marcus Ephesinus in opusc. vbi contendit probare suam hæresim, quod his verbis Chrysostomi & Basilii perficiatur consecratio, adducens verba liturgiæ tam Chrysostomi, quam Basilii, in verbis Basilii non refert imperatiuum *fac*. Verum quia non est hic locus de his fuisse agendi, cum præsertim esset actum agere: optime enim hæc explicat Arcudius in sua Concordia lib. 3. cap. 27. solum hic in confirmationem supradictorum, & eorum quæ dicit Arcudius, necesse existimari addere, quod præfatum imperatiuum *ποιήσω*, *fac*, in liturgia Basilii, non legitur in vetustissimis euchologiis, quæ extant in bibliotheca Vaticana sub numeris 1215. 1554. 1811. 1872. & 1875. Imo nec legitur in impressis Venetiis anno 1526. in eadem bibliotheca num. 1225. nec in impressis anno 1616. num. 5961. nec in impresso anno 1570. quod est penes me, nec in liturgia Basilii impressa ex vetustis codicibus a Claudio de Sainctes.

²⁸ *Facit.*] Hanc expositionem profecutus est postea Bessarion in suo opusculo de eucharistiæ sacramento, quem etiam refert Arcudius in sua Concordia lib. 3. cap. 33.

²⁹ *Annotavi.*] Quod opus Andreæ hucusque desideratur, formam tamen & acta Concilii aliunde recollecta hoc in opere congregimus. Meminit huius sui operis idem Andreas supra collatione 1.

³⁰ *Approbante.*] Vide quæ diximus in 5. nota circa medium ad primam collationem, de hoc modo loquendi & diffiniendi in Conciliis, in quibus ipse summus pontifex personaliter præsidet, in signum auctoritatis & potestatis.

³¹ *Priuilegiis.*] In Concilio Lateranensi sub Innocentio III. cap. 5. relato in cap. Antiqua, de priuilegiis hæc leguntur: *Antiqua patriarchalium sedium priuilegia renouantes, sacra vniuersali Synodo approbante sancimus, vt post Romanam ecclesiam, quæ disponente Domino super omnes alias ordinariæ potestatis obtinet principatum, vt pote mater vniuersorum Christi fidelium & magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineat, seruata cuilibet propria dignitate, ita quod*

ANNO CHRISTI 1439. *postquam eorum antistites a Romano pontifice receperint pallium, quod est plenitudinis officii pontificalis insigne, praestito sibi fidelitatis & obedientiae iuramento, licenter & ipsi suis suffraganeis pallium largiantur, recipientes pro se professionem canonicam, & pro Romana ecclesia sponsonem obedientiae ab eisdem. Dominica vero crucis vexillum ante se faciant ubique deferri, nisi in urbe Romana, & ubicumque summus pontifex praesens extiterit, vel eius legatus utens insigniis apostolica dignitatis. In omnibus autem prouincijs eorum iurisdictioni subiectis, ad eos, cum necesse fuerit, prouocetur, saluis appellationibus ad sedem apostolicam interpositis, quibus est ab omnibus humiliter deferendum. Haec ibi. Interfuere autem in hoc Concilio Lateranensi patriarcha Constantinopolitanus & Hierosolymitanus personaliter, & per vicarios Alexandrinus & Antiochenus, & plures metropolitae.*

Post diffinitionem publicatam, Graecus scriptor refert quasdam interrogationes Latinorum, & responsiones Graecorum, atque inter alias, cur post verba consecrationis adderent, Et fac panem hunc preciosum corpus Christi tui: & similiter post verba consecrationis sanguinis. Mirum est certe & incredibile, post diffinitionem hoc interrogasse Latinos. Nam ipso Graeco scriptore teste sess. 25. ante diffinitionem coram papa ea de re fuit disputatum, optimeque responsum a Graecis: imo Graeci, vt testatur Andreas collat. 22. expresse dogma fidei fuerant professi, nimirum solis verbis Christi Domini fieri consecrationem corporis & sanguinis.

Responsio etiam quam ipse refert dedisse Graecos aliquos praesules priuatim, & non tamquam de omnium consensu, nempe de dirimere matrimonia iustis causis, non subsistit. Nam eam idem Eugenius in decreto pro Armenis, & postea Tridentinum sessione 7. damnant & anathematizant.

Similiter inter ceteras Latinorum interrogationes quaesisse illos refert a Graecis, cur sacerdotes eorum inungerent sacro chrismate, & non potius episcopi: additque Mitylenensem omnia canonicè dissoluisse. Certe Mitylenensis non aliud potuit respondisse canonicè, nisi quod in praefato decreto pro Armenis, & postea in Tridentino sessione 7. diffinitur, ordinarium scilicet ministrum confirmationis esse episcopum, & aliquando per apostolicæ sedis dispensationem ex rationabili & admodum vrgenti causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc sacramentum administrasse.

Sed nec canonicè potuit excusasse Mitylenensis episcopos & sacerdotes Graecos peccati reos, sacramentalem confessionem non praemittentes celebrationi sacrificii, de qua idem auctor asserit a Latinis pariter interrogatos fuisse Graecos, dicente Apostolo 1. Corinth. 11. *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini.* Quae verba adducentes patres Concilii Tridentini, haec subdunt sess. 13. cap. 7. *Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem esse necessariam, vt nullus sibi*

conscijs peccati mortalis, quamvis sibi contritus esse videatur, absque premissa sacramentali confessione ad sacram eucharistiam accedere debeat: quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, hæc sancta Synodus perpetuo seruandum esse decreuit, modo non desit illis copia confessoris. Hæc patres Concilii, imo subdunt præceptum positium his verbis: *Quod si necessitate urgente sacerdos absque praua confessione celebrauerit, quamprimum confiteatur.* Hæc ibi.

Verum episcopi & sacerdotes Græci non præmittunt confessionem, imo fere nunquam confitentur duplici ex causa. Primo, quia Canones poenam suspensionis imponunt clericis fornicantibus, vel alia peccata committentibus. Cum igitur sacerdotes qui peccant, se habeant pro suspensis, nec putent confessarium posse illos exercitio sui ordinis restituere, aliunde vero celebrare velint vel debeant, omittunt confessionem, ita vt hoc sacramento fere sint priuati.

Canon autem est 24. in constitutionibus apostolicis, nimirum: *Episcopus, vel presbyter, vel diaconus in fornicatione, vel periurio, vel furto deprehensus deponatur.* Item Basilii Can. 3. *Diaconus post diaconatum fornicatus, a diaconatu reiiciatur.* & Can. 32. *Qui peccatum ad mortem peccant clerici a gradu deponantur.* & similes, quos congerit Arcudius in Concordia lib. 4. cap. 2. Qui Canones vel sunt sententiæ ferendæ, non autem latæ; vel loquuntur de publicis & de foro externo, vt patet ex illo verbo, *deprehensus.* Sed quamvis etiam daremus & Canones esse validos, & non ferendæ, sed latæ sententiæ etiam in foro interno, potius deberent Græci sibi de remedio absolutionis & dispensationis prouidere, quam toto vitæ tempore prætextu iuris ecclesiastici humani ius ipsum diuinum pessumdare, & sacramento poenitentiae priuari, ac secunda tabula post naufragium deperdita necessario demergi.

Secunda causa est etiam, quia presbyteri Græci sæculares cum sint vxorati, & ipsi cum sua familia implicati negotiis, vt reliqui de populo, non de facili facultatem audiendi confessiones impetrant, aut curant, suntque curati cum dimidiata potestate, ac fere omnes confessarii Græci sunt monachi, quorum cum non vbique sit copia, ideo Græci paulatim notitiam sacramenti poenitentiae perdidere. Sic abyssus abyssum inuocat, & post schisma sequitur ruina.

Caute etiam legendus idem Græcus scriptor ibidem, dum ait, Eugenium IV. summum pontificem exhibuisse Græcis præsulibus, si ipsi in locum defuncti alium patriarcham Constantinopolitanum ritus Græci Florentiæ eligerent, se remoturum patriarcham eiusdem ciuitatis ritus Latini. Hanc exhibitionem non est facile credendum fecisse Eugenium prudentissimum pontificem: notum est enim quantam semper Romani pontifices diligentiam adhibuerint pro conseruatione ritus Latini in partibus orientis. Nam Innocentius III. in præfata ciuitate Constantinopolitana instituit primum patriarcham Latini ritus Thomam Maurocenum, vt fideles ritus Latini sub imperatore Balduino Flandro proprium sui ritus patriarcham

ANNO
CHRISTI
1439.

cham haberent, vt constat ex eius epistolis, præsertim 18. lib. 1. re-
gest. 13. & alia adducta in notis ibidem per Bosquetum Narbonen-
sem editione Tolosana anni 1635. Viuebat autem tunc temporis Mi-
chael patriarcha ritus Græci, vt obseruat Genebrardus in chronico
anno 1215. Docet enim experientia, nullum esse medium efficacius
ad affectum & deuotionem erga Romanam sedem atque ab ea de-
pendentiam in illis partibus conseruandam, & schismata præcauen-
da, quam Latinum ritum, præsertim in regnantibus, & eiusdem ri-
tus præfules fouere & conseruare.

P A R S T E R T I A
A C T O R V M S A C R I O E C V M E N I C I
C O N C I L I I F L O R E N T I N I
P O S T D I S C E S S V M G R Æ C O R V M.

POST Græcorum discessum quæ Eugenius papa Christianis
principibus, imperatori, regibus, communitatibus ac uni-
uersitatibus rescripserit, hic subiicimus ex manuscripto codi-
ce bibliothecæ Heidelbergæ Romam in Vaticanum aduectæ
fol. 273.

*Eugenius episcopus seruus seruorum Dei N. N. salutem
& apostolicam benedictionem.*

GLORIA in altissimis Deo, & in terra pax hominibus ^{Num. I.}
bonæ voluntatis. Iuuat, carissime fili, in vocem exul-
tationis erumpere, & gestiente animo cum angelis misce-
re lætitiã: quandoquidem ineffabile gaudium, quod
erit omni Christiano populo, nuntiamus. Quanto quippe
mens nostra tanto diuinæ consolationis rore perfunditur,
ita exhilaratur cor nostrum, vt quod sentimus explicare
nequidquam valeamus, solaque in gratiarum actione &
voce laudis requiescit affectus noster.

Ecce enim quod ardentissimo studio & indefessa pie-
tate olim & longe, antequam ad pontificatus apicem assu-
meremur, optauimus, orientalis & occidentalis ecclesie
diuturnum perniciosumque dissidium post quadringen-
tos quinquaginta annos diuina tandem miseratione subla-
tum est: qua in re licet omnem pro viribus diligentiam
adhibuerimus, quantum ille donare dignatus est, totum

Concil. Tom. 33.

V V V